

Els *Deseiximents* de Pere Pou contra Fals Amor, una polèmica literària del segle xv: I. Transmissió textual i text crític

Sadurní Martí

Universitat de Girona

sadurni.marti@udg.edu
<https://orcid.org/0000-0002-0997-2127>

Received: 07/05/2023; accepted 07/07/2023
DOI: <https://doi.org/10.7203/MCLM.10.26606>

The *Deseiximents* by Pere Pou against False Love, a 15th century literary polemic: I. Textual transmission and critical text

ABSTRACT

This article is the first stage in my research about the literary polemic caused by the publication, on March 23, 1458, in the monastery of Valldonzella, of the *Deseiximents contra Fals Amor* by the Barcelonian knight Pere Pou. The thirty texts that conform this epistolary controversy, purely literary in nature, imitate battle letters and contemporary processes of detachment, so well documented in Catalan. The two manuscripts that transmit Pou's *Deseiximents* show the interaction of eleven participants, some well-identified within mid-fifteenth-century Catalan literary circles, others totally unknown. The following pages contain a description of the manuscripts, a study of the recensions of witnesses and a proposal for a critical text.

KEYWORDS

Medieval Catalan literature; processes of detachment; correspondence; Cançoners de Barberà; Pere Pou; Francesc de Pinós; Joan Boscà; Vilademan; Jaume Civaller; Joan Almagàver; Pere Joan Ferrer; Francí Desvalls; Bernat Turell; Miquel de Dons; Joan de Cruïlles; Valldonzella

Magnificat Cultura i Literatura Medievals 10, 2023, 91-154.

<http://ojs.uv.es/index.php/MCLM>

ISSN 2386-8295

RESUM

Aquest article és el primer lliurament d'un estudi de la polèmica literària provocada per la publicació, el 23 de març de 1458 al monestir de Valldonzella, dels *Deseiximents contra Fals Amor* del barceloní Pere Pou. La trentena de textos que conformen la polèmica epistolar d'aquest conflicte de caràcter purament literari imita les lletres de batalla i els cartells de deseiement contemporanis, tan ben documentats en català. Els dos manuscrits que han transmès els *Deseiximents* de Pere Pou mostren la interacció d'onze personatges, alguns ben coneguts en la vida literària catalana de mitjan segle xv, altres totalment desconeguts. Les planes que segueixen contenen una descripció dels manuscrits, un estudi de les recensions dels testimonis i una proposta de text crític.

PARAULES CLAU

Literatura catalana medieval; cartells de deseiement; epistolari; Cançoner de Barberà; Pere Pou; Francesc de Pinós; Joan Boscà; Vilademany; Jaume Civaler; Joan Almugàver; Pere Joan Ferrer; Francí Desvalls; Bernat Turell; Miquel de Dons; Joan de Cruilles; Valldonzella

Sadurní Martí. 2023. 'Els *Deseiximents* de Pere Pou contra Fals Amor, una polèmica literària del segle xv: 1. Transmissió textual i text crític', *Magnificat Cultura i Literatura Medievals*, 10: 91-154, DOI: <https://doi.org/10.7203/MCLM.10.26606>

Aquest article s'emmarca en el projecte d'investigació "Cultura escrita cortés en la Corona de Aragón: materialidad, transmisión y recepción" (PID2019-109214GB-I00), finançat pel Ministerio de Ciencia, Innovación y Universidades, amb seu a l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona.

TAULA DE CONTINGUTS

- 1 **Preàmbul** – 93
- 2 **Descripció dels manuscrits** – 93
  - 2.1 *El Cançoner del Marquès de Barberà* – 93
  - 2.2 *El manuscrit 125 de la Biblioteca de Catalunya* – 95
- 3 **Seqüència de còpia i caracterització de les recensions** – 97
  - 3.1 *Completesa i ordenació* – 97
  - 3.2 *Intervinents i posicions* – 98
  - 3.3 *Estat de la recensió textual* – 99
- 4 **Criteris d'edició** – 101
- 5 **Agraïments** – 102
- 6 **Obres citades** – 103
- 7 **Text crític** – 105
  - 7.1 *Aparat crític* – 144
  - 7.2 *Aparat de transcripció* – 152

1 Preàmbul

Els *Deseiximents contra Fals Amor* del cavaller barceloní Pere Pou i la vintena llarga de cartes que la polèmica va provocar són un dels conjunts de textos cortesos catalans més notables del segle XV que encara romanien inèdits. Ja el 1964 Martí de Riquer en reclamava l'edició, i els estudis de poesia i prosa del Quatre-cents català hi han al·ludit repetidament, tot i que només eren accessibles a través de la consulta directa dels manuscrits. És ben possible que aquest estat de coses tingui a veure amb la pròpia naturalesa dels textos. Es tracta de proses molt retòriques, que tracten temes filosòfics i de teoria amorosa i, a més, el text dels manuscrits, si no es consulten conjuntament, és de difícil comprensió. Aquest article, doncs, abordarà una primera fase de l'estudi d'aquests textos, fixant-se en les circumstàncies de transmissió textual, en la descripció dels manuscrits, en la disposició dels textos en els testimonis, l'estudi de la qualitat de les recensions que transmeten i, finalment, en l'establiment d'un text crític provisional. Seguirà, naturalment, un segon article, que ja es troba en elaboració, que ha d'abordar tant l'estudi històric dels protagonistes de la polèmica com el context literari en què s'insereix i que l'explica, tant pel que fa a la forma de realització (el cartell de deseiximent) com pel conjunt de temes d'època que s'hi citen i discuteixen, estretament relacionats amb la poesia i la literatura sentimental coetànies. Per reduir la llargada d'aquest primer article, s'ha decidit alleugerir l'aparat de notes eliminant les referències de context o les citacions literàries paral·leles, que es podran trobar, organitzades, en el comentari literari integral que es publicarà en el segon article.

2 Descripció dels manuscrits

2.1 *El Cançoner del Marquès de Barberà*

El *Cançoner del Marquès de Barberà* (Montserrat, Biblioteca del Monestir, ms. 992) és una compilació poètica, que també recull peces en prosa, atribuïda al cavaller Francesc Galceran de Pinós (Martí 1997 i 2002).¹ És una baula important en la transmissió de la poesia catalana i la cultura literària de la meitat del segle XV i, de fet, també és el primer cançoner de mà catalana que copia en pla d'igualtat obres literàries en català i castellà,² segurament perquè l'entorn de referència al qual cal adscriure'l és la cort barcelonina del príncep Carles de Viana.³

---

1. El Cançoner de Barberà és conegut amb la sigla *S* a la tradició poètica catalana (Massó i Torrents 1932: 21) i com a *BMI* a la hispànica (Dutton 1990-91). Se'n pot veure una versió facsímil a la Biblioteca Virtual Joan Lluís Vives <<https://www.cervantesvirtual.com/obra/canconer-del-marques-de-barbera-manuscrit-0/>> [accessed 21-04-2023]

2. Segueixo, en general, Martí (1997, 1998 i 2002). Sobre el cançoner *S* es poden veure també reflexions i suggeriments de Beltran (1995) i Martos (2002).

3. Per a un estudi sobre el rerefons literari d'aquest cançoner, vegeu Martí (1997 i 1998). Sobre el cercle de Carles de Viana a Barcelona, vegeu Torró (2001 i 2008). I, més en general, per als autors i temes de la poesia cortesana amb els quals les peces que s'editen en aquest article estan directament relacionades, els capítols de Risquete-Torró (2014) i Torró (2014).

Compilat als anys 60-70, és un còdex relligat en blanc, amb el format típic dels manuals de notaria, i que Pinós devia anar omplint successivament, en moments diferents, amb lectures que li van interessar. Curiosament, *S* és també el testimoni d'un dels pocs exemples en català de variants redaccionals de textos poètics (vegeu Martí 2002). Si tenim en compte que aquests esborranys en vers són de l'única mà que compareix al cançoner, han de ser forçosament obra de Francesc Galceran de Pinós.⁴

En el cançoner s'hi recullen obres poètiques castellanes (Diego de Castre, Carles de Viana, Juan de Mena, Juan Rodríguez del Padrón, Gómez Manrique i l'obra castellana en vers de Pere Torroella) i catalanes (Pero Martines, Francisco Vidal de Voyo [potser, Anòia?], Joan de Santcliment, Francesc de Pinós i un fragment de la traducció catalana de la *Belle Dame sans merci* feta per fra Francesc Oliver).⁵ I per altra banda, també s'hi copien tres proses mitològiques de Corella i les cartes que conformen la polèmica de Pere Pou, editades aquí.⁶

El cançoner *S* es pot dividir fàcilment en set seccions separades per fulls en blanc, que es corresponen ben possiblement amb sessions de còpia successives. La secció A es pot subdividir en tres estadis: A0 (1-3), Aa (4-19)(40) i Ab (20-21).⁷ Les peces 1-3 (un poema de Pero Martines, una pregunta de Diego de Castre i la corresponent resposta del príncep de Viana) no pertanyen pròpiament a aquesta seqüència perquè són poesies vianistes, amb una cronologia posterior (cap a 1460) a les altres poesies castellanes (4-21, c 1430-1450). Així doncs, es devien afegir en fulls que havien quedat en blanc. En tot cas, pròpiament la primera secció (Aa i Ab) està formada per peces procedents d'autors *de cancionero* (el primer bloc amb Juan de Mena, Juan Rodríguez del Padrón i Pere Torroella; el segon amb Pere Torroella i Gómez Manrique).⁸ La secció catalana que segueix (Ba (22-27)) és clarament factícia i no es pot considerar unitària. Inclou dues poesies anònimes, la primera en castellà, a més de l'única peça coneguda de Francisco Vidal de Voyo i una poesia de Joan de Santcliment. Es tanca amb el fragment de la *Belle Dame sans merci*. La secció Bb (28-32) conté únicament proses de Pero Martines, Joan Roís de Corella i Bartomeu Castelló. Sis folis en blanc la separen de la secció Bc (33-48), amb diverses esparses, i una poesia amb variants d'autor que cal atribuir a Francesc de Pinós i una poesia castellana de Carles de Viana. Finalment, la secció Bd (49-78) aplega el conjunt de les cartes, respostes, rèpliques i contrarèpliques en prosa que van ocasionar els deseiximents de Pere Pou, i que ara editem.

Quadre 1 – Seccions de cançoner *S*

A0	n. 1-3	ff. 1r-3r	
Aa n.	4-19	ff. 3v-80v	en blanc ff. 62r-80r
Ab	n. 20-21	ff. 81v-84v	en blanc ff. 85r-100r
Ba n.	22-27	ff. 100v-104r	en blanc ff. 104v-136r
Bb	n. 28-32	ff. 136v-150r	en blanc ff. 150v-156v

4. Per als dubtes atributius sobre el discurs del certamen literari convocat per Bartomeu Castelló, també copiat en aquest cançoner, amb moltes correccions, vegeu ara Martí (2017).

5. Les obres castellanes de Pere Torroella, en poesia i prosa, i la seva relació amb *S*, tenen ara unes excel·lents edicions i estudis a Rodríguez Risquete (2011). La descripció succinta de *S* és a la p. 119, però tot l'apartat de discussió ecdòtica al·ludeix constantment al paper del cançoner en la transmissió del poeta.

6. Sobre les proses de Corella en relació a *S*, vegeu Annichiarico (1996) i Martos (2001).

7. Les xifres aràbigues remetent al número d'ordre al cançoner, vegeu Martí 1997.

8. Per a la secció castellana del cançoner, vegeu Cátedra (1983: 60-64). Sobre les fonts textuales de la secció, vegeu Martí (1998).

Bc n. 33-48 ff. 157r-161r en blanc ff. 161v-163v
 Bd n. 49-78 ff. 164r-193r en blanc ff. 193v-200v

Com que el cançoner *S'* ja s'ha descrit codicològicament en diverses ocasions, només resumirem a continuació els trets més importants que cal retenir. Es tracta d'un manuscrit en paper que conserva l'enquadració original en pergamí (dita "de butxaca"). Els fulls mesuren 218 × 145 mm i el còdex té actualment 200 folis, organitzats en deu plecs de deu bifolis (10+10). En el seu estat original el manuscrit tenia 220 folis perquè s'ha perdut el plec número 5, el contingut del qual ens és totalment desconegut. El paper només presenta una única filigrana de tipus carro que permet d'acotar la fabricació del manuscrit entre 1464 i 1490. Cal tenir en compte, però, que l'última peça que es pot datar és la de Joan de Santeliment, situada per Riquer (1985) el 1474 i, encara més important, que Francesc de Pinós va morir el 1475.

Els textos que editem en aquest article estan copiats de manera compacta i sense solució de continuïtat en els dos últims plecs del manuscrit (ff. 161-180 i 181-200) i ocupen els ff. 164r-193r. No contenen cap decoració especial i estan copiats només en tinta negra. Les rúbriques poden estar, encara que no sempre, delimitades per angles o subratllades, i les peces comencen per una inicial simple més gran fora de la caixa, format que canvia a partir del f. 177v, quan les peces comencen amb una paraula o diverses en majúscules, amb un cos més gran que la resta, a la primera línia de les peces.⁹ Aquesta presència de majúscules també es pot veure en el cas de les rúbriques dels nn. 25 i 26.

2.2 *El manuscrit 125 de la Biblioteca de Catalunya*

El manuscrit 125 de la Biblioteca de Catalunya és un còdex factici que transmet dues unitats de diferents orígens.¹⁰ La primera copia els intercanvis epistolars entre Joan Terrades de Salellas i Galceran Escales al llarg de 1499-1500, i la segona, el conjunt de materials de la polèmica de Pere Pou contra Fals Amor, iniciada el 1458. El manuscrit va ingressar el 1909 com a donació de la família gironina dels Solterra, possiblement procedent de la Casa Solterra de Girona (Brugada 2014: 248-249).¹¹ En qualsevol cas, tot i tractar-se d'un factici, al bifoli exterior de tot el còdex, s'hi pot veure la nota d'una mà del segle XVI que ha escrit "Cartels | La sitasio dels | | Letra de pera pou" i que, per tant, assegura la presència de totes dues unitats codicològiques des de molt antic.

El primer manuscrit, compost per 32 folis de paper de 214 × 135 mm, està organitzat en tres plecs (I 6+6, II 6+6, III 4+4) sense signatures ni reclams. El paper té dues filigranes diferents (* = cap, Briquet 1568r, Provença: 1502, var. Girona: 1503; i # = mà, Briquet 1568r, Provença: 1502, var. Girona: 1503):

I   * * * _ _ | _ _ * * *
 II   # # # _ _ | _ _ # # #
 III _ _ # | # # _

9. És difícil de decidir si aquest canvi respon a un canvi d'antígraf o si senzillament és una decisió d'impaginació del copista. Cap dada textual sembla fer pensar en una font doble.

10. Vegeu-ne la descripció general del catàleg de manuscrits de la Biblioteca de Catalunya (Massó-Rubió 1989: 125-126).

11. El Palau Solterra o Casa Solterra es troba al número 18 del Carrer dels Ciutadans de Girona, i actualment acull part dels Serveis Territorials del Departament de Cultura de la Generalitat. Vegeu la fitxa de l'inventari de Patrimoni Arquitectònic de Catalunya: <<https://invarquit.cultura.gencat.cat/card/21349>> [accessed 21-04-2023]

3 Seqüència de còpia i caracterització de les recensions

3.1 Completesa i ordenació

El manuscrit *S* transmet 29 textos de la polèmica, tots els coneguts. El manuscrit *C* només en reporta 25, perquè no té el n. 9 (tercera resposta de Joan Almugàver) ni els n. 19, 20 i 22 (corresponents a les respostes segona, tercera i quarta de Joan de Cruïlles). La relació entre aquestes mancances textuais i els folis perduts al principi de *C* és difícil de deduir. En principi, com es pot veure als quadres, les caixes de *S* i *C* tendeixen a absorbir una quantitat equivalent de text. Els textos que manquen a *C* (9, 19, 20 i 21) ocupen a *S* un total de 8 cares de foli (2, 1, 2 i 3, respectivament), el doble del que permet l'espai perdut en els dos folis que manquen, i per tant fa de mal dir què correspon a què. Per altra banda, ambdós manuscrits recullen dos textos sense les respostes de Pere Pou, si és que van existir: el n. 4 (Vilademany, del qual ignorem el nom de fonts) i el n. 29 (del gironí Miquel de Dons).

Com es pot observar en el Quadre 2, la seqüència de còpia, encara que força semblant si es mira per blocs, no és idèntica en els dos testimonis. Els textos de Joan Boscà i Jaume Civaller es troben al final a *S*, mentre que *C* els situa al principi; de la mateixa manera que els de Francí Desvalls i Miquel de Dons tampoc segueixen la seqüència. Hem mirat de reproduir en el Quadre 2 les seqüències físiques de còpia dels dos manuscrits amb les divergències d'ordenació de *C*, marcant els blocs que se situen en seqüències diferents en els dos testimonis.

Quadre 2 – Peces que componen els textos de la polèmica de Pere Pou

<i>Autor</i>	<i>S</i>		<i>C</i>
Pere Pou, <i>Carta</i>	164r-164v	1	1 33r-33v
Pere Pou, <i>Deseiximents</i>	164v-165v	1b	1b 34r-35v
Francesc de Pinós	166r-166v	2	2 36r-36v
Pere Pou	167r-167v	3	3 36 ^v -37 ^r
Vilademany	167v-168r	4	23 37 ^v -38 ^v
Joan Almugàver	168v-169r	5	24 38 ^v -39 ^r
Pere Pou	169r-169v	6	4 39 ^r -39 ^v
Joan Almugàver 2	169v-170r	7	27 40 ^r -40 ^v
Pere Pou 2	170r-171r	8	28 41 ^r -42 ^r
Joan Almugàver 3	171r-171v	9	5 42 ^r -42 ^v
Pere Joan Ferrer	171 ^v -173 ^r	10	6 43 ^r
Pere Pou	173 ^v -174 ^r	11	7 43 ^r -43 ^v
Pere Joan Ferrer 2	174 ^r -175 ^v	12	8 44r-44v
Pere Pou 2	175 ^v -177 ^v	13	10 45r-45 ^v

Bernat Turell	177 ^v -178 ^v	14	11	46r-46v
Pere Pou	178 ^v -179 ^r	15	12	47r-48r
Bernat Turell 2	179 ^v -180 ^v	16	13	48r-50r
Pere Pou 2	181r-182r	17	25	50r-50v
Joan de Cruïlles	182r-183v	18	26	50v-51r
Joan de Cruïlles 2	183v	19	14	51r-52r
Joan de Cruïlles 3	183v-184r	20	15	52r-53r
Pere Pou	184r-185r	21	16	53r-54r
Joan de Cruïlles 4	185v-186v	22	17	54r-55r
Joan Boscà	186v-188r	23	29	55v
Pere Pou	188r-188v	24	18	56r-57r
Francí Desvalls	189r	25	19	57r-58v
Pere Pou	189v-190r	26		
Jaume Civaller	190r-191r	27		
Pere Pou	191r-192r	28		
Miquel de Dons	192v-193r	29		

3.2 *Intervinents i posicions*

La identificació dels personatges que intervenen en aquesta polèmica literària s'ha consignat al segon article a què al·ludíem en començar. Ara ens limitarem a elaborar-ne una llista i a orientar el lector en les posicions de cadascun respecte dels deseiximents de Pere Pou. És evident, en tot cas, que hi ha dos nuclis geogràfics que interaccionen en la polèmica: un primer bloc d'autors barcelonins i un altre bloc d'autors gironins o empordanesos. És possible que tots fossin a Barcelona al mateix moment, però també ens podem imaginar que la carta i els deseiximents poètics de Pou circulessin més enllà de la capital en cercles de cavallers ocupats en activitats literàries. També cal tenir ben present que el primer dels corresponents en tots dos manuscrits és Francesc de Pinós, compilador de *S* i personatge preeminent de l'entorn de Carles de Viana.

Pou va fer públics els seus deseiximents, redactats en vers, el 23 d'abril de 1458 al monestir de Valldonzella, a Barcelona, i els va acompanyar amb una carta explicativa on demanava a tota una sèrie de persones que li atorguessin "carta blanca", és a dir que li donessin suport en l'abandonament del servei al seu senyor. El curiós d'aquesta polèmica, a diferència de moltes altres que s'han conservat en català, és que aquí el senyor al qual es retira l'homenatge és Fals Amor i, per tant, tota la polèmica té un caràcter merament literari. En tot cas, Pou compleix amb tots els requisits legals que seguien els deseiximents reals, com es pot comprovar només comparant-los amb els que acompanyen el text al ms. 125. Identifica el senyor, les raons per les quals es desnatura d'ell i el termini que dona al ja enemic i als seus sequaços per fugir. Per altra banda, indica que estan copiats en un document "partit per ABC", i per tant degudament autènticat, i afirma que el farà arribar a Fals Amor a través d'un trompeta anomenat Discòrdia.

Les cartes es devien distribuir ràpidament i hi responen onze corresponsals, la majoria en contra d'afegir-se a la lluita. Els únics que hi donen suport incondicionalment són Vilademany i Miquel de Dons. Joan Almgàver i Joan Boscà demanen més informació. I finalment Francesc de Pinós, Pere Joan Ferrer, Jaume Civaller, Francí Desvalls, Joan de Cruïlles i Bernat Turell no només li neguen la "carta blanca" sinó que en molts casos el qualifiquen d'equivocat i li aconsellen fer-se enrere. En el vaivé de cartes hi veiem el cas d'un corresponal, Jaume Civaller, que respon sense que Pou li hagués tramès cap carta, només perquè li ho havia demanat Bernat Turell. I no només respon, sinó que a més a més hi afegeix una cobla.

La carta de Pere Pou va acompanyada d'uns deseiximents en vers (n. Ib, Rao 137.1). Es tracta d'un poema de 7 cobles de 10 versos cadascuna d'estructura a8 b8 a8 b8 c8 d8 c8 c4 d4 d8 i dues cobles finals de sis versos d'estructura c8 d8 c8 c4 d4 d8. És una estructura única en el marc de la poesia catalana medieval.¹⁴ Com ja hem dit, un dels corresponsals, Jaume Civaller, acaba la seva carta amb una cobla esparsa de vuit versos decasíl·labs amb estructura 10a' 10b 10b 10a' 10c' 10d 10c' 10d (n. XXVII, Rao 41.1).¹⁵

3.3 *Estat de la recensió textual*

L'estat dels textos que han transmès *S* i *C* no és òptim. Tots dos testimonis presenten errors de còpia sovintejats i salts de text, de manera que la tria del text base no es pot fer a partir del percentatge d'intervencions que requereix, que seria més o menys equivalent, com es pot comprovar a l'aparat. En qualsevol cas, cap dels dos manuscrits és un *descriptum* de l'altre. El manuscrit *S*, que hem elegit com a text base per la seva completesa i perquè manté una pàtina de llengua més antiga, té passatges de còpia molt ràpida, amb una cursiva molt deformada, que ha afectat la qualitat de les seves lliçons, mentre que *C* ha copiat el text amb més cura formal, però intervé més en la llengua i tot sovint sembla un copista actiu que 'arregla' els passatges que *S* transmet de manera més crua. Les intervencions que cal fer al text base són, de totes maneres, relativament poques. Només en un cas les lliçons de *S* són més descuidades i cal intervenir més intensament. Es tracta del text de Joan de Cruïlles amb el n. XVIII i la resposta de Pere Pou amb el n. XXI, on possiblement el model de *S* era defectuós perquè presenta molts salts, alguns per homeotelèuton, que si no s'esmenen són de lectura incompreensible.¹⁶

En general, en molts passatges *S* i *C* divergeixen en les tries de lèxic i en les ordenacions de mots, però el sentit general no canvia. Davant d'aquesta situació, que jo atribuiria a una certa actitud d'intervenció del testimoni *C*, m'he cenyit a la versió de *S* i he relegat l'altra lliçó a l'aparat. En dono algunes mostres, totes extretes del n. I, però que caracteritzen el comportament dels testimonis en general:

I.4 feye viure·m *S* | me feya viure *C*

I.7 honor *S* | onre *C*

I.8 suplich *S* | prech *C*

14. Vegeu Parramon (1992: 97, n. 130).

15. Vegeu Parramon (1992: 147, n. 211,31). Al segon article s'aprofundirà els detalls sobre la mètrica i les rimes d'aquestes poesies.

16. Els textos intermedis (n. XIX i XX) en realitat només són recordatoris breus on Cruïlles recorda a Pou que encara no li ha contestat.

- I.16 mèrits *S* | mèrit *C*
 I.20 traslat *S* | trellat *C*
 I.28 dels beneficis *S* | del benefici *C*
 I.31 mal o bé *S* | bé o mal *C*
 Ib.54 garregar vós *S* | garregar ab vós *C*

En altres ocasions, però, les variants són purament indiferents i també aquí hem seguit el testimoni base, oferint la lectura alternativa a l'aparat crític. Vegeu-ne alguns exemples:

- I.9 acompanyada *S* | aconcellada *C*
 I.27 mèrits *S* | demèrits *C*
 II.23 domèstich consell *S* | domèstic saber *C*
 III.26 servici d'ella *S* | servir d'ella *C*
 IV.4 dones *S* | dames *C*
 V.15 ànimos *S* | coratges *C*
 VI.14 isqua *S* | vage *C*
 VIII.11 la resposta *S* | lo respondre *C*
 VIII.29 verdeder *S* | virtuós *C*
 XVIII.32 obligació *S* | oblich *C*
 XVIII.43 sensrahons *S* | rahons *C*
 XXI. Rúbrica Rèplica *S* | Resposta *C*
 XXI.49 parlar *S* | pensar *C*
 XXIII.29 escriure *S* | descriura *C*
 XXIII.32 obrar *S* | amar *C*
 XXVIII.33 oppinió *S* | presumpció *C*

En alguns pocs casos, també, un dels testimonis presenta una llacuna que, quan es tracta del text base, s'esmena a partir de *C*. Vegeu a continuació alguns exemples de llacunes en ambdós manuscrits, amb una especial mostra dels problemes que afecten els números de Joan de Cruïlles (XVIII i XXI):

- Ib.47 forsant-les ab vostre poder] om. *S*
 Ib.67 e més de ma mà sotscrits] om. *S*
 II.29 aquelles jatsia en part obtengudes] om. *C*
 XVIII.19-20 donchs si lo grat no dona res al plaure d'equí Amor] del quj amat *C*
 XVIII.22-23 voler bé lo qual sens amat ésser loat se deu pus grat ho vol E com d'asò lo vostre dir pensant] om. *S*

XVIII.27-28 encare que en grosser o sabent estigue com la virtut agreable al qui la]
om. C

XVIII.29 E axí com tal amar loar-se deu per semblant desloar no-s pot] *om. S*

XXI.4-5 del ver no fallan a la ajude de aquell pus nenguna demostració de rahnoble]
om. S

XXI.26-29 e l'altre punició sens culpa com dona ab consell de rahó ço que pense
ésser degut de què conagut lo ver li ve lo dan tal segons és la quantitat del do e com
de aquest procehir sia causa lo Falç Amor] *om. S*

XXI.43-44 honestat en què us responch que yo no sce vostre saber en quina manera
force honestat grat] honestat grat] *S*

XXI.48-49 que de fet sols per aquest parlar tal] *om. C*

Quan l'esmena era clara, hem preferit esmenar. Però hi ha un nombre de casos en què el text no s'entén i l'esmena que ho podria resoldre potser trairia el sentit autèntic del text. En aquests passos hem decidit no intervenir en el text, indicant en nota la dificultat del passatge. En textos sintàcticament tan complexos preferim, en general, una solució conservadora més que no pas una intervenció constant corregint els dos testimonis.

4 Criteris d'edició

El text s'ha transcrit respectant les solucions gràfiques dels manuscrits. Només s'han aplicat els canvis usuals en l'edició de textos catalans medievals: així doncs, regularitzo les grafies *i/j*, *u/v*, *c/ç*, *ff/f*, desenvolupo les abreviatures sense indicar-ho expressament, assenyalo amb un punt volat les elisions que no tenen una representació en la normativa actual, separo les paraules segons l'ús modern i puntuo i accentuo d'acord amb la normativa. En general, sempre que és possible, s'ha soldat el clíctic que segueix un verb amb un guionet, d'acord amb l'ús actual, però hi ha casos en què aquesta solució presentaria un problema o en què no és totalment segur que el guionet sigui la solució adequada; si és així, hem deixat les paraules separades.¹⁷ S'ha adoptat la forma en majúscules Fals Amor o Amor, amb les seves variants, al llarg de tot el text quan es fa referència a la personalització, però s'han deixat intactes les vacil·lacions entre masculí i femení quan es fa referència al substantiu amor. Quan l'adjectiu no està unit al nom, però, es manté la minúscula. Les abreviatures s'han resolt generalment d'acord amb la normativa moderna (p.e. *prer* = *parer*).

L'edició presenta un aparat crític negatiu amb dues franges. La primera franja recull totes les variants significatives, és a dir les que no són estrictament lingüístiques o gràfiques, registra totes les esmenes al text base i, en alguns casos, detalla les correccions o canvis que afecten les mans dels manuscrits, quan tenen valor significatiu. Altrament, la segona franja aplega tots els detalls de transcripció (eliminacions, anotacions als marges o a la interlínia, etc.). El sentit d'aquesta tria és fer veritablement útil i clar l'aparat de variants significatives. En els pocs casos en què hem hagut de proposar una esmena perquè cap dels dos testimonis duia una lliçó acceptable, s'indica amb un asterisc abans de la lliçó esmenada (*si matexs] ells matexos *C* si matex *S*). Una llista amb el conjunt

17. Es tracta de casos com ara "metre us volíeu" vs. "metre-us volíeu" o "demostració de voler-vos" vs. "demostració de voler vós".

de les variants purament lingüístiques, així com una edició digital d'aquests textos, es podran consultar a la plana web del projecte *Cançoners DB* <<https://candb.narpan.net>>.

Com ja s'ha comentat més amunt, per raons d'espai s'ha reduït l'aparat de notes de manera que només s'han conservat l' anotació purament lingüística i ecdòtica. Per facilitar l'accés als textos, s'ha inserit un petit resum de continguts al principi de cada peça.

5 Agraïments

Estic molt agraït, per les observacions sobre diferents aspectes d'aquest article, a Lluís Cabré, Miriam Cabré, Francisco Javier Rodríguez Risquete, Jaume Torró i els dos avaluadors anònims.

6 Obres citades

- Annichiarico, Annamaria. 1996. *Varianti corelliane e 'plagi' del 'Tirant': Achille e Polissena* (Bari: Schena)
- Beltran, Vicenç. 1995. 'Tipología y génesis de los cancioneros. Las grandes compilaciones y los sistemas de clasificación', *Cultura Neolatina*, 55: 233-265 <<https://go.uv.es/zSYtp8o>>
- Briquet, Charles Moïse, 1907. *Les filigranes: Dictionnaire historique des marques du papier*, 4 vols (Leipzig: Karl W. Hiersemann) <<https://briquet-online.at/>>
- Brugada, Joan. 2014. 'Les cartes de deseiximent entre Joan Terrades de Salelles i Galceran Scales i Pere Uguet Scales (1489-1500)', *Anuari de l'Institut d'Estudis Gironins*, 54: 211-294 <<https://raco.cat/index.php/AnnalsGironins/article/view/294009>>
- Cátedra, Pedro M. 1983. *Poemas castellanos de cancioneros bilingües* (Exeter: Exeter University)
- DCVB: Alcover, Antoni Maria et al. 1964-69. *Diccionari català-valencià-balear*, 2nd ed (Palma: Moll) <<https://dcvb.iec.cat/>>
- Faraudo: Faraudo de Saint-Germain, Lluís. 1943-. Vocabulari de la llengua catalana medieval (Barcelona: IEC) <<https://www.iec.cat/faraudo/>>
- Martí, Sadurní. 1997. 'El Cançoner del marquès de Barberà (S1/BM1): descripció codicològica', *Boletín Bibliográfico de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval*, 11: 463-502 <<https://www.narpan.net/documents/martibarbera.htm>>
- Martí, Sadurní. 1998. 'Fonts i problemes del Cançoner del marquès de Barberà (S1-BM1)', in *Atti del XXI Congresso internazionale di linguistica e filologia romanza, Università di Palermo, 1995*, ed. by Giovanni Ruffino (Palermo, Centro di Studi Filologici e Linguistici Siciliani), IV: 459-485 <<https://www.narpan.net/documents/sadurnipalerm.htm>>
- Martí, Sadurní. 2002. 'Escolios sobre impaginación y variantes redaccionales en Montserrat 992', in *Proceedings of the Twelfth Colloquium of the Medieval Hispanic Research Seminar of the Queen Mary and Westfield College, 1999*, ed. by A. D. Deyermond and Jane Whetnall (London: Department of Hispanic Studies, Queen Mary, University of London), pp. 67-76 <<https://go.uv.es/jsbaoBc>>
- Martí, Sadurní. 2017. 'La sentencia del certamen poético de Sant Just (1438): edición y estudio preliminar', *Scripta: Revista internacional de literatura i cultura medieval i moderna*, 10: 1-25 <<https://doi.org/10.7203/SCRIPTA.10.11072>>
- Martos, Josep Ll. 2002. 'Los espacios en blanco y la estructura del *Cançoner del Marqués de Barberà*', in *Proceedings of the Twelfth Colloquium of the Medieval Hispanic Research Seminar of the Queen Mary and Westfield College, 1999*, ed. by A. D. Deyermond and Jane Whetnall (London: Department of Hispanic Studies, Queen Mary, University of London), pp. 57-65 <<http://rua.ua.es/dspace/handle/10045/14082>>
- Martos, Josep Lluís (ed.) 2001. *Les proses mitològiques de Joan Roís de Corella* (València-Barcelona: IIFV-PAM)

- NGGL: *Nou Glossari General Lul·lià* (Barcelona: Centre de Documentació Ramon Llull) <<https://nggl.ub.edu/>>
- Olivar, Alexandre. 1977. *Catàleg dels manuscrits de la Biblioteca de Montserrat* (Montserrat: Abadia de Montserrat) <<https://bibliotecademontserrat.cat/index.php/manuscrits/>>
- Parramon i Blasco, Jordi. 1992. *Repertori mètric de la poesia catalana medieval* (Barcelona: Curial; Publicacions de l'Abadia de Montserrat)
- Rodríguez Risquete, Francisco Javier; Torró, Jaume. 2014. 'La poesia després d'Ausiàs March (cap. 13.3)', in *Història de la Literatura Catalana*, vol. 2: *Literatura Medieval (II) Segles XIV-XV*, ed. by Lola Badia (Barcelona: Enciclopèdia Catalana; Ajuntament de Barcelona), pp. 398-435
- Torró, Jaume. 2001. 'Una cort a Barcelona per a la literatura del segle XV', *Revista de Catalunya*, 163: 97-123 <<https://www.narpan.net/documents/tirant.htm>>
- Torró, Jaume. 2008. 'Las cortes de Aragón y las líricas catalana y castellana del siglo XV', in *La fractura historiográfica: las investigaciones de Edad Media y Renacimiento desde el tercer milenio*, ed. by Javier San José Lera, Francisco Javier Burguillo and Laura Mier (Salamanca: SEMYR), pp. 427-437 <<https://go.uv.es/AQaYbp3>>
- Torró, Jaume. 2014. 'La poesia cortesana (cap. 12)', in *Història de la Literatura Catalana*, vol. 2: *Literatura Medieval (II) Segles XIV-XV*, ed. by Lola Badia (Barcelona: Enciclopèdia Catalana; Ajuntament de Barcelona), pp. 261-352
- Valls i Sobirà, Oriol. 1980. *La historia del papel en España: siglos XV-XVI* (Madrid: Empresa Nacional de Celulosas), vol. 2

7 Text crític

I

AQUESTA ÉS LA LETRA QUE FA MOSSÈN PERE POU ALS ENAMORATS E ENAMORADES EMPRANT-LOS DE VALENÇA CONTRA LO FALÇ AMOR, DE QUI·S DESIG, SEGONS SE VEURÀ PER LOS DESEXIMENS DAVALL ESCRITS

S¹ 164r-164v, C 33r-33v – Pere Pou acompanya amb aquesta carta els seus deseiximents en vers contra Fals Amor i els seus seguidors. Demana als homes i les dones que li donin carta blanca per tal de poder vèncer aquests enemics, amb la mort dels quals, acabat el seu mal servei, tothom viurà feliç. La raó fonamental de la seva desnaturalització és que ell no vol deixar d'estimar, tot i que Fals Amor causa infelicitat sense repòs pels seus mals usos que premien els dolents i puneixen els bons. Adverteix els qui es troben lliures del servei a aquest mal senyor que facin servir l'enteniment per conduir l'enamorament i així combatre'l millor. Només així es podran restaurar els beneficis que han de rebre els bons amants. I sol·licita als qui no el vulguin ajudar amb cartes blanques que li contestin explicant les seves raons.

En lo temps que la deslberació¹ mia e dells hòmens guerrés feye viure-m pacífich, prou me
5 trobava de amichs abundós, car vosaltres, magnífiques senyores, honestament me oferíeu lo
valer² e·ls més discrets cortesans sens condició me mostraven amar. E per ço, estimant vera
la demostració, vengut lo cas per lo qual la mia honor per vostre socós deu ésser favorida,
suplich a quiscun³ de vosaltres, senyores sabens e hòmens animosos, ab aquella voluntad
qui, de rahó e afectió acompanyada, causa afectats⁴ prechs e fa usar degut,⁵ me fassau tanta
10 de gràcia valer-me vullau contra lo Falç Amor – tant senyor ingrati! – e valedors⁶ seus, ab la
favor dels quals del seu mal propòsit obrant ha feta contínua pràtica, en manera que, ab lo
meu gosar e vostre asforç, mort lo desconèixer⁷ seu, per la punició d'ell viscam per avant
beneventurats.

E pus de amar e de ésser leals escusar no·ns volem, ja per la crueldat sua avem perdut lo
15 repòs e lo delit és quasi fora del nostre recort. E, ab la absoluta possessió que de nossaltes
pren, dona premi sens mèrits e sens culpa punició. ¿Què us resta per contrestar a ell,
l'ora que en son servey nos trobam e li plau axí tractar-nos? No·m par cosa neguna, si,
donchs, de cautaloses deslealtats no·ns servim. E quant sia fallir [C 33v] estrem ofendre
si matex, semble·m per los mitgans deguts deu ésser [S¹ 164v] satisfet⁸ a l'ultrayós e
20 indegut practicar: yo·m desisch d'ell, com veureu en los deseiximents dels quals traslat vos
tramet.

Feu·ma tanta mercè que·m fassau merexedor, e prest,⁹ de vostres cartes blanques,¹⁰ perquè
en poch dies se vege tans de enemichs, que en aquelles forteses de coratges hon se retrau,

1. *deslberació*: 'conversació, debat' (DCVB, s.v. *deslberació*).

2. *valer*: entengui's 'ajuda, protecció'.

3. *quiscun*: Esmenem aquest mot per restaurar la concordança masculina necessària, tot i que els manuscrits duen un terme femení (*cascuna, quiscuna*).

4. *afectats*: 'afectuosos, fervents d'afecte' (DCVB, s.v. *afectat*, 1).

5. *Usar degut*: Entengui's 'comportar-se de manera convenient' (DCVB, s.v. *degut*, 2).

6. *valedors*: 'protectors, persones que emparen' (DCVB, s.v. *valedor*, 2).

7. *desconèixer*: 'ingratitude' (DCVB, s.v. *desconèixer*, 2).

8. *satisfet*: 'compensat, pagat' (DCVB, s.v. *satisfet*, 2).

9. *Prest*: 'sense triga'.

10. *cartes blanques*: resposta amb la qual els corresponals acollien les peticions del demandant i acceptaven participar en allò que

per temorós dupte de nostre poder, no sia acolit. E no us espant la passió qui fa l'esforç de
 25 conort ha aquells qui, per les suas falses ofertes, són detenguts¹¹ en lo servici seu. E
 vosaltres, qui liberts vos trobau, ab la virtut de l'entendre, com ora serà, vedau als sentiments
 l'exercici qui, per mitgà de grat, desperta lo desig, a fi que pus complidament, sens tota
 opinió,¹² sia perseguit lo Malvat Amor, ab aquels qui per mèrits,¹³ com ell, ho agen
 gonyat, tornant a loch lo prejudici dels fermes e vertedés anamorats, apartats dels
 30 beneficis que per ben servir merexen.

E si per cas, so que no crech, valer no-m voldreu, oblidant aquella obediència mia que
 us monstra a vostres prechs prompta execució e la part que us dona vostre interès del mal o
 bé, feu tant per mi que-m digau qual és la ocasió qui us atura.

IB

DESAXIMENTS QUE POU TREMET AL FALS AMOR

Sⁱ 164v-165v, C 34r-35v – 1) El repta perquè fa un mal fora de tot ordre. En cinc dies l'atacarà, i també als seus seguidors, perquè vol destruir els amants lleials. 2) Confon l'enteniment i transforma els sentiments. Qui el serveix bé no n'obté cap benefici. Obliga a la voluntat i afavoreix els mals amants. 3) Dona delit indolor a qui actua amb falsedats i cauteles, i afavoreix els qui li estan apartats. Fa que s'estimi a qui no estima i acontenta els qui no ho mereixen. 4) Enganya les dones que el volen servir lleialment fent que estimin els qui n'esperen únicament plaer. L'Amor és qui provoca aquesta situació i per tant se'n desix. 5) L'Amor Fals inverteix el món perquè fa que les dones sàvies i de valor estimin els homes grossers. I quan se n'adonen i volen rectificar, Amor les força a seguir. 6). Per tot això Pere Pou vol trencar l'homenatge que li va fer en el passat i se'n vol desnaturar. 7) Envia, sense dilació, els deseiximents signats, partits per ABC i segellats amb les seves armes, per autenticar-los, a través d'un trompeta anomenat Discòrdia. 8) Ha publicat aquests deseiximents al monestir de Valldonzella el 26 de març de 1458. 9) Els ha escrit seguint dues voluntats: la Fermesa per descobrir l'engany i la Lleialtat al veritable Amor. No s'enamorarà més fins el Fals Amor hagi deixat d'existir.

	Deseximents, deseximents	I
	a vós, Amor, ab vostre stat,	
	tramet e valedors e béns,	
	pusque dan feu desordenat.	
	Passats sinch jorns, guardat-vos bé,	
5	car en tot mal que us puxa fer	
	a vós e ells me dispondré	
	sobra ma fe, ¹⁴	
	pus ab plaer	
	tots los leals voleu desfer. [S ⁱ 165r]	
10	Feu variar l'enteniment	II

s'hi proposa, amb totes les conseqüències.

11. *detenguts*: 'privats de circular lliurement' (DCVB, s.v. *detingut*, 2).

12. *opinió*: 'dubte, debat' (DCVB, s.v. *opinió*, 1).

13. *mèrits*: les lliçons de tots dos manuscrits (*mèrits*, *demèrits*) fan sentit en aquest context.

14. *sobra ma fe*: 'per la meva fe'.

forsant-les ab vostre poder,
 no podent fer
 hun patit pas
 50 en tal obrar ab just compàs.²¹

E sol per aquest interès, VI
 essent de vós molt malcontent,
 a tot mon càrrech he emprès
 garregar vós estretament.
 55 Mas perquè us prenguí per senyor
 ab homanatge·n temps passat,
 perquè no·m pugau dir traïdor,²²
 ab dasamor
 vull, molt cuytat,
 60 ésser de vós desnaturat.

E per anar via dreta,²³ VII
 no plahent-me cauteles gens,
 per Discòrdia, trompeta,²⁴
 tramet-vos los deseiximents.
 65 E són per ABC partits
 e de mes armes segellats,
 e més de ma mà sotscrits,
 perquè mos dits
 no trespostats
 70 en quiscun temps sien trobats.²⁵

FI: CANELAR²⁶ E LOCH

Sis jorns abans del mes d'abril VIII
 sinquanta·vuyt²⁷ foren donats
 a Valdonzella, loch gentil,
 ab tal estil
 75 com ordonats
 los han dues grans voluntats.

TORNADA: LO NOM E ARMES

21. *no podent fer hun patit pas en tal obrar ab just compàs*: entengui's: sense poder fer cap de les coses que serien raonables en aquestes circumstàncies.

22. *traïdor*: aquest mot ha de comptar-se com a bisíl·lab perquè el vers no sigui hiper mètric.

23. *E per anar via dreta*: vers mancat d'una síl·laba en tots dos testimonis.

24. *per Discòrdia trompeta*: vers mancat d'una síl·laba en tots dos testimonis.

25. *perquè mos dits no trespostats en quiscun temps sien trobats*: entengui's: 'perquè el que he escrit sempre es pugui llegir assegurant-ne l'autenticitat'.

26. *canelar*: 'calendari' (DCVB, s.v. *canelar*).

27. *Sis jorns abans del mes d'abril viii sinquanta·vuyt*: el 26 de març de 1458.

Jo me nomene Fermetat, IX
 qui vostre-ngan descobriré.
 Mes armes són de Lealtat.
 80 Enamorat
 nunca seré
 fins que a vós vençut auré. [S' 166r]

II

RESPOSTA DEL NOBLE DON FRANCESCH DE PINÓS A MOSSÈN POU

S' 166r-166v, C 36r-36v – Francesch de Pinós contesta mossèn Pou per l'estima que li té i perquè considera que faria el mateix en cas que el necessitat fos ell. Per desgràcia, no el pot seguir en aquesta empresa perquè s'ha enamorat fa poc i, tot i el patiment, no vol ofendre Amor. No es pot acusar Amor d'actuar equivocadament perquè beneficia els virtuosos i ajuda a convertir els amants viciosos en benaventurats, si són sincers. La culpa és de la fortuna, que fa estimar persones inadequades. Si la persona és desconeixent, que cerqui remeis a la seva saviesa. Aquestes dificultats fan millorar els amants pacients. Els veritables amants han d'alleujar les penes dels qui els estimen i rebaixar el cost del que han comprat les afeccions. No tot el que molesta es pot eliminar i ni amb ajuda no es pot vèncer un enemic tan poderós, només assuaujar-lo estimant. Si per contra, es vol querellar contra l'enamorada desconeixent, l'ajudarà.

- La força de vostres pregàries, ab la bona voluntat que de fer per vós tinch, Pere Pou, no solament de moure'm en tal treball són ocasió, ans hun conort me fan pendre que la mostra del voler que us port, del qual l'entendre, ab les parts de vostre sentiment, done-n raonable rahó, pos en aquests escrits; los quals solament serviran en fer diferència a tantes e tant
- 5 entenses respostes com pens en aquests jorns rebudes haureu. Però perquè de vós esper, si per la ventura portat era, en semblans coses per mi feríeu, vull, a logre²⁸ de lles mias paraules, esmerç fer, crehent les vostres doblament quant les volré, ab la companyia que de bon enteniment aveu, me seran prestes. E per ço, encara que treballós me sia, no-m plau de tal afany escusar.
- 10 E, dolent-me de vostre penar, port molt anug com vostre gosada²⁹ empresa no és girada en part que la mia ajuda mostrar-vos pogués. Car d'aquex senyor del qual rahonau les mies poques forces no porien ne valrien resistir, com a ell, ab molta afectió, dies ha-m só donat, e del qual sostinch, sens aver intenció ne desig de ofendre'l, aquelles penes que a mi de la volguda persona-m són dadas. No estimant ésser degut³⁰ ell del mal ne falç usar ésser pugua
- 15 inculpat, per tant com en ell, segons totsjorns mostrat vos pot ésser, actes no solament de virtuos obrar proseexen, mes, fent virtuosos los viciosos qui a ell sens fictió-s donen; als quals no asoles³¹ l'obrar aregla, ans l'intenció e desig limite, e la benvolença desordonada absenta, e de infortunats, beneventurats molt sovint [S' 166v] los seguidors apparella.³²

28. *logre*: 'benefici'.

29. *gosada*: 'valenta, atrevida'.

30. *No estimant ésser degut*: és a dir: 'no penso que sigui correcte que se'l pugui inculpar d'actuar malament i falsa'.

31. *no asoles*: entengui's: 'no només'. Tots dos manuscrits presenten aquestes dues paraules aglutinades.

32. *apparella*: 'adobar, posar en bon estat allò que estava espanyat' (*DCVB*, s.v. *aparellar*, 2).

20 Si alguns se'n clamen, no inculpar lo Amor deuen mes la ventura (e si matexs), qui·ls ha
feta elegir persona per la qual tals passions pertexen. En aquesta la clamor deu ésser
dreçada! E si desconexent vos és, serchar remeys, dels quals no·m cur, crehent vostre pensa
e domèstich consell és ben fornit. E recort-vos com molt sovint aquestes [C 36v] dissiplines
servexen per més fer amables e loats los qui passientment les sostenen. Car de les persones
25 amades qui vertaderament amen se deu necessàriament esperar, no solament aleugar les
penes, abans la paga que, ab lo premi de amar, les afèccions han comprada.

E no cregau, si tal sou conegut, totes les coses que anug vos donen ne sien per vós
vençudes; e, essent amat, vendreu lavors en més amar vós matex e la obra: car en les coses
treballoses e dificultoses, aquelles jatsia en part obtengudes, és aconseguir lo premi. Per
30 què·m par totes empreses contra tant potent senyor deuen ésser lexades, essent de més, per
moltes ajudes tingau, no ofendre mes defendre d'ell vós poguésseu. Car aquest és de aquells
no vençuts qui als vencedors ha acostumat vençre, segons vuy per esperiència·s monstra.
Los majors hoïm de aquest servir escusar no·s volen. Si placar-lo voldreu, encara que molt
contra vós foriós sia, amant ha ésser la medecina qui us portarà, desigant ésser volgut, la
35 desigada fi.

Aquestes són les rahons ab les quals pregar-vos vull lexeu tal propòsit e escusar davant
vós molt justament me porten. Oferint-vos, si contra la desconexença de la enamorada
enpendre voldreu, valer-vos en aquella ab les mies forces. *Don Francesch de Pinós* [S 167r]

III

RÈPLICA DE MOSSÈN POU A DON FRANCESCH

S 167r-167v, C 36v-37r – Pou respon que seria millor no contestar a Pinós, però tant ell com
tothom qui llegeixi els seus escrits n'obtindrà un gran profit i ajudarà molt a qui vulguin aprendre
coses sobre l'amor. No pot estar d'acord amb les opinions de Pinós i no el podrà seguir, com
sol fer, perquè s'excusa en el fet que ja ha començat a atacar el Fals Amor i li sembla que està a
punt de vèncer-lo, i sobretot perquè ho fa per defensar les dones, i està segur que Pinós segueix
l'Amor Vertader, no el Fals. I, en tot cas, si fos lliure i no servís una dama, li tornaria a demanar que
l'ajudés.

Serie deguda cosa³³ de vostre respondre no·s seguís lo replicar meu, magnífich senyor; a la fe,³⁴
no. Car pus lo meu damanar de vostre parer aveu fet merexedor, rahó és yo digua, per dar-
vos de escriure ocasió. Car no solament de vostres letres yo aconseguiré útil, mes tots los
5 qui d'entendre, com yo, tenen desig seran per aquelles ubertament avisats³⁵ de ço qui és
necessari per a ben dir. E, d'altre part, aquels qui per fretura d'emistat no han la pràtica de
vós, sabent sola aquella [C 37r] singularitat que presumir fa lo mirar de vostre gest, legint
los vostres stilats e entesos escrits auran clara conexença del vostre molt saber, lo qual,
vestit de hun àbit virtuos, vos fa, de aquells de què·s deu fer estima, ésser estimat.

10 E sabeu, don Francesch, quant me dol que·ls vostres prechs en mi no púgan aver la
acostumada força, essent acompanyats de la execució conforma ab lo vostre voler; tant, que

33. *deguda cosa*: 'cosa adequada'.

34. *A la fe*: 'en tota veritat'.

35. *avisats*: 'instruïts' (*DCVB*, s.v. *avisat*, 2).

dir quant m'és impossible, per ço com en obeyr-vos he mudar de costum. Però si-l prepòsit³⁶ és ya per obra tant enpès que no-s pot fer tornar atràs, e lo meu desig se veu molt prop de aconseguir la fi, rahonablement dech ésser escusat, quant més que lo perquè treball és per
 15 reperar lo perjudici de les dones, a les quals vos conech tant percial, que de tot cert de culpa quiti-m conexeu.

E com dieu que dies ha vos sou donat a l'enemich meu, dupte-m que no-l prengau per altre, car sé vós adorau aquell tan poderós senyor que molt ha yo servesch, lo quall acostuma les coses que rehonau, e no lo falç e malvat [S 167v] qui d'anganar solament sab,
 20 contra-l qual és la mia querela. Que de ma enamorade no-m clam, com sia tant lo seu valer, que sol per aver-me acceptat per seu m'à fet content. Però jo us tinch a tanta estima la oferta que-m feu que, si res tingués que obligat no us fos, per aquest esguart ho fóra. E si tant libert vos conegués que de vós poguésseu fer a pler vostre, encara m'esforçara suplicar-vos que, recordat del ver, ma valguésseu. Mes pus de vós e vostre estat té complida possessió qui la
 25 merex, de més³⁷ seria demanar-vos so que, per ésser seu, donar no-m podeu. E só molt content que, ocupat en lo servici d'ella, sens ajudar-me, aconseguint so que desijau, siau reposat. *Pere Pou*

IV

REPOSTA DE VILADEMANY A MOSSÈN POU

S 167v-168r, C 39r-39v – Vilademany respon que ajudarà Pou perquè defensa l'Amor i ho fa principalment en interès de les dones. Fa temps que també combat l'Amor Fals, el qual té seguidors tan exaltats que, si no fos per la virtut de les dones, que en limita els efectes a través de l'ús de la raó, ja haurien conquerit el món. Però són tants, que l'atac de Pou dificultarà que els viciosos usin dels seus enganys i aparences i ajudarà les dones a ser prudentes amb les demostracions d'amor i a passar pel filtre del coneixement el que ha d'executar la voluntat, estimant només qui ho mereix. No envia carta blanca perquè el Fals Amor ja sap que és el seu enemic, i amb l'esforç de Pou segur que estan a punt d'obtenir-ne la derrota i aconseguir l'amor que mereix.

Pus les obres vostres, Pere Pou, monstren teniu aquell desig qui no fall als hòmens qui per los mitjans deguts volen ésser estimats, e vostre empendre, més que altre ocasió, ha causat lo interès de les dones,³⁸ no ajudar-vos me par seria fallir a elles, a qui nunque fallí, e a vós,
 5 que per vostre molt merèixer, causat de valer, dies ha me teniu obligat.

E per ço, responent a vostre letre ab la quall me emprau de valença contra-l Falç Amor, vos dich temps ha molt li só enemich, perseguint-lo per [C 39v] totes aquelles parts hon lo sé. Car lo Leal, qui mon senyor és, vol que aquells qui més acostats li són agen càrrech de manifestar lo seu engan, perquè decebuts no sien los seus. E us dich que, ab gran trebal però
 10 delitós, yo li fas guerra, car tant lunya de passió los qui a ell absolutament se donen, que sinó per virtut de les discretes senyores que tinch de ma part, la quall³⁹ deté aquell delit que desigen [S 168r] aquels aconseguir ab foriosa cuyta, limitant les obres ab experiment

36. *prepòsit*: entengui's 'propòsit, empresa'.

37. *de més*: 'en excés, de sobres' (DCVB s.v. *demés*, 4).

38. *ha causat lo interès de les dones*: és a dir que Pou ho ha fet en interès de les dones.

39. *la quall*: és a dir la virtut.

rahonable⁴⁰ ab tant esforç, se trobara que la més part del món aguera ocupat, ço que més afanyós fera lo meu afany.

15 E, encara, són tans los qui-l favoreixen, que era molt necessari fer ço que fet aveu. Car la tal manifestació serà causa d'espant en aquels qui-l sostenen, que, tement lo dan e vergonya que per ésser coneguts aconseguirien, aturen dins ells lo mal propòsit, no gosant executar la falsa perençaria.⁴¹ E, per lo semblant, darà ocasió a les dones qui-s troben perilloses per la força de bon grat, que per demostració prompta del gran amor, no-s vencen de leugera
20 crehença, mes que, provant avant primer lo conèixer que la voluntat, amen qui per molt amar merex lo valer d'elles ab la possessió del voler.

Donchs, pus tant benefici de vostre endre-s seguex, ¿qui us falrà? No certament yo, abans vull de ma persona e béns ordoneu a vostre pler. No us tramet carta blanca, que, pus de mi, per los dans que li fas, ben avisat és, de més altre avís seria. Vós desliberau que yo
25 jamés en lo executar de son destruir no defaldré, fahent-vos cert l'è fins assí tant estretament perseguit, que molt prest crech aconseguireu aquella fi del principi e causa que desigau, acompanyant-vos de honorosa fama. E us donarà, per remuneració dels trebals, ço que més val de aquelles que ésser estimades merexen. E yo seré content, compleguda aquella singular que servesch, causa de tot l'obrar meu, de lles altres moltes gràcies solament age.

30 *Vilademany* [S 168v]

V

RESPOSTE DE MOSSÈN JOHAN ALMUGÀVER A MOSSÈN PERE POU

S 168v-169r, C 42r-42v — Joan Almuçàver contesta a Pou que li demana massa per a les seves forces, però per deferència, com que li ha implicat, li respon amb consells. Pou vol lluitar contra un enemic molt poderós, que ha humiliat déus i homes i que, amb la seva potència, uneix caràcters diferents i sempre ajuda els amants que el segueixen amb fermesa. Demana a Pou de no acusar l'Amor pel fet que ell no pugui controlar el seu desig, perquè Amor només impedeix que els amants indignes acabin triomfant. No li envia carta blanca perquè prefereix primer aconsellar-lo i li demana que rectifiqui el seu atac, que Amor li recompensarà.

Aquella bona voluntat que m'obliga en vós amar me ha mogut en respondre a vostre letra, dreçada a mi e a altres avisades⁴² persones, de la qual fóra estat expedient en oblidança me agúesseu possat, per ésser vostre demanda més de les forces de mon saber merexedora de
5 resposta. Mes, tota volta tenint-vos a molt com me aveu per cosa tant vostre, deslber oblidar mon interès per satisfèr a vostre ajuda o concell.

E venint a vostre escrit, en lo qual monstreu clamar d'Amor desexint-vos d'ell, voleu nostres ajudes per posar a mort lo desconèixer [C 42v] seu, a fi per avant vischam beneventurats. Per què-m par aveu poch pensat en ten gran empresa com és voler garreyar
10 ab tant poderós senyor, del qual los déus e humanes persones són estats vençuts, aterrats e presos, e açò per mostrar quant és posseïdor de gran dignitat, qui és a si humiliat aquells qui, moguts de cuydat,⁴³ per lus propis mitgans los sembla atènyer la cose per ells amade, posant en oblit la tanta potència sua, sens la ajuda e favor de la qual nostre obrar no és possible algun fi de beneventurança, fama e glòria aconseguescha. Car aquest és lo qui los

⁴⁰. *limitant les obres ab experiment rahonable*: entenguí's: posen límits a l'afany furiós o sexual, limitant els actes (obres) amb la raó.

⁴¹. *perençaria*: 'ficció, aparença' (DCVB s.v. *parençeria*).

⁴². *avisades*: 'prudents, discretes' (DCVB, s.v. *avisat*, 1).

⁴³. *moguts de cuydat*: 'moguts per la presumpció'.

15 ànimos⁴⁴ estranys ensemps ajusta e no permet que negú qui ab ferma voluntat seguex sos passos sie de son remunerar appertat.

E axí, si la conexença de ses pròpies potències vos és estade denegade, per lo voler escalfat qui lo alongament de vostre desig finir no pot, de menys de mort no us poria degu dament punir, segons lo desexir asenyala. No inculpeu, donchs, [*S* 169r] al Just Amor, qui
20 cose indeguda fer no acostuma; el qual, si no dona a quedahú lo que a ells par merèxer, no proceheix per ingretitut de tant senyor, mes per no ésser dignes rebre los beneficis que als verdedés amadós no deté.⁴⁵

No us merevelleu si, ten prest com volguéreu, carta blanca no us he tramesa, com me age paregut ésser a vós més necessari ajudar de profitós concell, que conformar-me ab
25 vostre voler. E seria caure en error, appartant-me de la veritat, qui per nosaltres ab molta diligència deu ésser guardada; e perquè-m trop a ella més obligat, digna cose és que per lo més sie dexat lo menys. E asò-m mou a concelar e pregar-vos de vostre ultratge comès vos vullau penedir, hi ell de complida vida fer-vos-ha acabat posseïdor. *Johan Almugàver*

VI

RÈPLICA DE MOSSÈN POU A MOSSÈN ALMUGÀVER

S 169r-169v, *C* 43r – Pou contesta a Almugàver que, tot i que demostra saviesa, hauria d'haver entès exactament què deia la seva carta i deseiximents abans de contestar-la, perquè ell no es queixa del Bon Amor, del qual és vassall. Li demana que ho rellegeixi i s'hi repensi i que llavors segur que li enviarà carta blanca, encara que només sigui per respecte a les dones. Si no ho acaba fent, el declararà defensor del Fals Amor.

Encara que vós, discret cavaller, conegau que basta lo vostre molt saber, ensenyat de cortesianes pràctiques, en corregir mos dits, no fóra estat mal que m'aguésseu abans entès de concellar-me, perquè ab més esforç vostre rahonar davant los sabens aparegués. Car yo del
5 Just Amor no-m clam, abans lo tinch per senyor, ab la favor del qual sens dupte serà portada a fi la mia empresa. E si en l'empendre de aquella, a vostre parer, com dieu, he pensat poch, prech-vos que y torneu veure, entenen bé ma letra e deseiximents, e conexereu que del poch pensar en vós s'és presa la falta. E conegut, favorit del ver,⁴⁶ fer-m'eu de vostre [*S* 169v] carta blanca merexedor, de la qual só desirós, com de vostre valença crech seré molt ajudat,
10 fiant sou verdeder amator. E axí, en cas, oblideu lo voler que us port, mogue-us l'interès de les dones, qui a mi sens altre rahó fa moure, pus monstrau tenir les armes ab què lo Falç Amor ofendre-se-ha. Si no, creurà-s li sou tant percial que amagadament lo sosteniu en la força de vostre pensar. E dolrà-m molt, pus fiança de vostre lealtat, aptesa e valer m'è fet dreçar-vos mes noves, de vós entre-ls anamorats isqua tal renom. *Pere Pou, cavaller*.

44. ànimos: les lliçons de tots dos manuscrits són equipolents: *ànimos, coratges*.

45. *no deté*: 'no denega, no impedeix que arribin'.

46. *Favorit del ver*: 'gaudint del privilegi de la veritat'.

VII

SEGONA RESPOSTA DE MOSSÈN ALMUGÀVER

S 169v-170r, *C* 43r-43v – Almugàver afirma que la primera intenció sempre és la més clara i que la insistència de Pou en acusar l'Amor de falsedat l'allunya de veure el delit que prové d'un amic que l'encerta. El reprèn de bona fe, no amb presumpció, perquè Pou és savi, i li sorprèn que hagi oblidat l'exemple dels passats que van lluitar contra els mals d'Amor i mai van dir que fos fals. Quan l'amor no és bo, no és amor sinó passió i voler desordenat, i Pou ha de saber que la ciència pertany a tots els homes, no a un de sol. Finalment declara que defensen millor les dones els qui pensen que són seguidores de Bon Amor, que els qui pensen el contrari. Només li ajudaria a perseguir l'afecció desordenada, no el Fals Amor. Demana que, si no canvia d'opinió, no li contesti.

- Qual fi de les coses entre·ls entenents se spera, lo començ la major part na manifesta. Per què·m plau, En Pou, aver vist vostre letre derera, qui a mes peraulas e crehença done refermació. E no menys del que a mi legit és estat s'esperava, qui a la primera letre e
- 5 deseximens se esguarda, [*C* 43v] los quals tornant al recort de les gens, la tarda a vós més fóra parcial. E viviu cert que l'amor que us he, vehent en tal posar al devant dels hòmens, me ha lunyat de aquell delit que, del ben obrar de l'amich, los qui bé amen aconseguen. Açò sie·m pres en compte de benvolença⁴⁷ e no a fi de presumir sia, per rependre ten ensenyade persona com la vostre, qui als sabents bastau largament dels duptes enformar.⁴⁸
- 10 E de ací causa en mi major meravella, atès qual sou, vullau viure en semblant pertinàcia de creure Amor poder ser falç. E monstraü poch ésser recordant dels passats, qui en tals fets an despesa⁴⁹ lur vida per donar camí a nosaltres. Lo qual Amor no és legit ne hoyit dir ab companyia de falçedat [*S* 170r] aquells trobassen; car, apartat del bé o virtut qui tal nom li fa posseyr, afecció e desordonat voler és més propi nom. Per què he⁵⁰ a dir entre tots los
- 15 hòmens del món aver sciència, e lo secret de aquella la hu a soles no.
- A la satisfectió del que dieu inculpant per mon poch saber no éreu entès, e per ço en defalt de ma ajuda posat, no respondré, per no venir en nós opinió, tals reprehencions qui de si matexes se destrohexen e s'alteren, sens fer mudança dels qui aquelles entenen, romanint mon dir en la veritat de son ésser.⁵¹
- 20 E en la fi de ma letre callat no consintré⁵² de manifestar·vos que més és guardat lo interès de les virtuoses dones per aquells qui crehen que les obres per elles fetes altre que Verdeder Amor no les ministre, que no per aquells qui lo contrari aférman. E axí, En Pou, si tal voleu mentenir, de replicar sie fet dejú, car aurie·us a dir coses que ma voluntat e costum fins así han defeses acomenar·les a la ploma. E pus Falç Amor no·s troba, no poseu sperança en ma
- 25 ajuda, mes seré·us valedor en quant poré contra afectió desordonade. *Johan Almugàver*.

47. *benvolença*: 'inclinació favorable de la voluntat vers una persona' (*DCVB*, s.v. *benevolència*).

48. *enformar*: 'informar, donar notícia' (*DCVB*, s.v. *enformar*, 1).

49. *despesa*: 'gastat, emprat'.

50. *he*: La lectura dels dos manuscrits (*es/sa*) és perfectament intercanviable.

51. *no respondré...* 19 ésser: Passatge difícil d'interpretar que en ambdós testimonis presenta lectures semblants, tret de l'alternança *reprehencions* / *representacions*.

52. *callat no consintré*: llegiu 'no consentiré restar en silenci'.

VIII

SEGONA RÈPLICA D'EN POU A MOSSÈN ALMUGÀVER

S 170r-171r, C 44r-44v – Pou recrimina a Almugàver no haver-li donat exemples dels savis passats que reforcessin la seva argumentació, i sosté que molts trobadors i savis han parlat contra Fals Amor, i també els actuals, que en parlen per vilipendiar els qui no estimen amb lleialtat. Si Almugàver no segueix aquests savis, que cedeixi la defensa de les dones a un altre i que abandoni les subtilitats de la ciència. Perquè la feblesa de pensament només s'ha de condemnar quan s'argumenta per escrit i amb pertinàcia. Li respon que Fals Amor no pot ser afecció o voler desordenat perquè aquest dos conceptes impliquen estimar, encara que se li canviï el nom. Pensa que Almugàver s'hauria d'haver expressat millor, glossant o comentant. Qui enganya les dones no pot ser Amor Veritable, i si alguna dona, per acontentar algun mal amant que els sembla lleial, cau en els enganys que li paren, és cosa de Fals Amor.

E si los dits dels passats tant fan per vostre part com rahonau, no fóra estat mal ne agúesseu recitat algú qui sforçàs la opinió vostre, e yo stimare-us-ho més que la oferta que-m feu. Car pus veja la veritat, no tinch a fer sinó atorgar-la, com part del treball meu sia cercar aquella.

5 Mes dupte molt que, per defendre vós e ofendre a mi, ne ajau trobat negú, car molts trobadors e hòmens, qui entre nosaltres en tals coses deuen ésser creguts, [*S 170v*] han dit en lurs obres Falç Amor. E si u ignorau, dir-m'o-heu, e yo mostrar-vos-he qui ne en quina part ne fan menció; e la pràthica present, que seguexen mos dits, qui-ns mostra totsjorns se diu, entre aquells qui-s disponen amar, Falç Amor, e açò quant en increpar los qui no
10 lealment amen. Si vós, mossèn Almugàver, d'ella us apartau, no volent seguir aquest usar cortèsà, devíeu lexar la resposta del demanar meu en aquells qui, aretglant lo saber d'ells ab l'entendre de les discretes senyores, posen a hun depart⁵³ les primós de sciència – car lo fallir del pensar en lo món no condempne negú mas aquell qui per escrits rahonant se mostre e, ab perseverar, dona blasme complit.

15 E per ço us tindré a discreció⁵⁴ lo no replicar que dieu a mi, per a vós prengau. Que yo, perquè complidament a tot vostre rahonar satisfàça, respondre us vull; e més en aquell pas de vostre letre hon dieu que Amor, apartat del bé o virtut qui tal nom li fa posseyr, afecció o desordenat voler és més propi nom. E dich que, si virtut aquell li feya posseyr, nunque porie ésser d'él apartat; e si u pot, com vós dieu, e és ver que de virtut no li ve,⁵⁵ je axí, yo no sé vós
20 què us voleu dir! Si, per ventura, ymaginant-se causat parer⁵⁶ en lo vostre concepte que aquelles persones qui amen coses vicioses, falces e males, en tal cas no sien induïdes per Amor sinó per afectió e desordenat voler, vos responch que sens amar no podem [*C 44v*] afectar⁵⁷ ne voler. Donchs, si de necessitat avem ab amor amar, ¿per què li seria, en tal cas, pus propi negun altra nom?

25 Pus en tals coses fora del propòsit⁵⁸ metre-us volíeu, degut fóra agúesseu estesa la ploma en manera vostre letre clarament, sens aver los legidós a presumir so que dir voleu, [*S 171r*] mostràs la opinió que teniu. O almenys devíeu posar le glosa per los màrgens de aquella, perquè-s vehés com provau, no sols lo que ja he dit, mes encare perquè l'interès de les virtuoses dones més és guardat per aquells qui crehen que lus obres Verdeder Amor

53. *posen a hun depart*: 'posin en un lloc separat, a un costat' (*DCVB*, s.v. *depart*, 2).

54. *a discreció*: entengui's: em semblarà una deferència prudent.

55. *e si...19 ve*: És a dir: que si el nom d'Amor li ve de la virtut que té, si se li canvia el nom deixarà de tenir aquesta virtut.

56. *ymaginant-se avisant parer*: passatge difícil d'interpretar.

57. *afectar*: 'Desitjar i cercar una cosa amb deler' (*DCVB*, s.v. *afectar*, 1).

58. *ora del propòsit*: és a dir: fora del tema.

30 governe, que no per los qui lo contrari afermen, com recitau. Yo us dich que les intencions, deliberacions e propòsit de les dones seguexen aquell orde e retgle de Verdeder Amor. E si en les execucions,⁵⁹ quant en l'esmerçar del voler,⁶⁰ per contentar algú falç e malvat, qui·ls parrà leal per stúcies e fictes parençaries, són enganades algunes voltes, ¿creurem que u fa lo Leal Amor? No yo, car lo Falç és causa del tal usar. Donchs, si contra rahó valer li volreu, 35 excusant a ell, perlau en tal forma que pugau ésser entès. E ço que afermareu digau com, per què, ne en quina manera, car axí u fan aquells qui·s senten algun dret en si.

E no dieu "feu-me de replicar dejú" a mi, qui us fas cert jamés me n'estarie que necessitat me'n forçàs, per moltes coses que vós me signifiqueu dir. Car l'ora que desliberí demenar generalment ajude, me aconortí de comportar tota manera de gents.⁶¹ E per lo 40 semblant a vós, magnífich cavaller, de qui u prech com de major germà, fiant vos empeny aquella benvolença que·m dieu, la quall aquells qui no deliberadament erren fa ésser algun tant⁶² excusats. *Pere Pou*.

IX

TERÇA RESPOSTA DE MOSSÈN ALMUGÀVER

S 171r-171r – Almugàver conclou que més hagués valgut tallar el debat d'entrada, abans que Pou digues coses inadequades que mereixerien una resposta més dura. Dona l'intercanvi per tancat.

Si yo he bé entès vostre derrera letre, me par aveu volgut, replicant, satisfer a algunes rahons en mes letres a vós dreçades, no tenint-vos per [*S 171v*] content de aquelles. Per què és força creure fóra estat més covinent dexar-vos de tal dir a principi, com a la derrera hom se 5 fa a conèixer per sos escrits, dient coses en aquells que après no han loch de penedir, ans per a sempre són duradores. E axí, En Pou, no siau pres de meravella⁶³ si no us torne a replicar a vostre demande, com me sembla, segons vostre escrit demostra, no demanau que us satisfaga al començar, mes que siau corregit. E de tal fet, per ésser ocupat en majors coses, per esta volta e a totstemp vos ho remetré, crehén yo no ésser-vos pocha pena la conexença 10 de la errada. La qual, si bé considerau, veureu ésser pus tost merexedor que alarguàs la ploma sobre alguns dits vostres demesiats,⁶⁴ que dilatar vostre procés. E per ço fas fi en aquesta e a totes les altres. *Almugàver*.

X

RESPOSTA D'EN PERE JOHAN FERRER A MOSSÈN POU

S 171v-173r, C 45r-46r – Pere Joan Ferrer declara que no enviarà carta blanca, tot i l'afecte que té pera Pou, perquè és una batalla perduda, i no és bo aconsellar a algú seguir un camí equivocat. Pou

59. *execucions*: 'acte de donar efecte, de posar en obra un cosa manada, resolta, projectada, etc.' (*DCVB*, s.v. *execució*, 1).

60. *en l'esmerçar del voler*: és a dir: en el jocs dels afectes. *Esmerçar* té el sentit de 'mercadejar, comprar o vendre, fer comerç d'una cosa' (*DCVB*, s.v. *esmerçar*, 1).

61. *me aconortí de comportar tota manera de gents*: és a dir: 'em vaig resignar a haver de tolerar tota mena de persones'.

62. *algun tant*: 'en una quantitat indeterminada, ni poc ni molt' (*DCVB*, s.v. *algú*, 4b).

63. *pres de meravella*: entengui's: sorprès.

64. *demesiats*: 'excessius' (*DCVB*, s.v. *demesiat*).

s'equivoca atacant l'Amor perquè, com es pot veure cada dia, només ens fa fer coses bones, a través del grat, que són apreciades per la persona a qui s'estima, i vegades provoca fets inesperats. Però si la voluntat es fixa en algú que no pot correspondre, aleshores en rep un perjudici perquè hauria de remunerar el grat d'ofici. Si l'Amor només té la força del grat i no va més enllà, s'atura, i qui no n'és remunerat el maldir per desesperació. Però l'Amor no obliga a estimar contra grat, i només creix entre els que comparteixen una mateixa voluntat. L'Amor assua els patiments dels bons enamorats atorgant-los esperança, i els protegeix perquè, si veu que els pot ajudar, de seguida els deixa reposar. No és culpa d'Amor, tampoc, que els savis estimin grossers, perquè si un grosser té una virtut que encén el grat d'un savi, Amor ho ha d'afavorir allí on ho troba, perquè és més important la qualitat que qui la posseeix. I, encara, qui estima contra raó rara vegada en queda satisfet. Per això Pou no pot anar contra l'Amor, tot i les grans penes que passa per la manca de reconeixement del seu afecte (estaria content només si li pogués explicar quant l'estima). Si no complau, li demana que entengui les raons que l'aturen.

Per ésser de molt defalt als qui voluntat tenen oferir ajuda en aquella cose qui de tota
esperança de fi és defesa, me desplau molt, En Pou, me ajau demanat en açò que lo desig e
voler que us tinch mostrar no puch. Per què, certament per ésser lo que sou, no m'obligaré⁶⁵
5 atant⁶⁶ l'interès meu, ni aquell que are en mostrar mes faltes tinch rahó de tembre, que molt
pus voluntari no fos en donar-vos ajude. Però vehent la presumpció gran que a mi seria contra Amor
voler venir – de qui tants passats, ab molta virtut, no-s són poguts defendre –
me semble seria més presumtuós lo tal ajudar que rahonable, e de menys demostració de
voler vós, perquè tant quant l'ajuda és dada en cosa en [S 172r] què la fi d'aquella aver no-s
10 pot, és mostrar voler enpenyer en error aquell qui tal demana. E com a mi per tal esguart
parega vos farie perjuhy, é ésser prou quiti⁶⁷ en detenir-me⁶⁸ la carta blanca que contre Amor
demanau.

Encare vull, per mils satisfèr al que vostres prechs me obliguen, dar-vos rahó com no-m
sembla ajau tal causa, com rahona vostre scriure, que contra Amor venir degau. Car ab tot⁶⁹ al
15 conèxer nostre vengue⁷⁰ la pràtica que dieu que Amor dona premi sens mèrits e sens culpa
punició, açò no ve per culpa sua, car Amor no fa sinó fer-nos amar aquella cosa qui bona
par al grat nostre, e, seguint aquell, nos empeny en molts actes virtuosos e bons, per hon és
vista la força sua; de què, no sols en lo obrar aconseguim laor, mes encara gonyam en la
opinió de qui desigam plaure. E açò-ns monstre totsjorns per infinides experiències, hoc
20 sabeu que los beneficis que se'n seguexen són atants e axí manifests, que alguns desperta per
tal migà que nunque mogut fóra.

E axí, pus açò tant veheu, no vullau atribuir a Amor ço qui a ell no s'esguarde, maldient
los actes qui d'él surten. Car per seguir-se, al veure de nosaltres, que tals qui molt amen
volguts no són, e qui⁷¹ poch volen amats se vehen, no està en ingratitut que en Amor sia; mes,
25 posant algú la voluntat en qui plaure no pot, seguex-se que [S 172v] aquell sent més [C 45v]
obligació a si que no al qui tal voler li mostre, vehent que l'interès seu no poch pendrie
perjuhy, e que, ab son anug, aurie remunerar d'esme lo grat aquella força que Amor li porie

65. *no m'obligaré*: esmenem amb C per evitar un passatge de lectura incerta.

66. *atant*: 'tant'.

67. *quiti*: 'lliure, no sotmès' (DCVB, s.v. *quiti*, 2).

68. *detenir-me*: 'Retenir, quedar-se en possessió (d'una cosa)' (DCVB s.v. *retenir*, III.3).

69. *ab tot*: 'malgrat' (DCVB, s.v. *ab*, I.9).

70. *vengue*: entengui's: vingui.

71. *e qui*: s'ha de sobreentendre altre vegada el *tab*, és a dir: 'i alguns que estimen poc es veuen estimats'.

fer si ere altre. E Amor tanbé matex,⁷² seguint la condició sua, qui desegualtat no vol, no tenint pus força que la que lo grat li dona, resta aturat, sens aver feta ofença. De hon
 30 s'esdevé que, lo qui-s⁷³ absegat⁷⁴ de l'interès propi, maldiu Amor que no-l regordona,⁷⁵ e que li dona sens culpa punició. E açò no-s pot en él entendre, car no-ns obliga ell en fer-nos amar contre lo grat, mas en créxer e refermar aquells qui-s volen en voluntat que-s tenen,⁷⁶ e entre aquells monstre ell la lealtat sua e no entre los qui no pot ésser.

És ver que per lo mèrit de lur voler, en aquells tals tenint-los per seus, los dona pensar
 35 que, ab lo merèxer per qui lo treball sostenen, aconseguexen remey a lur pena, acompanyant-los aquell temps que amen de aquella gloriosa sperança que molt amar aporta, perquè ab menor afany aquell adúgan.⁷⁷ E-n si matex los té escrits per tant provats que, si après, en cas se vehen per hon ell puga emprar les forces sues, en poch espay⁷⁸ les reposa, e fa que los que són amats sens aver-ho merescut per lur voler, que si tenen en si tals coses que
 40 per a molt plaure sien, que aquell qui la sua voluntat done pren en si satisfectió de ço que li mancha en ésser volgut lo que troba en lo voler de la persone.

E d'esí vinch a dir que, ab tot que [S 173r] les persones enteses vullen les grosseres, que axí poch ve per defalliment que-n Amor sia; mes per tant com en hu no poden ésser trobades
 45 totes aquelles virtuts e disposicions bones que entre molts se troben, se ha seguir que lo grat, causant-se per alguna d'aquellas, Amor ho ha a fer voler en la part hon ho troba. E si aquesta bona disposició és en algun grocer, de necessitat ha ésser amat per aquella, car en amar se deu més entendre en lo merèxer de la cose, que no en lo qui la posaex; si no, seguir-s'ia que farien lo degut en voler lo vici [C 46r] de la persona entesa.

És ver que los qui molt entenen ab poch part d'altres béns merexen ésser volguts, per ço
 50 com en aquells està l'estimar de les coses per la disposició dell conèxer. Mes com no u fassen, e vinguen en amar lur contrari en la part de l'entendre, quadehú deu creure que la fi és tal que molts satisfets no resten.

E axí, vistes totes aquestes coses, no dich contra Amor, mes contra los qui la colen,⁷⁹ venir
 no porie. No perquè d'aquell en negun temps aja haüda tal satisfectió que per aquella part
 55 tengut hi sia, mas per ço com de si matex gonyat ho té, fer no li porie tal ofensa. Hi si bé les penes que port per aquella a qui-m só dat són tals que a quallsevol clamar ferien, perquè no-m consent la voluntat li mostra, la stima sua és de tanta perfectió en quascuna de aquelles coses que obliguan lo grat a molt voler, que com altre bé no-m report que aver-la coneguda, sí seré content que, seguint Amor, lo quant la vull mostrar li pugua. Y veus ací ço que n'és
 60 atorgat a ma conexença, pregant-vos, si no us puch complaure en lo que demanau, me faça quiti, en l'esguart vostre, la molta rahó qui me n'atura. *Pere Johan Ferrer.* [S 173v]

72. *tanbé matex*: entengui's 'igualmente, de la mateixa manera'. És el sentit també de la lliçó de C: *per semblant*.

73. *lo qui-s*: és a dir: el qui és.

74. *absegat*: 'que ha perdut la potència visiva o el bon raonament' (DCVB, s.v. *abcegar*, 1).

75. *regordona*: 'premia' (DCVB, s.v. *reguardonar*).

76. *aquells qui-s volen en voluntat que-s tenen*: és a dir: els que s'estimen en la voluntat que els uneix.

77. *adúgan*: 'duguin, carreguin' (DCVB, s.v. *adur*, 1).

78. *en poch espay*: entengui's: en poc temps.

79. *colen*: 'celebren, veneren' (DCVB, s.v. *colre*).

XI

RÈPLICA D'EN POU A PERE JOHAN FERRER

S 173v-174r, *C* 46r-46v – Pou respon a Ferrer que com que la seva argumentació és sàvia però general, també inclou les dones (no només els bons i falsos enamorats), i per tant elles també estimen a vegades forçades per Amor i això les disculpa en cas d'error. Afirmar que el grat condueix a l'amor, però l'amor també condueix al grat: de la mateixa manera que la bellesa i les bones disposicions desperten el grat, també pot despertar-lo veure com repetidament es demostra l'amor amb fets, sense cap altra informació, perquè la raó així ho dicta; i moltes dones han acabat estimant a través d'aquest mecanisme que ha fet moure el primer moviment, encertant-ho quan se'ls demostrava Amor Lleial i equivocant-se quan era el Fals. Aquesta és la manera com neix l'amor en les dones de valor: primer, movent el grat i després activant el desig, lligant amor i esperança. Acaba demanant que el segueixi perquè la lleialtat el guia.

Pus lo vostre rehonar ab graciós estil e delicate sentèncie, mostrant de vostre entendre la gran abilitat, és general,⁸⁰ de necessitat hi han ésser compreses les dones, Pere Johan; les qualls, si Amor no forçàs amar, sens defença alguna restarien quant per los maldients
 5 indegudament, per algun cas, los és donade culpe. E yo, per amor de aquella singular entre les stimades que tota ma vide serví, essent a totes obligat, mostrant lo ver, fiant més del bon dret que de la mia força, vull de aquelles voluntàriament ésser defenedor.

Hon ma paregua que si grat causa amor, com dieu, per lo semblant amor causa grat, [*C* 46v] car no-s pot negar que, axí com plahen les beleses e disposicions bones, no puga plaure
 10 e despertar lo grat aquella amor per contínues obres mostrada, sens altre conexença de merèxer, pus l'enteniment age fet juhí ésser axí. E us dich que les que yo sé amat han per aquest migà han agut dins elles lo primer moviment, algunes en lo judicar ascertant, essent beneventurades, altres errant, de què-ls seguia irreperable dan, e açò segons era Falç o Leal Amor en aquells qui la demostració feyen. E crech, sens tot dupte, que en aquelles de què-s
 15 deu fer estima, en tal manera s'esdevé amor: donchs, primer movent lo grat, d'elles encenent lo desig de satisfer just, e fermant amor ab l'esperança ensemps, és cause de totes lurs obres. Les quals, si a parer dels qui amar no saben què cose és, tenen alguna perença⁸¹ de falta, devem nosaltres, qui ab dolorós afany ne som pràtics, blasmant aquell qui n'és causa, dir lo ver, qui tot fallir d'elles excusa.

20 E prech-vos no sia tant prejudicat lo molt saber, ab d'altres béns qui us fan ésser estimat, que l'esmerceu sostenint la reprovade opinió dels maldients. Que si mirau en aquella part de vostre letre hon dieu que Amor acompanya aquels qui amen sens ésser amats [*S* 174r] d'aquella sperança que molt amar porta, conexereu sols que per aquest vostre rahonar poden aquells de Amor clamar-se degudament com a causador de la sperança qui sosté tal amar
 25 d'on los ve la pena.

Per què no-l desenculpeu, pus l'escuse e la rahó que dieu vos atura. E pus ignorar voluntari vos veda aquella conexença per hon ne com se aconseguex
 la fi d'aquesta mia empresa, tement lo perillós treball, reposat de tal dupte,
 seguiu a mi, qui, anant primer ab aquell esforçat ànimo que lealtat me consent, vos faré
 30 gloriós vencedor. *Pere Pou*. [*C* 47r]

80. és general: És a dir: parla en general.

81. *perença*: 'semblança que no respon a la realitat' (*DCVB*, s.v. *perença*, 2).

XII

SEGONA RESPOSTA DE PERE JOHAN FERRER A PERE POU

S 174r-175v, *C* 47r-48r – Ferrer confiava que els seus arguments serien suficients perquè Pou entengués per què no li dona la raó. No acusa les dones, i els maldiens que en malparlen no les afecten perquè l'essència de les coses no s'altera perquè algú en parli malament. Si les dones necessiten excusa, ell seria el primer a ajudar-les, però és ben clar que no cometem cap falta. Dient que les dones cometem un error, Pou en malparla, i fent-ho passar per veritat les acusa dues vegades. Si l'esperança porta pena, és només quan es perd, perquè la pena s'agreuja, però Amor mostra que el mèrit pels treballs que es passen ho compensa. Algunes dones només jutgen per l'opinió, sense el filtre del pensament. Conclou descontent perquè no ha argumentat prou bé en favor de les dones i no ha aconseguit que Pou desisteixi en el seu intent.

Fiant que les poques rahons mies bastar deguessen, per ésser acompanyades de veritat, a tant complit⁸² entendre com lo vostre fer veure com aquest Amor ab qui guerre teniu no culpe en los falliments que li posau, tenia creure, Pere Pou, que no sols excusat restava de fer-vos ajuda, mes encare merexie de vós, si per lo interès de lles dones mogut fósseu, acordar-vos deguésseu ab la opinió mia. Com, si ma letra mirar voleu, lo que escusant de Amor he dit no acuse les dones perquè los maldiens tinguen camí en dar-los culpe, si donchs ab aquella malícia qui-ls fa desmerèixer lo creure parlar no volen. E com aquests no puguen ofendre elles, perquè les coses bones no perden lur ésser per ésser mal dites, no-s deu atendra en res que diguen, com ells mateys sien aquells qui-s donen la penitència.

E és axí que, si la necessitat d'elles fos tal que excusar master haguessen, ¿creheu que altre de mi no fóra pus voluntari en rehonar la part lur, perquè lo voler de aquella que tinch per senyora atant me obliga, que sols per aquest [*S* 174v] esguart lo de lles altres guardara? Mes no vehent-les en trespàs⁸³ que mester sia, perquè no crech fallègien per culpe de Falç Amor, ni menys per si matexes, seria contrari gran metre en disputa ço que de si clar se mostra.

Y per ço, venint a creure-us en no esmerçar lo meu entendre – com fins así no he – en sostenir la reprovada opinió dells malsdients, vull, per la part que ab éls vós feu en aquest vostre damanar, ésser contrari a la vostre, monstrant-vos que si aquella voluntat que significau en vostre escriure ere en defendre les dones, no cerquaríeu mitgà per hon elles inculpades fossen. Car com se vulla vinga lo fallir, ab excusa de Falç Amor o en qualsevol altre manera, pus confessau fallexen, no feu sinó maldir-les, essent de més malícia ab cuberta de bé dir lo mal. Monstrant voler en aquell sia dada crehença, sembl'm que en nom de defenedor dos tans més les ofeneu. E majorment excusant-les ab aquell grat qui, per sola conexença d'amor, simplement amar nos [*C* 47v] obliga; que si mirau ab quanta més força pren loch aquell en nosaltres, qui per alguna bona disposició-s causa, sereu més que cert que, fallint per aquest, excusades molt més serien.

Hi per aquest conèixer qui de açò tinch – no acostant-se a ma crehença que per Amor ni per si matexes fallir puxen – vull dar-vos rahó que, si seguint lo grat, que vós dieu hi aveu vist algunes beneventurades, a-ltres seguir irreparable dan, e açò segons era Falça o Leal Amor en aquells qui la demostració feyen, que no-s pren en ésser falç lo Amor de aquell qui del dan és causa. Car si aquella que la sua voluntat posa en amor qui li és montrade, no amant per altre rahó, li ve a fallir aquella, cert és que no amara. Donchs, si axí mancha en la

82. *complit*: 'pel, abundantament proveit' (*DCVB*, s.v. *complit*, 1).

83. *trespàs*: 'falta, violació d'una norma' (*DCVB*, s.v. *trespàs*, 4).

35 dona lo qui en aquell féu mostrar [S 175r] l'amor, per lo semblant ha restar desvolgude,
 sens que ni ell ni Amor no tindran culpa, car fallint-nos les coses qui obliguen la voluntat a amar,
 axí a elles com a nosaltres, no està en lo poder nostre lo voler-les. Hi per bé d'açò-s
 seguesque que la hu d'ells dos qui-s voldran amant per la sola amor, per ventura perden
 aquella, aurà coneguda en la persona mateixa alguna bona disposició per què lo grat aurà
 40 pres altre loch, de què, no trobant en aquell lo parer que de primer tenia en la cosa qui-l
 mogué a voler, ne à irreparable dan; no ve de negun seu defalt, perquè nom de fallir atènyer
 pugua, ni que pugau dir que Falç Amor ne sia cause, car en la hora que mostrava amar,
 Verdeder Amor lo movia, mes fallint-li après ço qui aquell conserve, de necessitat, sens mal
 fer, aurà-la desamar, com quadehú sie forçat seguir aquell bé pus conforme a la qualitat sua.

E si speranza Amor dona per hon los qui amen aconseguen pena, com vós diheu, no és
 45 en lo temps que aquella tenen, sinó en la ora que lo contrari del que esperen los esdevé, més
 aconseguint lo tal treball pres.⁸⁴ D'aquesta rahó trobareu en ma letra que Amor los dona
 pensar que, ab lo merèxer que ab lo treball passen, prenen repòs en les lus penes, ab altres
 rahons qui totes Amor escusen.

E axí, vehent yo totes aquestes coses en tante excusa de lles dones [C 48r] e de Amor,
 50 crech que l'engan està en aquelles qui jutgar volen per la sola opinió los actes que vehen, e
 no perquè Amor sia falç, ni menys la inclinació d'elles mala – com sien de més disposició
 en rebre qualsevol cose qui de molta perfectió d'entendre sia, per hon lo ver de lles coses
 podent veure, basten en elegir ço que a la virtut e stima d'elles més se concorde.

E, restant ab molta passió, com lo meu conèxer atant no basta com en lo merèxer d'elles
 55 dir-se poria, rest de mi [S 175v] tant descontent que, per aquest esguart a soles, vos auria a
 molt grat girar volguésseu en la laor d'elles aquell treball que en lo prepòsit, sens poder aver
 fi, voluntàriament voleu metre, per ço que, convertint-vos, de vostre entendre surtís aquel bé
 que-n lo ben dir d'elles se guanya. *Pere Johan Ferrer.*

XIII

SEGONA RÈPLICA DE POU A PERE JOHAN FERRER

S 175v-177v, C 47r-48r – Pou contesta a Ferrer que, encara que la seva insistència sorprengui a les gents, ha de respondre perquè no havia afirmat que les dones erren, sinó que els maldients, com de fet fa Ferrer, els atorguen una culpa indeguda. Si es tenen dubtes sobre què és culpa, cal raonar-ho en silenci, però el que és clar, no. I com que se sap que les dones no erren, per què no fa contrast als qui ho neguen? Encara que les coses de què es malparla no perdin l'ésser, en surten perjudicades. La fama s'ha de guardar tant com l'honestedat i insisteix en la bondat natural de les dones. Critica que Ferrer confongui el grat, governat per la virtut, amb la coneixença de l'amor. Les dones que estimen per voluntat racional són més fàcilment excusades que les que estimen pels moviments del grat. Coincideix amb Ferrer que moltes vegades l'engany és d'un error de judici i demana que reconegui que diuen el mateix. Però dissenteix en la defensa de l'esperança, perquè és Amor qui la manté dolorosament. Finalment li demana que, com que no té arguments suficients per rebatre'l, s'hi sumi.

84. *pres*: 'després'.

Encara,⁸⁵ per la diferència del saber vostre e meu, lo voler altercar ab vós cause hun
 merevellar entre les gents com yo só tant gosat: ço que de vós aprench, ab lo bon dret qui fa
 tota ora bona la part mia, me concella en replicar-vos no falgua,⁸⁶ magnífich Pere Johan. E
 5 axí, vist en vostre derrera letra me inculpau que yo he dit les dones fallexen, só merevellat,
 car en mes letres no-s mostra tal cose. Si vós glosau aquellas en nova manera, aplicant-los
 ço que no y és ne-ls fall (lo que deguéreu callar, com axí fos, pus tant vos monstreu a elles
 parcial), la culpa sia vostre; que yo no dich sinó que indegudament per los maldients los és
 donada culpa, e açò no-s pot negar, que totjorn ho vehem. Donchs, pus axí és, ¿no seran
 10 excusades? A la fe yo diré tostemp que no verdaderament ne bé parlan aquells.

Car si vós, per lo bon conèxer que teniu, ne sou cert, no u són tots los qui viuen: que-ls
 uns per defalt de saber ho poden creure e los altres per ignorància duptar, segons són
 diferenciats los parés. Per què no yo, qui vull mostrar la veritat, mes vós, qui voleu rest⁸⁷ lo
 maldir en sa força sens contrastar en aquell, sou lo blasmador, donant ab callar occult lo
 15 mitgà que atribuïu a mi: no que sien mal dites, mes que sia callade aquella laor que
 merexen.

Les coses duptoses de càrrech per lo rahonar callar se deuen; mes les certes, del contrari,
 no. [S^{176r}] E pus les dones de fallir són apartades, ¿per què no u direm, contrestant als qui
 contra de ço afermen? Si greu vos hés, recordau-vos com per elles aveu aconseguit lo nom
 20 de sabent e discret, e plaurà-us com, per mi e altres, mostrat és ço qui les fa a tots
 entenimens quasi perfetes. Que en lo que dieu les coses bones no perden lur ésser per ésser
 mal dites, e que no-s deu attendre a mal parlar, vos dich que si no perden l' ésser, són
 prejudicades, en què de necessitat sa deu provahir, e no en ço que justament se blasme com
 no age defença. ¿No sabeu vós que la fama, après de la honestat, ab diligència guardar-se
 25 deu? E si per mals som tenguts, ¿ésser bons què-ns aprofita en lo loch hon estam?

Elles són bones. E puy axí és, esforçar-me vull yo, les ores que serà degut, reprovant ab
 vertederes rahons lo maldir dels qui s'i disponen, sien acompanyades d'aquella glòria que-ls
 dona verdeder renom. E tant com dieu que, si fallien, serien més excusades enpeses per lo
 grat – mogut per algunes disposicions bones – que per conexença d'Amor, vos fas cert que
 30 no puch creure no conegau vós, tant entès, una diferència tant clara, car la hun moviment
 virtut governa e l'altre-s veu molt acostat a vici. Car aquelles que errarien per cause de lla
 disposició, voluntàriament e no necessària usant, mostrant a útil o propi desig aver esguart,
 qui en lo pensar d'elles causave desorde ab furiose cuyta, volent ésser contentes, sens dupte
 negú part dell pensar tindrien [C^{49r}] viciós. E la molta força que dieu té lo tal grat cause lo
 35 desordonat desigar de ll'ymaginat interès, car les coses més apartades de perfectió que
 desigam, major passió donen que aquelles qui són quasi o del tot perfetes, com lo
 pensament, [S^{176v}] del degut usar areglant ab rahó les intencions, dó als treballs saludable
 remey. E axí, no-s deu creure per aquesta via negunes vinguen a amar, car seria manifest lo
 falliment. E feu-me pler, per conformar vostro dit ab l'obrar, de aver-ho dit penedi-vos. Ne
 40 aquelles qui, per estimar que són molt amades, amen los sentiments, enteniment e obres
 tenen a la regla de virtut; que, vista la demostració e fet lo provar degut, quant al possible
 judican, e après amen ço que rahó vol; car qui ab ferma crehença creu ésser amat, amant
 virtuosament obra. Aquestes tals, no per negun respecte viciós, mas per fer lo que-ls par
 just, paguen lo deute que deguen. E si aquell qui la demostració fa sinó per intenció de hun

85. *Encara*: cal sobreentendre un *que* elidit a continuació.

86. *falguar*: entengui's 'falli'.

87. *rest*: és a dir: continuï, segueixi.

45 voluptuós desig no ama après de aver aconseguida la fi, per lo cessament dell voler cessant la parençeria, force és l'enguan se conega. E, conegut, ¿no-s trobarà aquella desventurada ab irreperable dan? Certament, sí, que si aquell amàs ab verdader amor, negun aconseguir de delitosa possessió de la enamorada no-l ferà desamar, car prenguera tals coses solament com ha obligat per la força de natura e no per acabat contentament que allí, per aquells, no-s
50 troba. E en aquesta manera, conservant la una amor l'altre, abdues elles matexes causades ab lo mitgà de virtut, no podent fallir la causa qui desperta lo grat, e encès lo voler, fóra lo desamar impossible. Per què-s prova ésser fals lo amor de aquell, pus desama, e en lo principi no verdeder, com vós dieu que si-n fos causat de grat rahonable e de virtuós desig ab [C 49v] deguda esperança, no li falria la causa perseverara.⁸⁸ E axí-s mostre [S 177r] que
55 més escusadament usen aquelles singulars senyores que per gran voluntad estimade donen lo voler ab los altres béns que tenen, que les qui, per alt de bona disposició, fan aquell matex acte. En cas, totes sien escusades.⁸⁹ E verdederament crech aquella singular que servint teniu per senyora, curant més de vostre leal amar que de les moltes e grans disposicions que teniu, vénch en amar-vos.

60 Bé só yo de vostre parer en ço que dieu que aquels qui en aquest fet s'enganen, jutgen per sola opinió los actes que vehen, car no d'ells matexs enganats lo ver ne conexerien.⁹⁰ E pus en alguna part só de vostre parer, deveu forçat de deguda força atorgar que Fals Amor los dona moltes voltes incomportables mals per les rahons ja dites, sent causa del desorde que entre elles algunes voltes se mostre – no perquè erren, mas perquè no avenen⁹¹ ço que, ab
65 concell de la rahó, justament quant a la intenció lur executen.

En lo que dieu de la sperança causada per Amor, que no dona pena als qui la han sinó com los esdevé lo contrari del que esperen, vos dich me par no ésser axí. Car com los hòmens perden la confiança del que desigen, sentint una furiosa e curta pena tantost desamen; e fallint l'amor causa de la passió, d'allí avant viuen sens aquella. Mes com la
70 sperança per Amor causada, sostenint aquell, promet per infinides maneres compliment del que és desigat, lavors turmente la presona e treballa l'entendre; que lo remey que dieu vós dona⁹² no ha esguart sinó en sostenir-nos lo voler qui conserva la dolor. E axí prou és clar, pus vós dieu que Amor fa l'esperança [S 177v] qui desamar no-ns dexa, que ell⁹³ és causa dell dan que avem com no som amats; que si desamàvem, apartats de la desagualtat, del mal tant
75 fort seríem lunyats.

Per què-m par, pus en les sues defences no trobau fundament segur, ne axí poch acertau en la carrera per hon yo puch aconseguir la fi del meu començat [C 50r] escriure, deguéssu aderir-vos ab lo propòsit meu. E fer-m'íeu beneventurat per la singular companyia de vós, e-l vostre enteniment, apartat de aquell treballós afany que dona lo fantasiar⁹⁴ cercant coses
80 difícils per impossibilitat, més complidament de veritat se mostraria conexedor. *Pere Pou.*

88. *no li falria la causa perseverara*: entengui's: no li fallaria que la causa continués.

89. *En cas totes sien escusades*: oració difícil d'interpretar en el context perquè sembla que hi falti algun element.

90. *car no d'ells matexs enganats lo ver ne conexerien*: és a dir: perquè, enganyats a si mateixos, són incapaços de veure la veritat.

91. *avenen*: 'encertar, fer bé una cosa' (DCVB, s.v. *avenir*, III).

92. *que lo remey que dieu vós dona*: llegiu: que el remei que vós dieu que dona.

93. *que ell*: és a dir, l'Amor.

94. *fantasiar*: 'Deixar córrer la imaginació, somniar despert' (DCVB, s.v. *fantasiar*, 2).

XIV

RESPONTE D'EN BERNAT TURELL A MOSSÈN POU

S 177v-178v, *C* 51r-52r – Turell el saluda, recordant-li que tothom el considera savi. Afirma que el voldria correspondre com es mereix, però que li impedeix el fet d'estar enamorat i rebre els beneficis d'Amor Veritable, el qual mai no falla a qui estima de veritat. Té confiança en què l'esperança i el patiment el converteixin en digne que l'Amor el recompensi. L'Amor és una virtut que implica veritat i per tant no pot ser fals a la vegada. Turell no ha conegut Fals Amor i per tant considera que la seva esperança no es pot convertir en desesperació. En conclusió la culpa és d'aquells que accepten indegudament, oblidant la pròpia estima.

Encara que la disposició de l'ésser en què-m trobe no sia tal com lo del voler en fer per vós, ya per assò escusar no-m plau de retre-us aquell deute que m'és possible. Car si yamés ves en mi demostració voluntària en temps que la [*C* 51v] necessitat vostre no-m requeria
 5 l'esperència, creu verdederament que are, pus per mitgà de aquella se n'espera veure'n lo ver, que en mi trobareu totes aquelles demostracions ésser veres. E si per obre tant de mi servir no us poreu en aquest cas com me plaurie, conaxereu la mia voluntat quant és desigosa en complaure-us, que per aquella part cuyt més ésser avançat en lo parer vostre. Car tenint en la memòria aquellas virtuts que posseÿu, les quals són en mi de tanta
 10 recordança en qualsevulla temps, que per aquell recort que he pens segurament trobar en vós tot consentiment rahonable,⁹⁵ e açò per tant com aquelles coses ja dites, qui us fan en la opinió dels entesos molt estimat, no us consentiran [*S* 178r] voler de mi més de quant tinch en poder de obrar ab degut orde.

E per ço, Pou, germà, si de mi no podeu aver aquella ajuda en vostres deseximens contra
 15 lo Falç Amor, que ab lo plaer gran vos dara si pogués, no us desplaçia, que si ma libertat no agués mesa en poder de persona qui merex tant, que voler rahonar quant aportaria contrari (com seria dexant lo més per dir lo meys), yo us seguiria en lo que volguésseu, pus de rahó no-s lunyàs. Hi si per atendre a la obligació dells béns de aquella qui major és en la mia estima só posat en estat de no tenir en mi res que donat no li sia, encara par poch al satisfer
 20 meu; majorment pensant que, per l'esguart de tenir conegudes les sues perfeccions, sia en mi vengut lo Verdeder Amor, al qui servir me plau ab aquell esforç, qui m'és donat ab⁹⁶ contentació, qui aporta lo seu posseyr al qui abandonadament⁹⁷ li dona, car és virtut de ten alt preu, que jamés consent perjudici als seus.

E, per ço, és cert que qui molt ama no li pot fallir que amat no sia. No que-n força⁹⁸ la
 25 persona amada, mas perquè-s merex per tal via atènyer mercè de ésser volgut. E ab tal fiança passa a plaher lo meu viure, no a ssoles ab l'esparar segur, mas encara en aver de passència tal ajuda, que tota pena qui-m vingua per la part del molt amar a mi delita, considerant que per aquel mitgà és feta més digna de remuneració la part mia.

E com amor sia virtut que inporta ab si veritat, e no puga aver en ell loch falsia, per no
 30 poder dos contraris ensemps estar, vos dich sobre-ll Falç Amor, sobre-l qual vós demanau valença, fins assí no és vengut en sabuda mia sinó aquell que verdeder és als qui-s sotmeten a la servitut sua. E, per aquesta opinió que-n tinch, só fet cert a desesperació no-s pot acostar [*S* 178v] la mia sperança. E axí, venint en lo obrar de alguns qui per lur condició pròpia

95. *consentiment rahonable*: és a dir, adhesió racional.

96. *ab²*: esmenen el text base (*hab*) només per claredat gràfica.

97. *abandonadament*: 'amb confiança, sense recel' (*DCVB*, s.v. *abandonadament*).

98. *que-n força*: llegiu: que en forci.

35 venen en fallir donant als menys merexens premi sens deguts mèrits, aquests tals me par
obliden aquell bé que més guardar deuriem, no amant lur estima, la qual perduda los destruu
tota reputació. E, per no ésser larch, no cur pus estesament posar, per quant a vós no fretura,
qui u teniu vist, lo que se'n pot entendre, crehent que en lo demanar vos ha mogut més desig
de saber l'estat en què cadahú era, que deguna altre ocasió. *Bernat Turell*.

XV

RÈPLICA D'EN POU A BERNAT TURELL

S 178v-179r, *C* 52-53r – Pou respon a Turell en defensa de les dones i especialment de la que Bernat té com a enamorada. Contradiu Turell defensant que les dones no s'equivoquen atorgant el voler a qui les sol·licita, però que alguns seguidors de Fals Amor ho fan amb fingiment i engany. Prega Turell que recapaciti i que li argumenti com pot ser que Amor sigui una virtut. Finalment li aconsella que, en benefici de la seva estimada, es preocupi de conèixer millor Fals Amor.

5 Sens replicar a vostre letre, callara yo, Bernat Turell, si de vós ajudat me ves en la necessitat e opinió mia. Mes, pus la senyora qui tant val, beneventurada per la possessió de vós, me
leva una tanta disposició de persona, agudesa d'esperit e gentilesa de ànimo com virtut vos
fa posseyr, dolent-me com se deu de tal pèrdua, vull satisfacer a l'interès de lles dones
interesades de vostre parer.

10 Car dieu en cert pas de vostre letre que elles de lur condició pròpria venen en fallir con
fan per alguns qui aquell bé no merexen. E par a mi aquest merèxer [*C* 52v] està més en lo
sol voler que en cose ninguna, car qui bé ama, merex ésser amat. E en la dificultat de saber
està la excusa, com totsjorns vegam per experiència que molts, moguts per hun voluntari
desig, ab demostracions estranyes se fingen verdedés amadós, e serà lo contrari, que no
auran esguart sinó en robar la honestat o fama. E aquests són los falços enamorats servents
lo Falç Amor, los quals ab totes les apparences de verdeder⁹⁹ se presenten [*S* 179r] en
aquelles que anganar volen; les quals, sabent quant és deguda cose amar a qui ame, sens
15 altre desliberar amen, les tristes, aquells de qui ab ferma crehença pensen ésser amades,
oblidant tots los altres mals que sola vista de aquells manifest,¹⁰⁰ e axí, no per pròpria condició
qui seria mala, mes per culpa de Falç Amor, donant la voluntat, com s'esdevé, a qui no la
merex.

20 E si, per cas, avinentesa consent la execució en aquell trespàs, ab dissimulada pareença
esforç¹⁰¹ la fictió l'anamorat, e, per lo poder del Falç Amor envés lo Leal qui a elles senyoreja,
usant de la sua força torba'ls lo juhí de la rahó en manera tal que, oblidades,¹⁰² ab los
sentiments torbats, perdut l'esforç, no poden resistir al que volen, quins se vulla que sien,
que la virtut estranya qui u desconex.

25 Cruel és aquell qui empeny la mà, per la rahó aturada, scrivint les ten excusades culpes,
si errar se pot dir. Prech-vos torneu pendre la ploma, per la excusa de vós e satisfectió de
elles. E pus de amor aveu tanta notícia que li dieu virtut, hauré-us a molta estima me digau

99. *apparences de verdeder*: és a dir, fingint-se veritables.

100. *E aquests...16 manifest*: Tot aquest passatge és ambigu entre el singular d'*amor* i el plural dels *falsos amants*. Sigui quina sigui la tria editorial, però, el resultat final no se'n ressenteix: els enganys fan confondre les estimades.

101. *esforç*: llegiu 'esforça'.

102. *oblidades*: 'perdent la memòria' (*DCVB*, s.v. *oblidar*, 2).

com ne en quina manera, perquè la mia opinió, si no bona, sia aretglada segons lo parer vostre, pus habundància de saber vos fa suficient mestre.

30 E sembla'm en tota manera lo Malvat Amor que ignorau deveu conèixer – no emperò ser vint-lo – per ço que més complidament per avant ameu aquella singular que per senyora de vós elegíreu. E seguir-s'à que per la hu conexereu tant perfetament l'altre que, si en tals coses altre volte sereu demanat, alimitareu¹⁰³ tant justament vostre dir, que ni los escrits de vostres amichs, sots neguna color, seran manifestament per vostre gran abtesa represos, ne aquell obrar de lles dones per negun cas inculpat. *Pere Pou*. [179v]

XVI

SEGONA RESPOSTE D'EN BERNAT TURELL A MOSSÈN POU

S 179v-180v, *C* 53r-54r – Turell torna a contestar per respecte a la saviesa de Pou. No s'ha d'atorgar l'amor de seguida, perquè una anàlisi profunda i amb el temps necessari acaba fent-ne descobrir la ficció. Si les dones no poden saber la veritat, no les excusa, sinó que les acusa perquè és una ignorància voluntària i mereix un doble càstig: per feblesa de l'enteniment i voluntat canviant. La naturalesa les ha dotat d'una condició fallida, però no totes són culpables, i Pou les ha ofès dient que es deixen vèncer per Fals Amor. Les que obren bé i no s'abandonen totalment, encara tenen més mèrit, com la seva dama. Demana a Pou que deixi d'acusar les dones i afavorir Fals Amor i que no li escrigui més perquè el debat li causa pena.

Lo voler satisfer a la obligació que l'entendre vostre aporta a mi, per lo que veure puch en respondre a vostre demanda, me ha donat esforç,¹⁰⁴ lo qual me fallia per temor detengut, de aportar a publicació mes fallences, crehent que, si d'elles en alguna part defès me trobe, se
5 deu esguardar en aquell començ de ben dir que vostres enteses letres me donen. E vehent-vos acompanyat de tanta discreció com virtut vos ha fet merexent de posseyr-la, me tinch per avançat que demanat en vostres fets sia; no per aquella volença¹⁰⁵ que de mi poguda aveu attènyer, la qual si pogués hi fos en libertat no us fóra denegada, mes per la oppinió que les gents auran de mi, havent-me per molt amich vostre. Car los entesos tals com vós, Pou
10 magnífich, no a soles per a ssi infinits béns guayen, mes encare per tots aquells qui fer-los plaer desigen.

Hi per ço, vehent-me per tants esguards obligat, volguí en aquell pas de la mia primera letre dir de aquelles qui mostràveu en los deseximens tenir per experiència conegudes, que més pròpia condició les portava en fallir que deguna altre rahó; cuydant-vos-ne plaura, per
15 lo plaer a soles¹⁰⁶ que tenie crehent que d'elles alguna avia merescut ésser de vós per senyora elegida, per la qual mogut éreu en dar clamós contra ell qui anomanau Falç Amor. D'on vinch a considerar que'l merèixer qui la us feya amar molt li fa testimoni de no ésser venguda en caure donant ten indegudament a negun altre ço que per mèrits de molt voler-la li merexíeu, majorment [*S* 180r] per tant [*C* 53v] leugeres occasions com aporten les
20 parenceres demostracions de lles qui no amen. Car, per bé que ficció acompany aquells qui de veritat se aparten, ya per axò en creure no devem promptes venir a-quelles a qui l'interès

103. *alimitareu*: 'posareu límits' (*DCVB*, s.v. *limitar*, 2).

104. *esforç*: 'vigor, força' (*DCVB*, s.v. *esforç*, 1).

105. *volença*: 'voluntat' (*DCVB*, s.v. *volença*).

106. *a soles*: entengui's: tot sol.

tocha; com les coses no veres sien de tal imperfectió que, si ab deguda diligència són cercades, a publicació de males venen dins poch temps en conexença dels qui mirar les volen, car deguna obra mala, si regoneguda és, no pot fer venir a segur port la fi de son principi.

25 E per ço la dificultat que dieu és en no poder-ne saber elles lo ver, la qual les excusa segons lo parer vostre, par a mi que les acusa, venint a creure que és ignorància voluntària per no metre cura en certificar-se del que són tengudes a saber per defenció de lur part pròpia. E tal ignorar no les poria de colpa fer quíties, ans merexerien per aquella via doble
30 punició: la una contra l'enteniment d'elles no sabent, l'altre contra la lur voluntat errant en fer cose no degude.

E si le sentèncie del meu escriure no avéu volguda voluntàriament per entendre dexar, en aquella conixerieu que les he per scusades actenent al que dich, més que en interessar res que d'elles saber puscha. Car si naturalesa les fa fallides en la condició, en la opinió mia no
35 són tengudes gens per culpables. E, per ço, si ofeses són estades en res, és degut que penseu vós ésser aquell qui tal à fet, dient que per lo poder del Falç Amor se dexen vençre. Però les rahons así dites en cuydar¹⁰⁷ no us aportassen que deguen totes errar e males ésser – encare com sie tal comunament lur condició – que virtut [*S' i8ov*] ne té defeses les que fins así n'é pogudes aconèxer; a les quals consent¹⁰⁸ juhíy rahonable, fahent-los la miloria de lles obres
40 elegir.

Hi tant com lo defelliment d'elles és major, és més degut que en estime tengudes sien aquelles qui de mal fer se detenen. E molt més la qui posseeix perfectió en tot son ésser, segons lo que estimar puch; per la qual me plau molt tenir lo poder meu aparellat per a servir-la, no esperant que los servicis de si puguen attènyer mèrit ni actendre a la obligació
45 que la valor sua aporta, mes per la voluntat que tinch en executar-los volent-li plaure, no per voler res viciós d'ella, mes per mostrar que la ama¹⁰⁹ a soles per lo seu molt valer.

E si l'interès en açò se pot causar, és per aquella alagria que atesa he per ésser-me donat abandonadament a ella. E açò sens aquella amor qui és virtut jamés aconseguir-se porie, com sie tal que degunes altres virtuts merèxer no porien sens la ajuda de aquesta, per tant
50 com virtut no està en poder ni en disposició, mas en execució de obres, les qualls han ésser per electió ab amor mogudes.

E fer més menció a vós com és virtuosa la mia Amor aportarie larguesa. E per ço com no-s deu creure que a la agudesa de l'enteniment qui us és dat puscha sinó clarament ésser vengut especial, pensant en la altesa del Falç Amor qui a degú comunicar no-s dexa sinó a
55 vós;¹¹⁰ de què vull per avant¹¹¹ més estimar la mia pensa, com per ella jamés passa. E si de-quest que conegut monstraui tenir voldreu levar lo verdeder juhíy, conexereu que per ell lo Virtuós no-s pot fer que sia entès ni dexat per entendre, com no sia lo seu contrari.

E us suplich que, pus complaure-us no és en mi, com sabeu, que més escriure no-m vullau de tal feyna, per ço com reporte pena, no podent executar sinó per tal contrast en lo
60 desliver meu causat tenia.¹¹² *Bernat Turell*. [*S' i8ir*]

107. *en cuydar*: mantenim la lliçó coincident dels dos manuscrits, però el sentit és molt poc clar.

108. *consent*: 'atorga, concedeix' (*DCVB*, s.v. *consentir*, 1).

109. *ama*: llegiu 'estimo'.

110. *E per ço... 55 vós*: és a dir: m'hauria d'estendre molt explicant-vos més detall sobre la virtut de l'Amor, i encara més veient com el vostre pensament agut s'ha transformat pensant en la grandesa de Fals Amor, que només vós defenseu.

111. *per avant*: 'en el futur' (*Farauo*, s.v. *avant*).

112. *executar... 60 tenia*: cap de les dues variants corresponents a aquest passatge fa un sentit convincent.

XVII

SEGONA RÈPLICA D'EN POU A BERNAT TURELL

S 181r-182r, *C* 54r-55v – Pou contesta que té molt d'interès a rebre els coneixements de Turell, però que aquest es podria haver esmerçat una mica més en l'argumentació. Per exemple, explicant què vol dir que Amor és virtut, perquè la virtut es veu en l'execució de les obres i sovint condueix l'amor al vici, i això seria impossible si Amor fos virtut. A la vida dels homes tothom estima coses dolentes i falses, i només es pot estimar amb amor. Pou no accepta que les dones tinguin defectes per naturalesa perquè és un gran blasme. En realitat tenen millor natura que els homes, perquè són més fredes, i la calor natural facilita el vici. Les acusacions de Turell es podrien dirigir també als homes, que s'enganyen en jutjar què els convé en amor, i per això les dones se'n malficien quan són requerides. És difícil conèixer la veritat, perquè totes les demostracions d'amor s'assemblen. Per conèixer si Amor és veritable o fals s'han de saber els béns que aporta el Veritable. Pou acaba demanant irònicament que s'expliqui millor, però insinua que li està amagant la saviesa.

No és tan poc lo benifici que·m fan vostres singulars letres, Bernat Turell, que·l meu replicar, causa de aquelles, sens gran afany aturés. E si tant sou copdiciós de retenir los béns que possehiu, que part alguna a vostres amichs fer no vullau, no u monstreu a les gens, que
5 solament asò, a vós, molt estimat, desestimar feria. Car vostre habundós saber rapertir deveu, escrivint e perlant entre aquells [*C* 54v] qui de apendre, com yo, tenen desig. pus en vós per açò disminuir no·s pot.

E aquest deu ésser lo respecte de vostre escriure, que per mostrar-me quant sou verdeder amador no freturava, que ja us na creya ab la primera resposta. Però aguereu-me fet content
10 me aguésseu avisat largament com Amor és virtut, axí com vos pregava: que dir virtut està en execució de obres e que aquelles han ésser per electió ab amor mogudes no és bastant prova, com per lo semblant a l'executar de molts actes viciosos vinguen per lo seu mitgà, lo qual, si virtut era solament, nos farie voler aquelles coses que a virtut s'esguarden.

E pus totsjorns amam coses males e falses, e sens amor amar no podem, de necessitat ha
15 ésser Amor en tal cas falç e mal. E si yo·l conech, fa-ho que pratich mal e bé, com és donat a la vida dels hòmens. E no he aconseguida aquella gràcia de perfectió com vós, qui, seguint lo virtuós mitgà, obrau ten aregladament que sou de tot fallir apartat. E axí, justament, com dieu, se pot per nós molt estimar vostre pense. E perquè no u ignor, só molt merevellat
20 vullau mantenir que les dones falleguen, e més per pròpria condició, esforçant¹¹³ que natura les ha fetes fallides. Yo no sé la laor que·ls dareu per avant quina serà, que·l blasme prou és gran a present.

Natura·ls ha donat, quant en açò de què tractam, [*S* 181v] millor qualitat que als hòmens, car són pus fredes e ells hòmens pus calts. Donchs, com per la calor sia mogut aquell appetit qui, torbant lo seny, el viciós acostament ab furiosa cuyta demana, veu·se
25 clarament lo contrari del que vós dieu.

És ver que són de natura amables, manses e delicades, e per ço són excusades de leuger creure, e de ací·ls ve lo més merèixer perquè vós dieu deuen més estimades ésser. Mes que vós afermeu que naturalesa les aja fetes fallides en les condicions e que per tal inclinació erren, so que s'auri·a dir conexent del falliment lo ver, per neguna via no pot ésser axí. E
30 si·ls hòmens savis se engannen en lo judicar dell bé que elegessen per ésser beneventurats, no és meravella si elles no avenen en l'estimar de lles voluntats nostres, qui ab esforçats

113. *esforçant*: 'donant força, subratllant' (*DCVB* s.v. *esforçar*, 1).

treballs e diferenciades execucions [C 55] contínuament les mostrem més que a nosaltres amar-les.

35 Per impossible tinch yo lo conèixer-ne la veritat que vós mostrau ésser fàcil, tant com dir lo desig e voler als qui volen usar axí; car les demostracions totes són unes, e en cert¹¹⁴ tenen més cara de veres aquelles qui de falsedat partexen, car la turbació que dona la dolor als verdedés amadós fa variar les obres que fictió asenyala. Bé us atorch yo que les persones qui no amen e u volen mostrar, en poch temps conegudes són. Mes de açò yo no parle; no sé vós a qui responeu.

40 Cert és que en neguna manera no fallexen, e en cars les discretas amen algunes voltes atals qui no u merexen, és-ne causa lo Falç Amor en la manera que ya he dita en la segona letra. E d'açò-m dolch per l'esguart d'elles, e no gens perquè Amor Leal ni Falç me age levat res que jamés en lo passat dat me agués. E tant com dieu que yo les ofèn, com dich que per lo poder del Falç Amor són enganades, si mirau com ne per què, axí com ja us he dit,
45 vós aureu altre parer; però vostres escrits e meus, los huns [S 182r] prop dels altres, ne feren verdeder testimoni. E si Amor Virtuós per lo Falç no pot ésser entès ne dextat per entendre, com rahonau, vos dich que a soles tota hora servint-ne la hu no-s conexas a l'altre; mas qui no entén lo mal, no sab quant val lo bé. Donchs, vós aveu a dir que no-s pot amar vici si amor de virtut no ha contrari, e seria contra veritat, que molt sovint speriència ho mostre.

50 No sé aquexes rahons que teniu tancades en vós quines són: plaher aguera les aguésseu escrites perquè-s mostràs lo que pensau. Crech sens dupte voleu levar-me aquella útil avisació¹¹⁵ que-m seria saber los secrets de vostre entendre. *Pere Pou*.

XVIII

RESPOSTA D'EN JOHAN DE CRUHILLES A MOSSÈN POU

S' 182r-183v, C 56r-57r – Joan de Cruïlles, tot i no haver-hi estat convidat, ha llegit una còpia dels deseiximents i no li pot donar carta blanca perquè considera que acusa injustament l'Amor. El grat fa despertar el desig gràcies a l'Amor, encara que sigui en persona grossera. Ni el grat ni l'Amor no poden obligar ningú, si no hi ha consentiment, i a més el fet d'estimar no implica forçosament rebre'n remuneració. Amor ens anima a actuar virtuosament per tal que puguem conmourre a qui volem que ens estimi. Equipara la disciplina que Amor fa passar per obtenir els béns preuats amb la disciplina que ha d'aplicar un mestre per ensenyar ciència als deixebles, i l'assimila al desig. Tot i que passa penes no està descontent de l'Amor.

Per ésser ver que en los fermes amichs se esclarex leal amiatat, quant lo cas per hon exercitar-se pot ve adverar,¹¹⁶ he volguda la demostració de voler que en lo passífich se vege com no esperada la consulta vostre, Pere Pou, sol sabent que-ls amichs socós demanau, yo,
5 deslberant ésser de vostres valedors, legir he volgut hun traslat dells deseximens dats contre l'enemich vostre, per major informació pendre en defendre-us. E aquell legint, vist lo perjudici a vós fet de l'interès de amagar-vos la conexença de rahó, per lo semblant mostrar-vos vull lo molt voler en l'avís vostre de ço que a l'entendre meu és atorgat, lo que só cert, per la fi que leal voler done, pendreu: qui és l'engan de error despertar com ajuda

114. *en cert*: llegiu: certament.

115. *avisació*: enteneu: 'avis, acte d'instruir'.

116. *adverar*: 'demostrar, donar proves' (*DCVB*, s.v. *adverar*, 2).

10 favorable obrar, segons lo juhý atorgat age d'él rahonable la conexença. Pus no s'amaga que, ab tal valença favorida la rahó, ofès seria lo ver ab la lealtat [*S* 182v] mia, e seria gran fallir.

E per ço, entenent la inimicícia que de Amor teniu, aparent-vos dona premi sens mèrits e sens culpa punició, vos vinch lo voler mostrar com, si axí fos, negú pus voluntari de mi fóra
15 de la carta blanca valer-vos. Mes trobant no axí ésser, és cose loable defendre los inculpatos injustament, pus ab tal defenció, pagat lo deute que leal voler done, l'error lexat, lo ver prengau. Com, no sol apar Amor no ha culpa que qui no ama ne gens n'entén molt amat sia, mes encare és vist que lo amant, no essent amat, punit no és, com sia manifest que Amor, pus no pren de què grat done al nostre plaure. Donchs, si lo grat no dona res al plaure, d'equí
20 Amor se veu no ha culpa.

Amor, que res no done per fallir seu, pendre-s pot pus¹¹⁷ lo grat: ab la dominació que de ell té, lo atura alí hon força li plaurie voler mostrar, per semblant demonstració de voler bé; lo qual sens amat ésser loat se deu, pus grat ho vol. E com d'asò lo vostre dir, pensant mal fer, lo defèn de vós matex, fiant-se desculpe sue¹¹⁸ deuria ésser en l'esguart vostre, com me
25 semble per ésser ver creure deuriu.

Si per migà de grat en nosaltres se desperta desig, axí com dieu, per aquell loar se pot [*C* 56v] Amor en cascú, quant lo grat estimar fa o desigar alguna cose, encare que en grosser¹¹⁹ o sabent estigue, com la virtut, agreable al qui la cercha, allí hon se troba, allí ha amar, com là hon no és, amar no-s pot. E axí com tal amar loar-se deu, per semblant desloar no-s pot al
30 grosser amar, encare que premiat se vege lo no voler amar al qui bon voler li mostra. Pus lo grat seu, per cause semblant de estimació Amor no-l força, com cadehú ama so que al conèixer seu bo appar, sens que obligació de la cose amade no tira en si, pus per grat lo semblant forçat no és, per quant amor no dona obligació sinó entrevinent grat en cascuna part.

E d'así surt la desculpa¹²⁰ [*S* 183r] sua: no que entès sia que, desculpat Amor, lo grat culpato sia, qui cause n'és; mes que Amor, escusat de grat, e lo grat de si matex per quant la sua natural inclinació de si separar no pot, se seguex que hu ne altre falç ne injust no és, car com seguesquen lur natura, negú no se'n pot clamar sinó indegudament. Ab la quall, encare que concordant sia – e ya no rest sinó la fi de desig – disputa sovint honestat, per tal forma
40 que la fi del desig resta no obrada, o ve a obrar-s'i segons la quantitat era més de grat ho honestat en hu o en altre o en abduys dels qui s'amen. Per la qual rahó fas pus fort la mia, com si cadehú qui bé ame hi avie ésser remunerat, de la fi seguir-s'ia que remuneració pervertria honestat, menys de altres sensrahons¹²¹ que larch seria dir-les.

E axí, pus lo merèixer de Amor és tant que veritat no consent mal parlat sia,¹²² no siau aquell qui, de tal errade culpant-lo, digau punescha sens culpa, volent-li fer desmerèixer so que lo seu ben obrar guanyar-li fa. Que si pensau quant és, trobareu no resten punitos los qui-l servexen, mes premiats, com fent-nos desigar aquella fi, nos dona pensar que ab mitgà de ben obrar en abteses e virtuts vindrem al grat comoure del qui amats volríem ésser; per la quall la fi s'espera, en tant que en apteses exercitats, que encare que pus no se'n report si és
50 dit premi, [*C* 57r] qui és contrària cose de punició.

117. *pus*: després.

118. *o defèn...sue*: passatge molt poc clar en la recensió de tots dos manuscrits.

119. *grosser*: 'mancat de refinament' (*DCVB*, s.v. *grosser*).

120. *desculpa*: llegiu: disculpa.

121. *sensrahons*: 'feta o dita contrària a la raó' (*DCVB*, s.v. *sensraó*).

122. *mal parlat sia*: entengui's: que se'n parli malament.

E axí també, per mà sua atorgat, no sol remey de nostre anug en lo no aver la fi, mes encare per aquell reste en nosaltres tal aptesa que ab aquella bastar porem en reposar-nos en altres lochs, corrents-hi rischs de dar-nos repòs en aquest matex, ab les matexes disposicions de les quals fent desigar tant lo porie aver fet [*S* 183v] apte, que per aquelles gonyar los
 55 poria, mostrant la lealtat sua. Car lo leal mestre aptes fa sos dexebles a la scièncie ab lo mitgà de la disciplina, que és lo desig; a la qual tant més se dispon, quant la amada persona és de major estima e pus afanyosa de aconseguir, mostrant la dretura sua, multiplicant lo premi segons lo mèrit del treballós afany.

E ab tot que més que a ltre anug me tingua per aquella a qui-m só dat, no descontent de
 60 Amor dir ma vull, pus só cert honest entendre pensar-li fa lo que en ma pensa jamés vénch, com per tanta virtut no la puch sinó més amar; e tant pus greu, quant, de tal delicte trobar-me quiti, sie estar repès del contrari.

E veus así lo voler que us tinch com me atura en tal ajuda donar, com qui dona so que lo perdre és profitós, no done mes ofèn, pus lo juhý seu lo ver li mostre; amant més ésser dit
 65 presumtuós per respondre en lo no demanat, que mal pagar lo deuta que tal voler done, callant tal informació de veritat exida. *Johan de Cruhilles*.

XIX

LETRE DE JOHAN DE CRUHILLES A MOSSÈN POU

S 183v – Joan de Cruïlles demana que, tot i no haver-lo inclòs a la llista de destinataris de la seva carta, Pou li contesti. Ha enviat la resposta perquè li havia demanat una persona a qui se sent molt obligada. I li demana que li respongui per escrit perquè es vegi que li ha enviat la seva rèplica.

Mossèn Pou, per quant si mester fos faria molt per lo merèxer vostre, vos prech tant per mi repliqueu a la present resposte, que als vostres fets sens ésser demanat fas, a prechs de
 5 persona huna qui a gran obligació me té. Per la qual complaure feríeu, tant com per mos prechs com e quant aquella vingués coneguda al juhý vostre, de servir-la quant merex; e aquella de vostre mà escrita, perquè la replicació ver testimoni fassa de la resposta ésser venguda en vostre mà. E só tot vostre. *Johan de Cruhilles*.

XX

ALTRE LETRE DE JOHAN DE CRUHILLES A MOSSÈN POU

S 183v-184r – Cruïlles torna a demanar que li respongui.

Perquè sabeu a prechs de amada persona complaure, me meravell, mossèn Pou, me tardeu la replica, [*S* 184r] la qual no ignorau donar deu rahanable contentació no menys de la amade
 5 persona, pregant a mi qui lo desig no dexe aquella complaure. Pus cert estan lo meu anug, no poch me vexe, tardant la fi, mostrar vera crehença de ma voluntat, la sua complaura desigar. E per ço, usant de dretura, pusque no us plaurie ésser tractat com me tractau, e més posade rahanable compassió a l'esguart vostre, vos torn pregar, l'anug finant, me repliqueu, oferint-me en lo cas fer més per la honor e complacència vostre.

XXI

RÈPLICA DE MOSSÈN POU AN AN JOHAN DE CRUHILLES

S 184r-185r, *C* 57r-58v – Els amics es coneixen quan se'ls demana ajuda i la donen. Però Cruïlles ha forçat la situació, a més argumentant sobre l'Amor de manera equivocada. L'acusa de dir coses contra l'Amor que ell no ha dit. Fals Amor a vegades fa veure que és veritable, manipulant els sentiments que té a la raó la persona estimada: així obté un benefici a qui fa la ficció i ocasiona un dany a qui la rep. Com que Cruïlles ha fet molt poc esforç en entendre'l, no caldria respondre. Només respon que la lluita és entre desig honest i desig viciós i que l'honest aspira a una satisfacció adequada. Sospita que Cruïlles és un seguidor de Fals Amor, i defensa que l'Amor Veritable porta molts béns. Més hagués valgut no intervenir en el debat si el que Cruïlles havia de dir, endut per la passió que cega la raó, s'allunyava de la veritat.

Aquells són verdedés amichs qui, ab reprehenció secreta, corregir les faltes se disponen e com per negun irreonable cas, fet primer lo degut quant en la demostració del ver, no fallan a la ajuda de aquell, pus nenguna demostració [*C* 57v] de rahonable rahó fer-me mudar de propòsit no basta.

5 E per ço és ver lo principi de vostre letre, Johan de Cruhilles, dient que s'aclerex l'amistat com lo cas per hon aquella exercitar-se pot ve. Mes, vengut, entre nosaltres dos no servat per vós lo degut orde, per verteder amich aver no us puch; que la demostració que-m feu de vostre voler més de ésser mal que bo testimoni fa, volent esforsar coses que, legint-
10 les, de si matexes se vencen. Si, donchs, l'ignorar tant gosat no us avie fet, lo que, per no conèixer vostre persona, estat ni condició, com no pugua nove de vós alguna trobar, determenar no puch, ço que de no replicar-vos ben escusat me fere.

Mes per no causar opinió als discrets que la força de mon dir per vostres rahons puxe ésser ofesa, en aquelles vull satisfer, l'afecte de les quals me par ésser hu e la vostre intenció
15 altre. Car dieu voleu escusar Amor del que per me letre e deseximens l'é inculpat, e les més rahons¹²³ vostres mitgans de defendre són fora del propòsit. Que si lo que dit he [*S* 184v] bé entendre agúesseu volgut, agúereu vist que yo no dich Amor sens grat, e contra aquell age fer-nos amar ne ser amats; ni que aquells que no amen ne gens no entenen sien amats per ocasió sua; ni axí poch¹²⁴ que l'amant no ssent amat Amor punescha. E de ço vós l'escusau de
20 què jo no l'acusa: si dich que done premi sens mèrits e sens culpa punició, à-s entendre en la manera que-s mostra clarament en ma letre.

E dir-vos he com pus ignorau l'entendre.¹²⁵ Moltes voltes lo Falç Amor, per migà de senti mens, per l'enteniment en tal cas conduyts, se mostre verdeder a qui l'obrant anganar vol. E si l'entendre de qualsevol persona tal a qui és feta la demostració, judicant bo tal voler com
25 plau, per aquel sol esguart, a qui serà axí parençer e falç, seguex-se la hu aver premi sens mèrits, per aconseguir la fi que desige sens merèxer-la per causa del Falç Amor, e l'altre, punició sens culpa, com dona ab consell de rahó ço que pense ésser degut; [*C* 58r] de què, conagut lo ver, li ve lo dan tal segons és la quantitat del do. E com de aquest procehir sia causa lo Falç Amor, causant la demostració ficta del falç e la execució del que satisfà, pus
30 és la primera causa en la ymaginació, é fet proves¹²⁶ ell aver tota la culpa de tal desorde. E per aquesta rahó pot ésser dit falç, com segons les obres que per amor se fan aga ésser dit

123. *les més rahons*: llegiu: la majoria de les raons.

124. *poch*: llegiu: tampoc.

125. *com pus ignorau l'entendre*: és a dir: les coses que tampoc no enteneu.

126. *é fet proves*: és a dir: he demostrat.

virtuós o viciós, verdeder o falç, car de si no és sinó una passió loable, per la qual molts mals o béns se seguexen.

E vós dieu en cert pas de vostre letre que lo seu ben obrar guanyar li fa. E si axí és, lo
35 contrari perdra li farà sens dupte; lo que si negau, aureu a dir que per inductió de Amor no-s
pot mal fer; e lavòs per lo sostenir de gran error serà tant manifest vostre mal dret, que ab
poch contrast bastara¹²⁷ en defendre's de l'ofendre vostre, com ja en la satisfacció de la present
no sie necessari lo molt pensar-hi, en cas tant largament vós siau disposat en escriure. Car
solament lo seny à dar lo propòsit del demanar meu contentat-vos sou tocant molt poch en
40 aquell,¹²⁸ e per ço lo respondre-us [S' 185r] a tot lo que dieu no freturave.

Però no m'oblidaré aquell pas que diu com si cadahú qui bé ame avie ésser remunerat,
de la fi seguir-s'ia que remuneració pervertiria honestat; en què us responch que yo no sce
vostre saber en quina manera force honestat, grat, desig e amor; ne encare los fins que
principien los actes e reposen¹²⁹ aquells. Més a mi sembla que qui bé ama per aconseguir
45 honesta remuneració treballe, la qual no pervertir, que vós afermau, mes auementar-la
manifestament se conex. Lo desig viciós, ab lo mal amar, és aquell qui ab l'onest guerra;
que lo desigar del que bé ame, causat de grat virtuós, solament vol degut satisfacer.

Vós voleu mostrar no conèixer l'Amor Falç, e yo dupte que, de fet, sols per aquest parlar
tal, no li siau afectat servidor; car molt clarament se veu en lo vostre parlar no sabeu viciós
50 desig, [C 58v] pus la degude remuneració als verdedés féu viciosa.

De virtut, qui no l'antén per propi ben, rahonar no deu les coses que dins elles tenen lo
debat, abans que aquelles qui dafora són, destroydes són. E axí ne pendrà a vostre letre, qui
té la discòrdie dins si.

E venint als tans béns que rahonau se aconseguexen per servir Amor, vos atorch ser axí,
55 però seguint lo leal e verdeder, que senyor és meu, lo qual tant de beneventurats són los
seus, que en lo recitar del seu valer e beneficiar són estat molt escàs. E més callant la
granesa del merèixer seu aguèreu favorita.

E per ço, si en lo donar del que perdre és profitós vos par ésser no donar mes ofendre,
com dieu, e volent ésser discret, a parer vostre no us ha plagut valer-ma, deviau pensar
60 quant és útil lo callar de ço que lo dir perjudica, com la informació passa risch ésser de
veritat exida. Car sovint s'esdevé que passió occupe al sentiment, fent creure lo contrari del
ver, de què-s fa estimació falça. Per què-s deguda cose, en l'afermar son parer en perjudici
d'altre, sie parlat ab tals límits que, si error és vist a pparer dels entesos, vage acompanyat
de excusa rahonable per aver de se part opinió de aquells. *Pere Pou* [S' 185v]

XXII

SEGONA RESPOSTE DE JOHAN DE CRUHILLES A POU

S' 185v-186v – Cruilles retreu a Pou el mal to i afirma que només li contestarà l'acusació de no haver-lo entès. Sosté que es veritat que diuen coses irreconciliables, pequè Pou escriu una cosa però en vol dir una altra, i que s'embolica defensant que hi ha dues maneres de Amor. L'Amor no té cap responsabilitat en els mals que es deriven de l'estimar, els quals sempre venen de la mala disposició dels amants.

127. *bastara*: entengui's: n'hi hauria prou.

128. *lo seny...40 aquell*: és a dir: volent seguir el propòsit dels meus arguments, els heu seguit (entès) ben poc.

129. *reposen*: 'estar sostingut (per una cosa)' (*DCVB* s.v. *reposar*, II.2).

No podent negú apartar so que natura dona, si donchs gentilesa de bon entendre conexent-ho no ho reprèn, me desplaui per vós matex, Pere Pou, tant ofès sia lo vostre parlar ab ultratge, sens voler lo desfalt¹³⁰ conèixer. Animant lo defendre de la rahó vostre lo que duptant la mia de
 5 bon ésser no enfosquís, no cur en aquell respondre, per ésser cert que ab lo semblant a parlar auria sol a la sensrahó senyora e ben servida.

Del vostre entendre respondre contentaré al que dieu lo efecte de les rahons vostres mostrar ésser hu e ma intenció altre. Vos dich negar no-s pot vostres rahons no sien aquelles de les quals lo contrari per ma letra clar se mostren, sens lexar ne hun poder de
 10 contradicció en aquelles; e majorment en aquell pas on dieu “qui bé us servex és-vos absent, del tot lunyat de vostres béns”, e en aquell altre termenat en “axò matex”. Bé és ver en algun pas entendre's pot lo que dieu, e par ço, si ma letra enteneu, en algun loch en axò satisfà. Enperò pus atorgau ésser axí dient vostre intenció aquella no ésser, ya és manifest lo bon voler guanyar de vós mèrit me fa, sospenent-vos de gran partida de ll'error.

E pus en aquest debat no feu l'altre ab menys pensar defendre vull, perquè essent del tot de Amor, gonyeu la part que en la bone reputació sua quiscú obté. Que, segons lo meu persebre pren,¹³¹ deu ésser Amor Falç demostrant aparença de molt amar al qui desebre vol. E conçellar ab concell rahonable se mostre ésser degut, d'on dieu s'esdevé en lo aparent premi sens mèrit e al consolat sens culpa punició. En què se ha entendre si hun Amor és falç
 20 ne és altre vertader, del qual en altre pas és senyor vostre, mostrant per vostre dir [S 186r] estar dues maneres de Amor, lo que ésser no pot, com Amor no sia altre cosa sinó amar l'altre. E axí, no és sinó hu e aquell leal e loable.

Mes los actes e interessos que amar nos fan són diversos, los quals per poder ésser mals ho bons fan mal ho bé obrar; e tant que, quant tal desorde-s seguex o altre, avem a dir ve per
 25 lo interès qui Amor nos fa, hi no perquè Amor Falç sia. Car com altre cosa no sia Amor sinó amar, e com aquest no ame mes engane, seguex-se no amor ésser; mes la falcedat dieu que és en Amor està axí en aquell qui mal ne use, com lo perjudich del conçellar està en lo mal conèixer seu, judicant bo so qui mal après se mostre, essent incert de tal aparença vera ésser.

Hi d'esí nos mostre Amor que amem so que lo grat estimar nos fa, hon que sia, hi no per
 30 sola demostració, sens que de tal amor demonstrade per grat no dona obligació a l'amat de conplaire; mes done'ns a pensar que, ab mitgà de ben obrar, farem per lo semblant a l'Amor per grat estimar alguna disposició en nosaltres, per la quall, estant grat en quascuna de les parts, són quiscú del satisfèr remunerats, en què, si lo bé obrar no basta ni de la aptesa en aquell nos dona remuneració.

E axí prove del que dieu no té culpe Amor, mes lo interès per lo qual se ame; lo que-m fa
 35 dir ab culpa sua no-s pot mal fer. Ne espantant-me¹³² del que dieu que, si tal dich, serà tant manifest lo meu mal dret que ab poch se porà defendre, car com Amor sia bo e leal, e los interessos que amam puxen ésser o mals o bons, seguex-se, quant mal ne ve, amar ab mal interès ne és causa, e no Amor; lo quall [S 186v] compel·lit,¹³³ fent lo mal que-b si aporta,¹³⁴ ne
 40 és cause quant aquell opté algun imprudent, usant en tal manera del delit quant temps tenir ne cuyda, que despuys li'n cové plorar e dolre.

130. *desfalt*: 'falla, carència' (DCVB, s.v. *defalt*, 1).

131. *pren*: llegiu: entén.

132. *espantant-me*: entengui's: espantant-me.

133. *compel·lit*: 'obligar per força o en virtut d'autoritat' (DCVB, s.v. *compel·lit*).

134. *Fent lo...aporta*: entengui's: fent el mal que fa en si estimar amb mal interès.

E per ço lo savi conta ab mesura lo present, que lo dan que seguir-se'n pot escuse ab discreció. E axí, per tans lochs Amor és defès que tenir tal opinió no sol és vist error servir, mes encare, per no poder ésser sinó hun amor, quant mal o bé se'n diu, no-s pot dir ni
 45 entendre sinó de aquell qui és, com del qui no és res dir no se'n pot. Hi axí la escuse per vós aparellada en dir que lo dit Amor sia entès de Amor Falç no és admesa, per no ésser sinó hun amor.

Hi açò fa tant ma voluntat estendre, que-m dol de tal àbil entendre com lo vostre, quant lo mal dret per subtileza bo aparèxer fa, la part del mal que-n Amor atribuexen, bé girada,
 50 descobrint la qui-s dexa, per ésser estat escàs en lo seu beneficiar, dir no ischa lo benefici que tal mentenir merèxer fa.

E, no acostant-se a ma crehensa, lo ver de vós bé conegut sia, quant dieu pensar devia yo quant lo callar del que lo dir perjudica útil sia; pus lo conèxer mostrar he volgut, lo perdre de tal ajuda profitós sia, per quant monstreu no ésser content los qui lo valer seu ignoren
 55 infortunats, clamar féu Amor, volent la virtut sua del palès amagar. Pusque la informació hix de veritat hi d'escuse ops no age, quant la opinió dels entesos esperances diu del parer present seran, per bé conèxer lo del ver e del falç.¹³⁵ *Johan de Cruhilles*.

XXIII

RESPOSTA D'EN JOHAN BOSCHÀ

S 186v-188r, *C* 37v-38v – Joan Boschà contesta a Pou perquè li veu passió i perquè segur que ell mateix en podrà treure alguna utilitat, tot i que la demanda que li fa sigui estranya. Començar una guerra amb Amor és sorprenent i més declarant-lo fals, perquè no pot ser-ho en tant que les virtuts només són quan s'exerciten i en si no poden acceptar aquestes qualificacions. Recorda el procés de l'enamorament (sentits corporals, sentit comú, memòria, enteniment i voluntat) i com l'Amor representa el bé de la cosa estimada. Quan l'estimat sap que una persona l'estima, en rep delit que vol mantenir i sovint acaba corresponent a l'amor que se li mostra. No trametrà la seva carta blanca fins que Pou argumenti millor les seves posicions.

Apartat de aquell saber que per ben aconsellar mester seria, vehent a vós, segons vostre escriure asenyala, de molta passió posseïdor, no menys [*S* 187r] desijós só de poder aconseguir gràcia de ben dir per vostre contentament, que per l'útil que de tal fet a mi
 5 esguardar-se porie.

E ab tot só bé cert que la necessària ajuda per vós a mi demenada molt estranya sia del que, per repòs vostre, d'obrar seria necessari; no-m detindrè en fer-vos manifest lo que a mon poch entendre serà atorgat, avent al recort la molta cortesia que us té acompanyat; de la qual só segur, en lo més que no-s merex, per bona voluntat acceptarà lo de què ignorantment
 10 e poch entesa, mogut de seguir lo que voleu, faré a vós sabedor; fent estima que, pus vos fas do de quant tinch, sens aturar-me resta alguna,¹³⁶ ho pendreu en aquell compte que de vós s'espera. E si lo que diré per algun reprès de mal estil ho defalliments altres seré, sie agut esguart que yo malentès a vós benentent, e no a altre, drece me resposte, tenint crehença

135. *E no... 57 falç*: tot aquest passatge és molt poc clar en la lliçó de *S*, únic disponible aquí.

136. *sens... alguna*: és a dir: sense deixar res per donar-vos.

que lo vostre alt e clar enteniment comprendrà lo que, si yo sabia dir, volria, escusant la erra
 15 mia, ab no menor afectió que de vostres tants béns desige ésser manifestador.¹³⁷

E volent satisfacer al demanar, qui-m par motiu prenga de molta desconexença que dieu lo
 Falç Amor a vós comet, per la quall deslberat aveu desexir-vos d'ell e emprar los qui a vós
 valer voldran perquè ab tanta ajuda sie destrohit e us dex passífich viure, cause-s en mi
 20 meravella no pocha empendre vullau guerra ab Amor, en lo escrit vostre anomenat falç, al
 qual par a mi nom de falç ésser molt inpropi, com atan¹³⁸ virtuos exercici que per lo migà seu
 se execute sie no poch contrari, no volent-li per açò títol de verteder attribuir, com [S' 187v]
 necessàriament atorgar-se age les virtuts de si perfectió o imperfectió posseyr no poden, e
 per consegüent bones ni males, veres [C 38r] ni falses ésser, que sols en l'acte o exercici de
 aquelles tals propietats prenen posada. E, segons l'ús que la pràtica ne consent, la tal
 25 denominació à ha pendre forma.

E pot-se dir de veritat que la virtut, de la quall és, en lo seu subjecte és sa figura;¹³⁹ no que
 de l'ésser age per apropiat algú dels anomenats vocables. Mas com la blanchor de per si
 blancha no és, si bé la substància per ella és feta de color acolorada, e com humanitat no sia
 home, mas per ella constituït en humana espècia e personal ésser, axí Amor, virtut tant
 30 singular, no-s pot degudament per nom de falç ne ver escriure. E si és dit Amor, en quant és
 més en acte pot verdeder o fals ésser, per ço com molts dels qui bé amen se diu reamats¹⁴⁰ no
 són per la persona amada; e axí, lo que per aquest obrar se seguex porta en dir de Amor lo
 rehonat en vostre letre. O lo contrari diria a tal parlar impossible ésser: que lo qui ame amat
 no sie, pus lo tal amant en sabuda vinga de la que ama, de la qual, si cert no era, amar no
 35 seria possible, e ya per ço nom de fals no aconseguirira.

Si oblidar no voleu Amor hon està causat, lo trobareu, si bé-l cercau, en la més noble
 potència de la ànima, que és en la voluntat, la qual voluntàriament e no forçada exercex la
 sua obre. Dextant-me assí, per no fer larch procés, com hi ve perquè los senys foranament
 han après,¹⁴¹ e d'equí presentat al comú sentiment, fa son camí per les altres potències fins a
 40 l'anteniment qui jutga, e après a la voluntat que elegex ço que per lo entendre judicat és.

Dir com se anomena (grat, voler o amor) seria metre ayga en la mar [S' 188r] e molta
 presumpció mia no prou al propòsit. Aquesta amor, o enamorat obrar en tal part causat, ha lo
 representat bé de la cose amada per apropiat objecte – si és en fet o apparent, no-m cur al
 present estendre a més declaració.

E com cadehú, per sa naturalesa, desig age de ésser e ésser vist bo, conclou-se
 necessàriament que, ymaginant-se la persona amada que per algun [C 38v] bé en ella trobat
 lo enamorat la ama, se cause en son entendre hun novell e singular delit, pensant per quall
 via conservarà lo que tant delitós pensament li procura. E sabent que ingratitut lo foch de
 amor apaga, à reamar aquell que ben amant la valor de sa estima pensar li fa. E axí, en
 50 alguna part no pot Amor fals ésser perquè, pus en fet no-s troba, ultratge algú no us ha pogut
 cometra.

E axí, no sé a qui ma carta blancha dreçar-se pogués. E per ço me detindrè fins per vós
 pus clara demostració de l'estat e nom de Amor yo age. En lo mig temps, no estaré

137. *manifestador*: llegiu 'que manifesta, que declara'.

138. *atan*: llegiu 'tant'.

139. *la'...figura*: és a dir, la virtut està en el subjecte, no en el nom, com argumentarà tot seguit.

140. *reamats*: 'correspondre a l'amor' (DCVB, s.v. *reamar*).

141. *los... 39 après*: és a dir, els sentits han percebut de l'exterior.

55 concellar-vos de nom de fals no l'increpeu, passant per lo recordar vostre la veritat escrita, la quall tinch oppinió vos ne farà verteder conexedor. *Johan Boschà*.

XXIV

REPLICA D'EN POU AN AN JOHAN BOSCHÀ

S 188r-188v, *C* 38v-39r – Pou respon a Boschà que no el deu haver llegit bé perquè l'únic que el mou és la defensa de les dones. No s'entenen en la manera de raonar, però vol replicar-li pel benefici que n'aconseguirà. No és cert que Amor només provoqui actes virtuoses, i se l'ha d'anomenar Fals perquè els qui ho mereixen no són estimats. Amor és passió i no virtut, perquè si ho fos, només podria obrar virtuosament. Pou espera, finalment, que havent-li aclarit els conceptes en rebrà carta blanca.

Notant com rehonau, Boschà, merevellat dell meu endre fôreu si ab continuu amar, seguint la husança qui més se acostuma entre·lls jóvens, en conèixer los secrets de amor, tant com en les sciències qui us fan singular espert, fôsseu. Car legint mon demanar e desexir,
5 aguereu clarament vist que no prejudici de amichs, ne menys pròpia passió que dieu, mes [*S* 188v] sol l'interès de les dones m'ha fet pendre, en los dies passats, la plome ab les armes ensemps.

Però, pus diferenciat és lo saber vostre e meu de no entendre la hu a l'altre, en tot resterem escusats. E lo pensar de aquesta escusa, rahonable a l'ignorar meu, ab lo benefici
10 que pens aconseguiré de vostres molt agudes letres, causa dins mi de replicar-vos hun tal alegre desliberar, que, de la execució desigós, detenir-la no seria possible.

E venint en aquell pas de vostre letre hon dieu posar a Amor nom de fals ésser impropie e per los exercicis virtuoses qui·s seguexen per lo seu migà molt contrari, vos dich que·m par poch esforçat aquest excusar, com [*C* 39r] sie cert prou mals se seguesquen per ocasió sua.
15 E axí, se ha a dir segons so que per ell se fa mal o bo, verdeder o fals, e no gens perquè no són amats los qui bé amen. Ne axí poch¹⁴² per aquella larga rahó de la fi de vostre letre qui comença “E com cadehú...”, mes per ço com són mal amades aquelles persones qui u merexen ésser bé, ab les demostracions de leals, a fi de útil o delit desonest. Amor és passió e no virtut com vós afermau, car si u era, importaria necessitat de obrar bé. E com
20 vós digau causat sia en la voluntat, qui voluntàriament vol les coses qui li plahen, veu-se manifesta altercació¹⁴³ entre vostre rahonar, la concòrdie del quall yo remet a vós qui conexeu la condició sua.

E veus así lo nom de aquest Amor que·m demanau pus clarament vos mostre; lo quall, de l'estat seu, des que yo li fas guerra, ha tant disminuït, que solament los maliciosos li valen
25 en manera secreta. Tinch esperança la lealtat mia en poch jorn me donarà la fi de mon desig. Auré-us a molt bo que, sens dilació neguna, donant-me vostre carta blanca li siau enemich, perquè en la gloriosa fama qui per tant beneventurada victòria se aconseguirà siau perticipant. *Pere Pou*. [*S* 189r]

142. *poch*: llegiu: tampoc.

143. *altercació*: 'discussió forta' (*DCVB*, s.v. *altercació*).

XXV

RESPOSTE DE FRANCÍ DESVALS

S 189r, *C* 50rv-50v – Tot i que es considera ignorant, no pot estar-se de contestar perquè no està d'acord amb l'acusació contra Fals Amor, ja que considera que si és fals, no és Amor. Es declara vassall d'Amor i recomana a Pou amansir la seva fúria. És impossible que l'amat no acabi estimant qui l'estima quan sap que alguna perfecció seva ha mogut el grat. A vegades, però, el grat es fixa en una altra banda o no es produeix una concordança de qualitats; altres, per falla d'altres béns, qui estima no acaba sent estimat. La culpa, però, és del grat i del mal judici de qui s'equivoca.

Si pocha experiència e falte de subtil enginy no-m consenten atant¹⁴⁴ yo m'atavescha, força'm lo desig que tinch de complaure-us mostrar la mia ignorància, perquè callant no estimàsseu lo contrari. És-me greu, com al desig vostre satisfèr no puch, en quant voleu contra lo fals
 5 que anomenau Amor carta blanca vos trameta hi de aquell me desisque. Per tant que-m sembla malesa gran cometrie venint contra tal senyor, sol en atorgar-vos so que no bé li alenau,¹⁴⁵ perquè no és possible Amor falç ésser puga, car si és falç, no és amor, per ço aconsellar-vos-hia que, coneguda la veritat, qui per molts millós de mi vos serà mostrade, amensàsseu la vostre fúria, perquè lo discret yamés les ires dels potens contra si gira,
 10 majorment de Amor, del qual natural vassall, des que hús de rahó tinch, me só fet, e lo poder de aquest en quiscú de sos súbdits fa son exercici.

Mas si vós, per seguir vostre voler o per molts altres esguarts del que desigàveu, la fi no aveu aconseguida, Amor en açò no culpa.¹⁴⁶ E per venir a la pràctica del ver, me semble que com grat se cause de alguna perfectió coneguda, [*C* 50v] Amor ensemps ab aquell venint en
 15 conexença de qui dona en açò causa, és impossible Amor no rete son deute, fent ésser amat a qui ama, mes pot ésser que, detengut en altre part lo grat, o per no trobar-se en la enamorada persona tal disposició que a la concordança de qualitats segons lo parer de alguns satisfàça, o per fallir-li altres béns, que en atorgar lo delit que tant lo món met en revolte e ha fer quiscun die tant virtuós exercici nos inclina, no resta que amat no sie. E si en
 20 los actes de Amor desorde-s cause, per ésser amada persona qui de tant no sia merexedora, culpan sia¹⁴⁷ lo grat¹⁴⁸ o lo mal juhí de qui comet la erra. [*S* 189v]

XXVI

RÈPLICA DE MOSSÈN POU

S 189v-190r; *C* 50v-51r – Pou està dolgut que Francí Desvalls se senti perjudicat pel seu atac a l'Amor. Li demana que li mostri amb arguments què en pensa. Ni el grat ni el judici són culpables, sinó que la culpa és del primer moviment. Afirmar que els savis li donaran les raons, però que si Desvalls ho creu necessari li torni a escriure, que li demostrarà que s'equivoca. Conclou dient-li que li sap greu que sigui vassall de Mal Amor, i que no es pensi que és com ell, que vol l'absoluta possessió de l'estimada, perquè Pou s'accontenta acceptant els treballs que, temporalment, li dona el servei a la seva dama.

144. *atant*: llegiu 'tant'.

145. *alenau*: 'protestar, moure rencor, atacar' (*DCVB*, s.v. *alenar*, 5).

146. *no culpa*: entengui's 'no hi té culpa'.

147. *culpan sia*: Entengui's 'que la culpa sigui de'.

148. *culpan...grat*: lectura estranya, però s'entén que la culpa ha de ser del grat.

Molt só culpant yo, Francí Desvals, si axí és com dieu que, per complaure vós mon desig, agau mostrar la ignorància vostre. E prech-vos me perdoneu si de tant, so que no crech, a parer dels entesos só cause, car yo no he demenat a vós que us perjudiqueu, mas que,
 5 satisfent a mon pler, mostreu la gentil manera e bon saber qui manifestat estimar-vos farà. E axí, a parer meu, de açò ben escusat rest.

A vós dich, responent en aquell pas derrer de vostre letre hon dieu lo grat ésser culpe dells desordes que en Amor se vehen, e per lo semblant lo mal juhíy de qui comet la erra, que ni lo grat ni lo juhíy causa ço que vós dieu. Mas sabeu que lo que per los forans
 10 sentimens és representat a l'enteniment, qui estimant mal o bé mana al grat que vulla o desvulla; donchs lo grat, causat de la extimació, la quall és causada de la cose representada, com he dit, seguex-se lo qui fa lo primer moviment [C 51r] ésser cause dels altres. E n ço que dieu d'Emor que no pot ésser falç, e que per altres mils que per vós me'n serà mostrada la veritat, no us vull dir res, car altercant ab aquells qui més hi saben, com dieu,
 15 me plau se'n veja la veritat. Però si vós no éreu content, rescriviu-me, que yo us mostraré lo contrari del que dieu.

E sabeu anug he, per lo bé que us vull, que us siau fet vassall de senyor que no conegau molt com sia perillós, no sol de fer errar en rehonant,¹⁴⁹ mes de gramment desviar les obres. E per ço s'és seguit que vós, en lo conèxer de ma passió, vos sou anganat, car aveu fet judici
 20 glosant a vostre pler mon demanar clar als sabens, que, axí com vós no us contentaríeu, yo crech, sinó de la possessió absoluta de vostre virtuosa enamorada, yo sie tal. E sou vós errat, car la certenitat que tinch de la mia, que li plau despenga ma vida en lo servici [S 190r] seu, me acompanya de aquella esperança qui, prometent-me rahonablement la fi hon fineran mos trebals, me dona contentació.

25 E de les altres tantes coses de vostre escriure no cur, car pens que, recordat, me sereu no enemich mes valedor, ajudant-me a portar la càrrega que en cert és més leugera que pesada.
Pere Pou.

XXVII

RESPOSTA DE JACHME CIVALLER A MOSSÈN POU, LA QUAL FÉU EN NOM DE BERNAT TURELL,
 SENS QUE ELL NO Y FOU DEMANAT. AB LES COBLES.

S'190r-191r; C 40r-40v – Civaller està sorprès de la gosadia de Pou perquè considera que és una empresa destinada al fracàs. Com que ho considera una causa injusta, no tramet carta blanca. Ell pateix els tràngols del servei amorós, però té esperança que, coneguts els seus esforços (pels qual no ha demanat mai cap assuaujament) la seva dama l'acabi acollint. Es pregunta de què es queixa Pou, si ja sabia què passaria si es deseixia de l'Amor. Acusa Pou de parlar confosament perquè Amor és una virtut i és el principi de tot bé, i no pot conuiuere amb el mal. I també erra quan diu que Amor enganya les dones, ja que en realitat qui s'enganya són els homes que, tot i ser lliures, estan sotmesos a la voluntat, dominada per la raó. I a més, les coses perfectes sempre són més difícils d'obtenir, i s'ha de tenir paciència.

Per algun cas¹⁵⁰ no-s deu algú ometre abans de principiar considerar la fi; per què, En Pou molt magnífich, vists vostres deseximens e letre, no poch merevellat restí ajau gosat pensar

149. *en rehonant*: llegiu 'en el pensament'.

150. *Per...cas*: llegiu: 'en cap cas, mai'.

5 tal contra Amor; quant més, metre en obra desexir-vos e voler gueregar contra qui lo vostre
 flach poder farà molt prest a no res convertit. Per què, estimant lo que se'n pot seguir – qui
 és pendre tema al contrari de tot vostre pensar – vull ab la present fer-vos sert per querella
 injusta no empendria dar-vos carta blanca en valença alguna contra lo dit senyor, com la fi
 que atal fet s'esguarda abans de començar atorga, a tots aquells qui de tal empendre poch
 10 duptosos seran, vergonya irreparable.

E, per tant, vull dar-vos rahó de mi, ni quall ocasió me atura, avisant-vos só de aquells
 qui ben servint jamés aconseguí continença¹⁵¹ de pietat de mos dans en la persona amada fos
 per mi vista, ni menys ha permès algun senyal de què pusqués pendre esme¹⁵² per ben amar¹⁵³
 vingués ésser amat, qui és lo just del que vol la rahó. Però estimant es do de bon grat dat, e
 15 força no y val sinó perseverar, esperant [*S* 190v] de majors penes no merèixer, obrant en tal
 manera que, venguda a conexença la sua pensa, tinch esper per mon bon servir Amor no li
 concentrà los meus bons serveys sien en va despesos. Ni tinch crehença siau més adolorit de
 mi, mas trobau-vos mal passient, e, per ventura, lo mal poch acostumat vos força, per la
 nova dolor qui us turmenta, ésser fet incomportable;¹⁵⁴ e defellint l'esforç, voleu mudar camí.

20 ¿Qui fóra aquell, fore de vós, agués presumit gosar de dir se desig del Falç Amor? Amor
 és virtut, e sens obrar en aquella no poríem la fi de nostre creació obtenir. E com sie principi
 de tot bé e ab ell una matexa cose, e falç sie mal e mal hi bé no puxen ensemps estar, a vós
 seguex sou fet merexedor de l'indèbit¹⁵⁵ e confús parlar siau reprès. E més avant dieu és Amor
 enganadora de les dones, fent-les amar lo imperfèt, dexant a part [*C* 40v] lo qui més val.
 25 Cert bé us mostrau fora de tent,¹⁵⁶ e par-me siau de aquells qui tostemp justície demanen, mes
 no quant en si la han per enemiga. Vullau pensar, ab tot la voluntat vostre sie feta liberta,
 aquella obligació que tenim a la rahó per ésser hòmens nos força si la cosa serà entesa per lo
 enteniment sots lo juhíy de vera perfectió, la voluntat, forçada per la rahó, no vinga en
 aquell punt de potèncie en acte, consentint quiscú volenterosament, mitgensant bon grat, fer
 30 senyor de si a qui glòria e delit per premi pot atribuir, considerant que tant com les coses són
 més precioses, en més difícil manera aquelles podem aconseguir. De açò us dó per exemple
 or, perles e pedres fines, les quals coses, com sien a nosaltres molt cares e ab gran treball
 obtengudes, ¡com més deu ésser a vós car lo benefici que de Amor obtenir podríeu si
 armàveu lo vostre esperit de tanta fortelesa [*S* 191r] com se pertany per tal senyor servir,
 35 quant més que siau obligat per ley de natura amar la enamorada tant com a vós matex!

E si al mèrit vostre segons vostre estimar no serà satisfet, sia-us paciència tollerable de
 pena. E no vullau la culpa atribuir a Amor, com sia senyor just a tots aquells que de vera
 conexença auran encès lo lum al lur entendre, considerant les fletxes ab les empenes d'or
 són de tal calitat compostes, que invisible faran en vós la nafra com més defès pensereu
 40 estar.

Atorgau, donchs, de grat la senyoria qui us pertany, car sols de la demostració se
 seguiria en vós tota la cortesia. E si tal per vós vista serà que defalt en ella sia vist,
 encerchau-li tal mitgà per lo qual conexença de la rahó son viure de mal en bé convertescha,
 en manera que de tal reparar lo vostre esperit rest satisfet de aquella contentació vertadera
 45 que per virtuós obrar aconseguiríeu. *Jachme Civaler.*

151. *continença*: 'aire i actitud del cos' (DCVB, s.v. *continença*, 3).

152. *esme*: 'Força d'esperit, coratge, delit' (DCVB, s.v. *esma*, 5).

153. *per^a...amar*: cal sobreentendre un *que* abans d'aquests mots.

154. *incomportable*: 'que no es pot suportar' (DCVB, s.v. *incomportable*).

155. *l'indèbit*: llegiu 'indegut'.

156. *fora de tent*: 'fora del bon seny' (DCVB s.v. *tent*).

Amor, amor, jo us atorch senyoria,
 hi us vull servir hi empendre per vós
 de guerrejar En Pou e lo secors
 50 de tots aquells qui us fan gran vilania
 en gosar dir sou vós gens imperfeta.
 Ells són aquells en qui-s cause terror,
 per què us suplich la plaga·ls sia presta,
 que de tals d'ells sia content mon cor.

XXVIII

RÈPLICA D'EN POU A MOSSÈN JAUCHME CIVALLER

S' 191r-192v, *C* 41r-42r – Respon irònicament que Civaler és massa savi per parlar de coses tan poc importants. No es queixa de les dones, sinó de l'Amor, i si se l'hagués entès bé, Civaler hauria refrenat les seves crítiques. Amor no és una virtut moral sinó la primera de les passions. No s'ha de fer cas, però, dels maldients que les acusen a la lleugera. Només el fet d'estimar no obliga ningú a correspondre, però; en qualsevol cas, la remuneració ve del perseverar degudament. Li recomana que estudiï la propietat dels mots per poder qualificar exactament què és Amor, perquè per parlar d'Amor no cal la filosofia ni la teologia, ja que els amants tenen un codi propi, allunyat de tot altre saber. La lògica és cosa de clergues, però – acaba – si voleu que us argumenti amb més detall, no dubteu a respondre.

Si en aquests jorns passats, en lo repartir de mes letres emprant de valença a aquells qui per molta disposició coneix poden ajudar-me, no-n féu donar a vós, molt magnífich Jachme Civaler, [*S'* 191v] per ço no-n devíeu ésser falló, car pus la ventura vostre més vos ha fet
 5 apparent philosoph que enamorat discret, en coses molt altes deveu ésser demanat. E pus, oblidant aquest a vós tant necessari considerar, a ma letre volíeu respondre, non dispost lo vostre alt enginy a entendre coses ten baxes, devíeu-la fer legir, ab los deseximens, a qualque hu que, espert en la cortasana pràtica de amor, vos agués declerat cascun pas, a fi que entenent, e no sens entendre, responguésseu. Haguéreu lavòs stimada la mia dolor,
 10 solament gran per lo interès de les dones, e no perquè amor aje perjudicat a mi, com sia tal lo test e la glosa de mon dir.

E certement dieu bé, en lo començar de vostre respondre, que deu ésser considerada la fi en lo obrar abans del principi; però meravell-me que vós no us ne siau servit. Car, si u fósseu, fóreu-vos recordat del que poden actènyer les persones inhàbils en corregir de fals
 15 rependre, e conegut aguéreu lavors aturada la mà enpesa per vostre furiosa voluntat, no solament en blesmar mos dits, mas en refrenar vostre parer, lo qual vos ha fet escriure ço que dins vós calant estiguera millor.

E per demostració del ver só forçat en alguna part dir axí científicament com vós (ço que per no ésser necessari al meu demanar ne fàcil a mon saber, en cert m'enuje molt). Per
 20 ço, com se vulla, dich, responent-vos en aquell pas de vostre letra hon dieu Amor és virtut, reprenent-me de confús parlar, mostrant mal saber quales són les virtuts morals, com sia cert en lo nombre de aquelles no sie trobada Amor, abans per lo contrari és de lles passions de appetit sensitiu primera. Per què vostre acolorat argumentar no-m perjudique, mes veu-sse és manifestació de la ignorància vostre, tant com dieu que só fora de tento per dir que amor
 25 engana les [*C* 41v] dones. Sapiau que yo vull [*S'* 192r] ésser en totes maneres escusador de les faltes que per los maliciosos maldients los són imposades; e com negú no u fassa, si per

desastre s'esdevé, sinó lo Fals Amor, yo ho remet a vós, qui sens dupte no fóreu estat jamés de neguna content.

Si axí no fos, Amor sens esperança no-s pot conservar; e encare aquella prenga lo primer
 30 esforç de amar leal e ben servir, ço que dieu la us dona lo segon e derrer, qui la fa perfeta, donant-li poder de sostenir los volés encesos per lo grat, remeyant lo penar, se funde ensemps, prenent perfeta fi en les demostracions de la enamorada, segons judicant apar a l'entendre. Car folla oppinió, e no verdedera esperança, és aquell esperar que, de propi merèixer causat, dona ferma crehença, sens pus, de aconseguir ço que desigat és.

35 E com vós digau que yamés aveu aconseguida continença de pietat a vostres dans, ni meys aveu hagut esme per ben amar vinguésseu ésser amat, fallint-vos l'esperar rehonable, creure-s deu en amar nunca perseveràs; e qui no persevera, no merex remuneració. E, dons, si per cas fins así indegudament aconseguida la aveu, ha-u fet lo fals amor, entrant de part vostre, ab parença de bo, en la crehença de aquella desventurada qui consentida la us ha.

40 Certament sou escusat de valer descaradament a ell, si tant de bé us ha donat, però no li apliqueu nom de virtut, car vostre usar lavòs no le y consentí. E si u féu, de errar aconortat no li doneu forma ab fictió pohètica, dient porta fletxes ab empenes d'or, car parlar és vergonyós, per molt ésser impropí. Apreneu abans la propietat dells vocables, que us metau, reprenent en escrit, declarer aquells, per què pròpiament altre volta pugau dar a
 45 entendre ço que serà comprès per lo vostre enteniment. E, ausades les coses de [S 192v] amor, no les vullau manegar per los mitgans e térmens de sciència filosofal, com entre los cortesans enamorats e gentils dones aje una manera de pràtica apartada de tota altre saber: no [C 42r] filosofia ne teulagia, ni los vocables en tals sciències pertenyens són nessesaris.

E si de aquells alguns nos servim per lo nostres ignorar, perdrem quant en nosaltres la
 50 propietat lur, car de voluntat abusam applican a l'appatit. E finalment Amor faéram en tantes maneres que, si ha sercar aviem aquella estreta retgla de sciència, quade hora nostre departir e obrar en so que fer avem preticant aquestes amigables custumes de amor, serien trobats impropis.

A frares e capellans remateu¹⁵⁷ tals coses, com a ells covinents; sinó creurà-s que, axí com
 55 manevant lo nom del meu bon germà Bernat Turell vos sou mostrat de bon nom freturós, de aquells aveu manlevades les rahons de vostre letre, qui més que atreviment per molts esguarts lo penedir vos procura. E si en la satisfectió de aquella, mostrant los seus defaliments cuberts per logical art, no-m só tant estès com era degut a vostre merèixer, lexant-me alguna cose qui aparega fer per vostre part, ajau per cert que u he fet per donar-
 60 vos ocasió de replicar-me, perquè dels fets d'amor yo us puga mostrar lo ver de ço que vós ignorau. *Pere Pou.*

XXIX

RESPOSTE DE MIQUEL DE DONS A MOSSÈN POU

S^t 192v-193r, C 55v – Miquel de Dons està totalment d'acord amb Pou i no només li tramet carta blanca sinó que li ofereix la seva persona per tot el que calgui. Declara que ha patit molt els efectes del desamor i del desconeixement i espera impacient la derrota de Fals Amor.

157. *remateu*: llegiu 'remeteu, envieu'.

Quant són virtuosos aquells qui, per l'interès de molts, no sol per lur propi bé, volen tornar les coses al degut; e, despertant a ells l'esperit, fa satisfer a lur honor! En segur se pot dir asò de vós, Pou, germà molt magnífich, que del Fals Amor, ab son estat e valedós, desexit
 5 vos sou. Lo quall dieu, ab la favor dels de sa cort, usa in[*S* 193r]degudament, iguallant lo valer de les discretes ab la ignorància de les grosseras, no dexant-les de tal detenir, segons largament he vist en vostres deseximens e letra. E dolent-vos de aquest ten gran perjudici, demanau valença a les enteses senyores e hòmens animosos, ab tot que de tal ésser fretur yo molt; però de lealtat escusar no·m vull, ne·m sembla que la obediència que als prechs
 10 monstreu meresque fallir-vos. E si per cas desconexent alguns ho volen fer, poden-se recordar que oblidaran si mateixos, que la voluntat que vedarà la ajuda a vostre gosat empendre a la fi los farà penedir.

Yo no us tremet solament carta blanca, mes, ab la deslberació de l'entendre conselada, vull me persona obligueu a tot lo que us plaurà. Car grat e falsa sperança, grantment a amor
 15 acostats, ab falses ofertes molt me han detengut en son servici; la remuneració és estada que·m són vist desamat. E axí, descontent, partint-me d'ell, sens gosar-me a negú clamar, é viscut fins are, que veig ab rehonable executar aveu emprès de punir lo seu engan, qui ja, los leals, del que·llos plau no lexa plaura, ne lo seu voler en res just consent, e ha tanta part del món a si usurpat, que los més fa ésser blas mats.

20 Donchs, ab designades¹⁵⁸ e fermes empreses sie perseguit, esforçant-se quiscú qui us valrà atorgar-vos absoluta valença perquè, après, vençuda la batalla, posseyam¹⁵⁹ passíficha glòria per deguda remuneració de tals obres. *Miquel de Dons*

Finis

---

158. *designades*: 'assenyalades, notables' (*DCVB*, s.v. *designat*).

159. *posseyam*: forma estranya i no documentada, només present en una correcció de *S*. Potser cal entendre *posseyam*.

7.1 Aparat crític

I

- 1 AQUESTA...3 ESCRITS] Letre
de pere pou dressade a sos
amichs emprantlos de ajude e
per semblant a las dames C
4 feye viure·m] me feya viure C
6 valer] voler S
7 honor] onre C
8 suplich] prech C
8 * quiscun] cascune C |
quiscuna S
9 de] om. C
9 acompanyada] aconcellade C
14 E] om. C
14 e de] e de C
16 mèrits] mèrit C
16 ¿Què us] quem ? C
16 per] para C
17 No·m par] nom par nom par S
18 E] En S
18 estrem] om. C
19 si] asi C
19 a l'ultrayós] al seu u. C
20 traslat] trellat C
22 de] om. C
28 mèrits] demerits C
28 ell] els S
29 dels beneficis] del benjfcj C
31 so] * {l} so del. S | lo C
32 mal...bé] b. o m. C

Ib

- 1 DESAIXIMENTS... AMOR] om. S
2 ab] ab C
4 pusque] pus C
5 bé] de mj S
6 us] vos C
13 bé us] be C
14 dels] de C
22 qui us] qui C
23 E...lunyat] e quj molt molt
uos es lunyat S
25 amar] amor S
26 contentau] degudament C
28 reposar] reparar C
29 que·s] se C
30 servex] conex C
32 e tant] atant C

- 34 qui us] qui C
35 amen] amar C
40 desexit] desexit (ab poc poder
| pus ho maraxeu | per quant
conech be me hentendreu)
add. altra mà C
43 e] que C
44 estimades] om. C
46 tornen] tornar C
47 forsant·les...poder] om. S
50 * obrar...just] obre ab j. S |
obrar e iust C
51 E...interès] (O grantment
usau al raues) E sol per aquest
interes del. C
53 a] ab C
54 garregar vós] g. ab v. C
60 ésser] e. me S
67 e...sotsscrits] om. S
70 quiscun] tot C
70 FI:...LOCH] om. S
71 abans] ans C
76 TORNADA:...ARMES] om. S
77 nomene] anomena C

II

- 1 NOBLE] molt noble C
1 A...POU] om. C
2 de] de les C
3 en] en C
3 ans] an C
4 sentiment] stima me C
5 tant] tals S
6 com pens] les quals pense C
7 la] om. C
8 les volré] lo voler C
13 valrien] volrien C
13 a...só] a ell dies ha ab molte
afeccio so C
15 dadas] donades C
15 del...16 inculpat] jnculpat de
mal ne f. vsar esser p. C
16 en] en C
16 totsjorns] tot jorn C
16 monstat] mostrar C
20 se·n] se S
20 * si matexs]] ells matexos S | si
matex C

- 21 feta] fet C
21 aquesta] aquesta fi C
22 vos] nos C
23 consell] saber C
24 Car de] car a S
25 amen] ama C
26 premi] preu C
26 comprada] comprades C
27 ne] no C
28 vós] a vos C
29 aquelles...obtingudes] om. C
30 empreses] les e. C
30 lexades] dexades C
32 experiència·s] experiència
nos C
36 ab] per C
36 escusar] excusas S
37 molt...porten] me p. molt j. C

III

- 1 MOSSÈN] om. C
5 aquelles] aquels ? C
5 de...qui] del que C
9 què·s] quis C
10 don] senyor d. C
12 m'és impossible] nom hes
posible C
12 preposít] p. meu C
13 ya...obra] per o. ya C
13 fer] om. C
14 dech] deix C
16 conexeu] conaxereu C
17 dupte·m] dupte C
18 sé] si C
18 senyor] om. C
19 acostuma] fer a. C
20 valer] voler S
22 E] om. C
23 a] al C
25 so] lo C
25 no·m] no C
26 servici] servir C
26 so] lo C

IV

- 1 MOSSÈN] om. C
3 volen...estimats] stimats e. v. C
4 dones] dames qui C

- 7 dich] d. que *C*
 7 molt] *om. C*
 10 se donen] *om. C*
 11 per]* per la *S* | per(la) *del. C*
 11 discretes senyores] discrets *S*
 11 de] de de *S*
 12 aquels] aqueles *C*
 12 ab] ab lo *C*
 13 trobara] trobaren *S*
 15 ço] lo *C*
 17 aturen] aturara
 19 de] del *C*
 19 que] mes q. *S*
 19 del] de *C*
 21 valer] voler *C*
 21 voler] valer *C*
 22 falrà] fallira *C*
 23 abans] ans *C*
 24 avís] aujsar *C*
 24 deslliberau] deljberau *C*
 25 no] james no *C*
 25 defalré] falre *C*
 25 l'è] be *S*
 25 assí tant] assi *S*
 26 prest crech] prest *S*
 26 aquella] aquel *C*
 26 del] de *C*
 26 *e causa] causa *CS*
 29 moltes] les m. *C*
 29 solament] *om. C*
- V**
- 1 JOHAN] *om. S*
 1 MOSSÈN] *om. C*
 2 vós amar] a. u. *C*
 5 com] compte *C*
 5 deslliber oblidar] oblidare *C*
 6 o] o *C*
 7 E] *om. C*
 7 monstraui] monstrant *S*
 8 nostres] vostres *C*
 8 a fi] asi? *S*
 10 los déus] les gents *C*
 12 cuydat] cuydar *C*
 13 de la] del *C*
 15 ànimos]* (coratges>anjmos)
del. et. interl. S | coratges *C*
 18 escalfat] es tal fas? *S*
 18 no] *om. C*
 18 de] *om. C*
 18 us poria] vos parria *C*
- 18 degudament punir] *interl. S* |
om. C
 19 inculpeu] culpeu *C*
 24 a...més] (mes) a vos *interl. C*
 25 nosaltres] vosaltres *C*
 26 ella] ell *C*
 27 dexat] lexat *C*
 27 pregar-vos] pregar *C*
 27 comès] com es *S*
- VI**
- 1 MOSSÈN] pere *C*
 3 abans entès] e. a. *C*
 4 vostre] lo v. *C*
 8 favorit...ver] *om. C*
 9 desirós] desijos *C*
 9 crech] *om. C*
 10 oblideu] oblidat *S*
 12 ofendre-se-ha] defendres ha *S*
 14 isqua] vage *C*
 14 cavaller] *om. C*
- VII**
- 1 SEGONA...ALMUGÀVER] Replicha
 de mossen almugauer a pere
 pou *C*
 3 letre derera] d. l. *C*
 4 refermació] reformacio *S*
 4 que...legit] elagit per mj *C*
 5 los] les? *C*
 5 tornant] tornar *S*
 6 us he] us *S*
 6 vehent...tal] vent *C*
 6 hòmens] hoynts *S*
 7 me...lunyat] ma leyaltat *C*
 9 *ensenyade] asenyalade *S* |
 ensayade *C*
 9 sabents bastau] sabuts mostraui
C
 9 largament...duptes] dels d. l. *C*
 10 de ací] *om. C*
 10 en] *om. C*
 11 ser] esser *C*
 12 dir...13 de] *in mg. C*
 13 nom] n. de amor *C*
 14 e] ho *C*
 14 més] pus *C*
 14 he] sa *C*
 15 la] en *C*
 16 del] *in mg. C*
 17 reprehencions]
 representacions *C*
- 17 de si] daci *C*
 18 matexes] mateys *C*
 18 e s'alteren] alteren *C*
 18 sens fer] ne facen *C*
 18 dels] dels *C*
 18 entenen] enten *C*
 19 veritat] (virtut>virjtat) *corr. S*
 20 la] *om. C*
 20 callat] callat passar *C*
 22 no...aquells] per aquelles *C*
 23 auric-us] auries *S*
 23 costum] custums *C*
 24 acomenar-les] comenar *C*
- VIII**
- 1 D'EN] de pere *C*
 4 a] més a *C*
 5 que] *om. C*
 5 negú] algu *C*
 8 seguexen] seguex *C*
 8 totsjorns] tot jorn *C*
 11 la resposta] lo respondre *C*
 12 a] en *C*
 13 del] de *C*
 13 rahonant] ho reonar *C*
 13 e] *om. C*
 15 prengau] pringau *C*
 18 més] pus *C*
 18 porie...19 apartat] p. de ell
 esser a. *C*
 19 dieu, e] dieu (que amor apartat
 del be o ujtut quj tal nom s li
 fa posseyr) e *exp. S*
 19 és ver] es ver sert es *C*
 19 vós] *om. C*
 20 causat] avisant *S*
 22 e] ho *C*
 23 seria,...24 nom?] sera pus
 propi negun altra n. *C*
 23 seria] sera *C*
 24 negun...nom?] nom *S*
 25 del] de *C*
 25 propòsit] preposit de mon
 demanar *C*
 26 vostre] que v. *C*
 26 los...presumir] p. los legidos
C
 28 perquè·s] perqueus *S*
 29 Verdeder] virtuos *C*
 31 de] del *C*
 32 l'esmerçar] lo *C* smanar
 33 stúcies] stucioses *C*

33 enganades...voltes] a. v. e. *C*
 34 del] de *C*
 36 qui-s] qui *C*
 37 dejú] d. com uos dieu *C*
 38 vós] fos *C*
 39 ajude] *om. S*
 40 qui u] qujm *C*
 40 u] *om. C*
 41 que-m] que *C*
 41 fa] fan *S*
 41 algun tant] *om. C*

X

1 D'EN] de *C*
 1 A...POU] *om. C*
 2 de] *S om.*
 3 desig e] *om. C*
 4 no] no us *C*
 4 no m'obligaré] nom obligare *S*
 9 en²] *om. C*
 11 é] é *C*
 13 vull] vull que *S*
 15 vengue] vinga *C*
 19 per] *om. C*
 20 atants] tants *C*
 21 mogut] pensat *C*
 22 no] nou *S*
 25 seguex-se] se saguex *C*
 26 obligació] obligat *C*
 26 no poch] ne *C*
 27 e] en *S*
 28 també matex] per semblant *C*
 28 desegualtat] desgualtat *C*
 29 que] de *C*
 29 resta] nesta ? *C*
 30 qui-s] qui smanat nos veu *C*
 30 e que] que *S*
 32 refermar] refrenar *C*
 32 en] en la *C*
 34 pensar] pensament *C*
 36 gloriosa] *om. C*
 37 adúgan] aduga *S*
 38 les] lo *C*
 39 sens] se (que) *del. S*
 39 que per] p. q. *C*
 40 si] *om. C*
 42 d'esi] daci *C*
 42 que,...que] que *S*
 43 que-n] quj en *C*
 45 a] *om. C*
 45 fer voler] fer *S*

47 se...entendre] com se deu mes
 se hatendre *S*
 47 posaex] pessehex *S*
 47 seguir-s'ia] seguirsian *C*
 52 no] na *C*
 53 vistes] v. yo *C*
 56 qui-m] quj *S*
 57 quascuna] que stima *C*
 58 oblíguan] obliga *S*
 59 pugua] die ? *S*
 59 Y...ací] (eueus) aci *del. S*
 59 ço...6o atorgat] lo quenes
 atorgat *C*
 59 que n'és] que *S*
 60 conexença] conexença ueureu
S

XI

1 D'EN] de *C*
 3 Pere Johan] *om. C*
 6 obligat] obligant *S*
 8 Hon] Hom *S*
 9 beleses] belles *C*
 10 mostrada] mostrades *S*
 11 fet] fer *S*
 14 E crech] crech *C*
 14 aquelles] aquells ? *S*
 16 fermant] formant *C*
 17 cose és] ço es *C*
 18 falta] falce *C*
 18 devem] davant *S*
 18 pràtiche] pertits *C*
 21 maldients] mals djents *C*
 23 porta] aporta *C*
 23 sols que] sols *C*
 23 vostre] nostre *S*
 26 Per què] e axi *C*
 26 l'escuse] la causa escuse *S*
 26 e la] so que dich tolent uos e
 la *C*
 26 ignorar] ignor *C*
 29 qui] *om. C*

XII

1 SEGONA RESPOSTA] Replica *C*
 6 voleu] voler *S*
 9 atendra] tendre *S*
 11 que] *om. C*
 11 excusar...haguessen] mester
 aguessan ajude *C*
 11 creheu] creu *C*

12 pus] mes *C*
 14 fallègien] falleguan *C*
 15 de si] daj *C*
 18 éls] elles *S*
 21 o en] o ab *C*
 22 maldir-les] *om. C*
 26 aquell...nosaltres] en n. a. *C*
 26 bona] *om. C*
 26 disposició-s] disposicio *C*
 26 que cert] cert *C*
 29 hi] *om. C*
 30 Falça] falç *C*
 31 aquells] aquelles *C*
 32 en amor] a la a. *C*
 33 ve a] ve *C*
 34 mostrar] mostra ? *C*
 34 Per lo] per *C*
 35 ni ell] ell *C*
 37 voldran] volen *C*
 37 la] *om. C*
 38 aurà] auran *C*
 40 ne à] ne *C*
 40 seu] *om. C*
 40 perquè...fallir] nj deffalir nj *S*
 41 car] c. ell *C*
 42 conserve] conseruaua *C*
 43 aurà-la desamar] a desamar *C*
 46 lo tal] lo tant *C*
 47 que ab] per qui *C*
 47 les] *om. C*
 50 està] sia *C*
 50 jutgar...opinió] per sola o.
 jutiar volen *C*
 53 e] *om. C*
 53 concorde] concorden *C*
 54 en] *om. C*
 54 merèxer d'elles] merexer *S*
 56 mi] mi ma *S*
 56 a molt] molt *C*
 58 convertint-vos] conuertir uos
S

XIII

2 Encara] En cars *C*
 4 ora] *om. C*
 4 part mia] mia p. *C*
 5 vist] u. es *C*
 7 ne-ls] nols *C*
 7 deguéreu callar] dagueran selar
C
 9 totjorn] totjorns *C*
 9 pus] puy *S*

11 bon] ben *C*
 11 viuen:] si veuan *C*
 12 e los] *om. C*
 17 callar se] selar *C*
 18 de] del *C*
 18 no...direm] no direu *C*
 19 contra] lo contrari *C*
 20 sabent e] sabut *C*
 22 l'èsser] lur esser *C*
 23 sa] si *C*
 24 defença] cradence *C*
 26 serà degut] sere tengut *C*
 27 dels] de les *C*
 31 l'altre·s veu] altres vaen *C*
 31 acostat a] acostats al *C*
 31 errarien] erraran *C*
 32 desig] delit *C*
 33 causave] causaria *C*
 37 dó] dona *C*
 38 negunes vinguen] neguns
 vingam *C*
 39 vostro dit] lo v. *S*
 41 a] en *C*
 41 e] *om. C*
 41 al] ab *C*
 43 Aquestes] aquests *S*
 43 mas per] mas sols per *C*
 44 deguen] deuan *C*
 44 intenció] induccio *C*
 45 cessant] car c. *S*
 48 possessió] pacio *C*
 48 prenguera] prengueran *C*
 50 manera] amor *C*
 50 la] lo *C*
 50 elles] deles *C*
 51 encès] entes *C*
 52 pus] qui *C*
 53 vós] *om. C*
 53 si·n] sim ? *S*
 53 de] *om. C*
 54 falria] fallira *C*
 54 perseverara] e perseuerance *C*
 54 mostre] mostren *S*
 55 per gran] *om. C*
 56 les] los *S*
 57 totes sien] s. t. *C*
 57 crech] *om. C*
 60 aquels] aquelles *C*
 61 ne] no *S*
 63 incomportables]
 jncomperables *S*
 64 no] *om. C*

64 ab] al *C*
 67 com] *om. C*
 68 confiança] força *C*
 69 causa de] causade *C*
 71 turmente] turmenten *C*
 73 no·ns] nos *C*
 73 ell] ella *C*
 77 la] lo *C*
 79 e·l] en *C*

XIV

1 D'EN] de *C*
 1 MOSSÈN] Pere *C*
 2 que] com *S*
 2 com] que per *C*
 2 lo] la *C*
 3 retre-us] retrau *C*
 4 no·m] nou *C*
 5 veure'n] veura *C*
 7 conaxereu] conexer *S*
 7 quant és] tant *C*
 8 cuyt] pens *C*
 9 en] en *C*
 10 que] quen *C*
 10 trobar] trobareu *C*
 12 estimat] stjmar *C*
 13 de] *om. C*
 15 lo] *om. C*
 15 dara] donara *C*
 17 dexant] dexar *C*
 17 lo meys)] *om. S*
 18 lunyàs] apartas *C*
 19 só posat] supposat *S*
 21 qui] quall *C*
 21 ab] en *C*
 21 ab] hab *S*
 22 abandonadament]
 abendonadament *C*
 22 li] lus *C*
 24 molt] be *C*
 24 no...fallir] f. no li pot *C*
 26 a] ab *C*
 27 del] de *C*
 27 delita] adelita *C*
 28 remuneració] remuneracia *C*
 29 ab...veritat] v. ensj *C*
 29 en...loch] l. en ell *C*
 30 dich] dich djc *C*
 30 sobre·ll] que lo *C*
 32 a²] la *S*
 32 desesperació] desperacio *C*
 35 los destruü] es destroujda *C*

36 reputació] reprouacio *S*
 36 quant a] que ab *C*
 37 qui u] quin *C*
 37 lo²] *om. C*
 38 de saber] *om. C*
 38 cadahú] *om. C*

XV

1 D'EN] de *C*
 2 Bernat] berna *S*
 2 vós] nos *S*
 2 necessitat...3 opinió] o. e. n. *C*
 3 de] de de *C*
 3 vós] nos *S*
 7 de] per *C*
 9 en la] en(l) *del. C*
 9 de...10 està] saber·na lo ver es
C
 10 totsjorns] tot jorn *C*
 12 auran] auran auran *S*
 13 lo] del *C*
 13 los quals] lo qual *S*
 14 volen] vol *C*
 14 les quals] los quals *C*
 15 pensen] crean *C*
 16 los] lo *S*
 16 sola] sol la *C*
 17 donant] donan *C*
 20 fictió] fi *C*
 20 *envés] enses *C* ençes *S*
 20 elles] ella *C*
 23 virtut] jngratitut *C*
 23 desconex] desconexer *C*
 25 errar] erra *C*
 27 lo...28 vostre] la oppinio v. *C*
 29 emperò] pero *C*
 30 de vós] *om. C*
 32 altre...sereu] s. a. v. *C*

XVI

1 SEGONA RESPOSTE] Replicha *C*
 1 D'EN] de *C*
 1 MOSSÈN] pere *C*
 2 aporta] porta *C*
 2 veure] vaureu *C*
 4 aportar] portar *C*
 6 de²] *om. C*
 7 volença] valence *C*
 13 de] que *C*
 13 monstràveu] monstrauen *C*
 17 la us] les *S*

- 19 leugeres occasions] laugera
occasio *C*
- 20 demostracions] *om. S'*
- 20 acompany] acompaye ? *C*
- 20 aquells] aquelles *C*
- 21 a qui] qui *C*
- 22 tocha] toham *C*
- 23 poch] pochS *S'*
- 24 fer venir] venir *C*
- 26 elles] *in mg. C*
- 26 les excusa] lescusa *C*
- 28 a] *om. C*
- 30 lur] *om. C*
- 33 dich] dex *C*
- 34 que] *om. C*
- 35 gens] *om. C*
- 37 e] ne *C*
- 38 com] que *C*
- 38 n'è pogudes] pogudes *S'*
- 39 aconèxer] conexer *C*
- 43 molt] *om. C*
- 44 servicis...si] *om. C*
- 44 actendre] entendre *C*
- 46 seu] *om. C*
- 47 l'interès] jnteres *C*
- 47 he] *om. C*
- 49 sens] sen *S'*
- 51 ab] de *C*
- 52 aportarie] seria *C*
- 52 E] *om. C*
- 58 us suplich] *C* suplichuos
- 58 que²] que es *S'*
- 58 més escriure] scriura m. ' *C*
- 58 escriure] e. mes' *C*
- 59 feyna] faena *C*
- 59 executar...60 tenia] per vos
fer *C*
- XVII**
- 1 D'EN] de *C*
- 3 aturés] aturas *C*
- 4 no¹] non *C*
- 5 rapertir] repetir *S'*
- 12 per lo] per *S'*
- 14 totsjorns] totsjorn *C*
- 15 en...cas] *om. C*
- 15 yo·l] jou *C*
- 15 fa·ho] fau *C*
- 17 E] *om. C*
- 19 mantenir] sostenir *C*
- 20 prou] *om. C*
- 21 a] al *C*
- 23 pus²] mes *C*
- 23 la] *om. C*
- 24 viciós] ficios *C*
- 25 lo] es lo *C*
- 28 naturalesa] natura *C*
- 28 en] en *S'*
- 29 dir] a dir *C*
- 30 en...judicar] *om. C*
- 31 esforçats] forsats *C*
- 32 les mostrem] los monstram *S'*
- 34 lo] *om. C*
- 34 fàcil, tant] tant f. t. *C*
- 34 dir] dur *C*
- 36 car] *om. C*
- 36 dolor] honor *C*
- 42 dolch] dols *C*
- 42 l'esguart] sguart *C*
- 42 gens] *om. C*
- 43 que...dat] que promes en lo
p. *C*
- 45 ne] me *C*
- 47 servint-ne] serujnt en *C*
- 49 de] de *C*
- 49 speriència] speriencies *S'*
- 51 aquella] aquel *C*
- 52 avisació] aujs *C*
- XVIII**
- 1 D'EN] de *C*
- 1 MOSSÈN] pere *C*
- 2 los] *om. C*
- 2 quant] *om. C*
- 2 lo] hon aquella *C*
- 2 hon] *S'* executarse
- 3 ve] (aduerar) *del. C*
- 3 adverar] venguda *C*
- 4 que·ls] als *C*
- 4 demanau] demanan *S'*
- 4 yo] ja *C*
- 6 pendre] pendreus *S'*
- 6 legint] legit *C*
- 8 a l'entendre] en lo e. *C*
- 8 és] nes *C*
- 9 és] es axi *C*
- 9 de...ajuda] derrer d. aujde *C*
- 10 la] *om. C*
- 11 rahó] desraho *C*
- 14 fóra] no f. *C*
- 17 prengau] p. tingau ? *S'*
- 17 apar] obpar *C*
- 17 * no...culpa] oculta *C* no
culpa *S'*
- 17 que] que quj no ama negens
enten molt amat sia mes *C*
- 19 de] del *C*
- 19 donchs...20 Amor] del quj
amat *C*
- 21 no] *om. C*
- 21 ell té] ell *S'*
- 22 voler...23 pensant] *om. S'*
- 24 defèn...vós] deffendre uos *S'*
- 24 desculpe] desenculpe *S'*
- 26 desig] lo d. *C*
- 26 per] que p. *C*
- 27 Amor] amar *C*
- 27 o] o *C*
- 27 encare...28 la] *om. C*
- 28 allí²] se
- 29 là] allj *C*
- 29 hon...és] hont nos troba *C*
- 29 no·s¹] no *C*
- 29 E...pot] *om. S'*
- 30 amar] amat *C*
- 30 se] nos *S'*
- 31 de...Amor] demostracio amor
C
- 31 com] car *C*
- 32 appar] par *C*
- 32 obligació] oblich *C*
- 32 no] nol *C*
- 33 semblant] s. fer *S'*
- 33 forçat] *om. C*
- 33 obligació] oblich *C*
- 35 d'así] don *S'*
- 35 desculpat...36 sia] jnculpant
amor culpat sia lo grat *C*
- 37 se seguex] seguex *S'*
- 38 seguesquen lur] se seguesqua
en lur *C*
- 38 quall] quan *C*
- 40 del] de *S'*
- 40 o] o *C*
- 40 obrar·s'i] obrarse *C*
- 40 ho] ho *C*
- 41 o¹] o *C*
- 42 hi] *om. C*
- 43 sensrahons] rahons *C*
- 45 errade] erra *C*
- 45 digau] dengau *S'*
- 45 punescha] *C* posaescha
- 45 volent·li] volent *C*
- 45 so] co *C*
- 46 trobareu] conaxereu *C*
- 46 qui·l] qui les *S'*

- 47 ab] al *C*
 47 de ben] deuen *C*
 48 en] *om. C*
 48 vindrem] vjnidrem *C*
 48 del...amats] de que amat *S*
 48 la] lo *C*
 49 que encare] encare *S*
 49 no] lon ? *S*
 50 contrària cose] contrarj *C*
 51 també] *om. C*
 51 remey de] remeya *C*
 51 de] de *C*
 51 la] *om. C*
 52 aquell] aquella *S*
 52 aquella] aquelles *S*
 53 corrents-hi] corrent *C*
 53 rischs] rjsch *C*
 54 per] ab *C*
 56 la] *om. C*
 56 lo] *om. C*
 58 segons] sens *S*
 59 a-ltre] a a. *C*
 59 qui-m] qui *C*
 60 ma'] mal *S*
 61 delicte] delit te *C*
 62 quit] quj *C*
 63 lo²] *om. C*
 65 per] p. lo *C*
 65 no demanat] demanar *C*
 65 tal] leyal *C*
- XXI**
- I RÈPLICA] Resposta *C*
 I MOSSÈN] (johan) pere *del. C*
 I AN...DE] ha cruylls (johan de cruylls) *in mg. C*
 2 ab] f. dels amichs *C*
 2 disponen] jnrehonable *C*
 3 del ver...rahonable] *om. S*
 4 de] lo *C*
 6 letre] sesclarex *C*
 7 dos] tant d. *C*
 10 si] ignorar *C*
 11 com...pugua] com *S*
 11 de...trobar] trobar *S*
 12 no replicar-vos] replicar *S*
 12 fere] fora *S*
 14 en aquelles] *om. S*
 14 me] volen me *C*
 16 de] del *C*
 16 són] s. en tot *C*
 16 dit he] he dit he *S*
- 17 contra] quant *C*
 17 age] age a *C*
 18 ser] esser *C*
 18 ni que] ne *S*
 18 ni] nj que *C*
 18 no] ni *S*
 18 sien amats] a. s. *C*
 19 de què] que *S*
 21 clarament] *om. C*
 22 de] dels *C*
 24 de qualsevol] de aquella *C*
 24 tal'] *om. C*
 24 la] *om. C*
 24 judicant bo] tal j. o *C*
 26 per'] p. lo *C*
 26 la] de la *C*
 26 Amor] amar *C*
 26 e...29 Amor] *om. S*
 31 dit falç] *S* falç
 32 de si] daçj *C*
 32 loable] e l. *C*
 33 mals...béns] b. e m. *C*
 33 se] en lo mon se *C*
 34 cert pas] serto part *C*
 36 ab] *om. C*
 38 pensar-hi] perensar *C?*
 38 Car solament] car solament car solament *S*
 39 lo...dar] de asenyalar *C*
 40 e] *om. C*
 40 a] en *C*
 40 freturave] fratura *C*
 42 de la] del *C*
 42 seguir-s'ia] se segujria *C*
 42 honestat;...43 grat] honestat grat *S*
 43 ne encare] encara *S*
 43 los fins] que les fins *S*
 44 reposen] responen *C*
 44 que qui] qui *S*
 46 l'onest] honest *C*
 48 que,...49 tal] *om. C*
 48 de fet] fet *S*
 49 no li] no *S*
 49 parlar] pensar *C*
 49 sabeu...50 desig] caben viciosos desigs *C*
 50 verdedés] v. amados *C*
 51 ben] be *C*
 51 deu] la deu *S*
 52 debat] debat ? *S*
 52 són] lan *C*
- 52 E...pendrà] axiu pendre *C*
 54 ser] esser *C*
 55 és meu] m. e. *C*
 55 tant...són] fa tant b. *C*
 56 valer] voler *S*
 58 en] *om. C*
 59 dieu,...pensar] dieu tant be de vostre pensar *S*
 63 error] errar *C*
 64 opinió] la o. *C*
 64 aquells] aquelles *S*
- XXII**
- 10 on dieu] dieu *S*
- XXIII**
- I D'EN JOHAN] de *C*
 I BOSCHÀ] b. a pere pou *C*
 4 l'útil] lo vtil *C*
 6 só bé] be *S*
 7 d'obrar] obrar *C*
 7 necessari] mester *C*
 12 reprès...seré] de mal still ho *C*
 daffeljments altres repres sere
 14 compendrà] comprendre *S*
 14 si yo] yo si *C*
 15 desige] desijar *C*
 18 ab] ab la *C*
 18 en] en *C*
 19 falç] *om. S*
 20 que] *om. C*
 22 o] o *S*
 22 posseyr...poden] no p. posseyr *C*
 25 à ha] a ha *C*
 26 de la] de ? *C* dela *S*
 26 de] de la *S*
 26 la] *om. C*
 26 seu] *om. C*
 27 age] seu age *C*
 27 anomenats] nomjnats *C*
 27 de] *om. C*
 30 escriure] descriura *C*
 31 reamats] Tamats *S*
 32 obrar] amar *C*
 36 bé·l] be *C*
 37 en la] nomjnada *C*
 38 Dexant-me] lexantma *C*
 39 après] pres *C*
 39 presentat] presentant *C*
 40 e...a] apres *S*
 40 entendre] entenjment *C*

42 prou] per ço C
 42 Aquesta] a aquest C
 43 al] al C
 46 ymaginant-se] ymaginant C
 46 que] om. C
 46 ella] aquella C
 49 à] à S
 49 ben amant] be ha amat C
 52 dreçar-se] dresar C
 52 per] que p. C
 53 pus] mes C
 54 recordar] recort C
 55 Johan] om. C

XXIV

1 D'EN... BOSCHÀ] de pou a bosch
 C
 5 menys] om. C
 6 dones] dames C
 8 saber vostre] (parer) v. s. del. C
 8 a] om. C
 9 rahonable] rahonablement C
 10 aconseguiré] aconseguir C
 10 tal] tant C
 11 desliberar] deljberar C
 14 cert prou] p. s. C
 14 mals] infinits m. C
 18 delit] degut S
 19 u] virtut C
 20 veu-se] vsau C
 21 yo] om. C
 23 así] en S
 24 yo] om. C

XXV

1 DESVALS] dez valç a pere pou C
 2 pocha] la p. C
 2 consenten] consent C
 4 quant] quem C
 5 vos trameta] trametre C
 8 millós] mjllor C
 9 amensasseu] amanseu S
 9 les ires] la jra C
 12 Mas] mes C
 14 aquell] aquella S
 17 * a la] ohala C ho ala S
 19 ha] fa C
 19 quiscun] per cascan C

XXVI

1 MOSSÈN POU] pou a mossen
 franc dez valç C

3 mostrar] a C m.
 5 E axí] axi C
 6 rest] om. S
 8 de] del C
 10 bé] bo C
 17 anug...per] quant a. ma dona C
 18 en] om. C
 19 vós] (nos) del. C
 19 aveu] avent C
 21 possessió] pacio C
 26 enemich] amjch C
 26 és] om. C
 26 pesada] p. me par C

XXVII

1 DE] feta per C
 1 A...2 COBLES] en nom de bernat
 turell a pere pou sens esser hi
 demanat C
 3 ometre] admetre C
 5 quant] com C
 5 e] en C
 6 flach] falç C
 6 farà] sera C
 8 injusta] justa C
 8 empendria] empendre C
 8 dar-vos] om. C
 8 en] en C
 8 com] car C
 14 do] om. C
 15 val] vayl ? C
 15 merèxer, obrant] no ma retret
 obrar S
 16 tinch esper] spere C
 18 mas] mes C
 19 e] om. C
 19 mudar] donar C
 20 fóra...vós] sino vos C
 20 de²] om. C
 21 obrar...aquella] aquella S
 26 no] om. C
 26 vostre] nostra C
 26 feta] om. C
 27 lo] nostra C
 32 or] om. C
 32 e pedres] pedres S
 32 e] om. C
 36 segons vostre] om. C
 36 paciència] penitencia C
 38 al] al C
 38 considerant] considerau C
 38 fletxes] sues f. C

39 en...nafra] e auos nafrran C
 42 seguiria] segujra C
 42 tota] om. C
 42 defalt] defalç C
 43 encerchau-li] ensataulj C
 43 lo] la C
 45 aconseguiréu] consagujreu C
 45 Jachme Civaler] la signatura
 és al final de la poesia i indica
 Jachme ciualler bernat turel' C
 50 de] e C
 51 gens] om. C
 53 plaga·ls] plaga lus C

XXVIII

1 RÈPLICA...CIVALER] Resposta de
 pere pou a jachme cjualer C
 2 a] om. C
 4 no·n] no C
 5 discret] discret(es) del. S
 5 altes] a. solament C
 6 non] no C
 7 enginy] enginy e S
 7 a entendre] a(en)tendre supras.
 S
 8 qualche hu] dalgu ? corr: C
 8 declarat...pas] c. p. d. C
 9 lavòs stimada] S | C lauos
 stimada lauors estimada |
 lavores stimada C
 10 aje] (oge) aje del. S
 11 e] e C
 12 considerada la] considerat lo C
 12 la] (j) la del. S
 13 abans] ans C
 13 ne] supras. S
 13 servit] (sert) servit S
 15 lavors] om. S
 16 refrenar vostre] affermar vostre
 C
 19 Per ço] però S
 21 les] om. C
 22 abans] ans C
 22 de³] del C
 24 tant com] hon C
 24 que¹] om. C
 24 tento] teton ? C
 26 faltes] falcias C
 26 si] sino C
 29 conservar] seruar C
 31 encesos] en coses C
 33 opinió] presumpcio C

- 33 de] del *C*
 35 dans] dons *S*
 36 esme] sma' *C*
 36 per] de *C*
 37 E] *om. C*
 38 entrant] quj jntrant *C*
 39 parença] apparences *C*
 39 desventurada] desauenturada
C
 40 tant] tant(s) *del. S*
 40 us] vos *C*
 41 nom...virtut] ujrtut *S*
 41 le y] loy *C*
 42 dient] dents *C*
 44 escrit] scrits *C*
 47 saber:] (manera) saber *del. S*
 48 filosofia] filosoffica *C*
 48 nessesaris] necessarjes *S*
 49 aquells alguns] algun de a. *C*
 49 nos servim] vos seruju
 49 nos] no *S*
 49 * nostres] vostro *C* nostre *S*
 49 perdrem] perden *C*
 49 nosaltres] uosaltres ? *C*
 50 de] la *C*
 50 faéram] foriam ? *C*
 52 so que] que *S*
 52 fer] affer *C*
 52 serien] seriam *C*
 54 e] *om. C*
 54 que] *om. C*
 59 aparega] paregua *C*

XXIX

- 1 A...POU] *om. C C*
 3 l'esperit] ell *C* ell
 4 Pou] (fro) pou *S*
 4 molt magnífich] *om. C*
 6 valer] voler *S*
 6 de...discretas] dels dicrets *C*
 6 discretas] d(j)scretes *post corr.*
S
 6 de...grosseras] deles (sabens)
 groces *del. S*
 6 dexant-les] deixan los *C*
 8 e] *om. S*
 9 que la] *C* que a la *C*
 10 alguns] *C om. C*
 11 matexos] matex *S*
 13 ab la] *om. C*
 13 conselada] consolada *C*
 14 me] la *S*

7.2 Aparat de transcripció

- I**
 1 PERE] *S* (pou) pere *del. S*
 7 vengut] (p) vengut *del. C*
 11 pràtica] prati(s)ca *del. C*
 12 punició] (po) punjcio *del. S*
 14 leals] (e) leals *del. S*
 17 nos] (som) nos *del. S*
 24 ha] *interl. S*
- Ib**
 4 desordenat] desord(o>e)nat
corr. S
 5 guardat-vos] guardat(s) uos *del. S*
 18 e] blasm(ats) *post corr. S*
 22 cautelós] (de nos>uos) molt
del. et interl. C
 23 E qui] (uos) es luyat *del. C*
 36 hun] *post corr. C*
 40 vós] u(os) *post corr. S*
 45 Eles] E(e)elles *del. C*
 79 Lealtat] (h) leyaltat *del. C*
- II**
 2 de] de(lles) *del. S*
 5 a] (an) a *del. S*
 8 que] (q)ue *post corr. S*
 11 com] (o) com *del. S*
 13 molta] (m) molta *del. S*
 16 per] *interl. S*
 16 pot] uo(s) *post corr. S*
 17 donen] ficcio(s>se) *del. et in mg. C*
 21 elegir] (ale)gir *post corr. C*
 23 consell és] consell (es>es) exp.
et interl. S
 27 conegut] (tengut>conegut)
post corr. C
 29 jatsia] (obt) jatsia *del. S*
 34 ha ésser] (esser) a esser *del. C*
 34 volgut] volgut(s) *del. S*
- III**
 4 de] (raho) de *del. S*
 6 de] (a) de *del. S*
 9 estimat] estimat(s) *del. S*
 13 prop] (prest) prop *del. S*
 13 de] *interl. S*
- 23 suplicar-vos] suplica(nt>r) uos
del. et interl. S
 26 ajudar-me] ajudar(i)me *del. S*
 26 desijau] desi(g>j)au *corr. S*
- IV**
 2 vostres] supras. *C*
 3 mitjans] mit(g>j)ans *corr. S*
 5 merèxer] (o) merexer *del. C*
 10 fas] fas (la) *del. S*
 11 per] per(la) *del. S*
 23 abans] aba(ns) *post corr. S*
 24 seria] seri(a) *post corr. S*
 29 gràcies] gracies (?s) *del. S*
- V**
 2 que m'obliga] que(us>m) del et
corr. S
 3 dreçada] (en) dreçada *del. S*
 14 fi] *post corr. S*
 14 e] *interl. C*
 18 no] (poch) no *del. S*
 19 No] no (s) *del. S*
 19 donchs] donchs (al iust a) *del. S*
 26 trop] trop (a) *del. S*
- VI**
 7 e] *interl. S*
 13 lealtat] (voluntat) leyaltat *del. C*
- VII**
 3 plau] (par) plau *del. C*
 3 En] (aner) en *del. S*
 6 al devant] in mg. *S*
 12 dir...13 de] in mg. *C*
 13 falçedat] (esser) falçedat *del. C*
 14 tots] tots (h) *del. C*
 16 del que] (que>del) que *del. et in mg. C*
 17 ma ajuda] m(on>a) (poch
 saber) ajuda *corr. et del. C*
 20 de] (?)de *del. S*
 21 altre] altre (volta) *del. C*
 24 poseu] po(s)eu *post corr. S*
- VIII**
 6 nosaltres] (vo>no)saltres *corr. S*
 7 qui] (e) quj *del. S*
- 8 mos] mo(lt)s *del. S*
 20 parer] (se) parer *del. S*
 24 nom?-'...25 Pus] nom (E dich
 que si virtut aquell li feya
 posseyr) pus *del. C*
 30 dich] (?) dich *del. S*
 31 aquell] (ab)aquell *del. C*
 37 dejú] (deui) deiu *del. S*
 38 desliverí] (demani) desliveri
del. C
 40 empeny] (enpeny) empeny *del. S*
- X**
 5 en] en (j) *del. S*
 9 què la] (que la>quel) *corr. C*
 14 venir] venj(r)r *del. S*
 16 culpa] *post corr. S*
 19 E] (eco) e *del. S*
 23 veure] v(e)ura *post corr. C*
 24 poch] poch(s) ? *del. S*
 26 pendrie] pendrie (anug) *del. S*
 29 feta] (la) feta *del. S*
 35 per] (seu) per *del. S*
 41 troba] trob(a) *post corr. S*
 43 ve] (se) ve *del. S*
 47 amar] (amor) amar *del. S*
 55 ho] (h) ho *del. S*
 55 les] l(a>e)s *corr. C*
 60 atorgat] (mos) atorgar *del. S*
- XI**
 4 maldients] mal(s)dients *del. S*
 12 elles] (e)lles *post corr. C*
 22 dieu] dj(e)u *post corr. C*
 23 amar] am(en)ar *del. S*
 27 E] *interl. C*
- XII**
 2 mies] (l) mjes *del. C*
 20 elles] (ej) elles *del. C*
 22 maldir-les] (a)maldir les *del. S*
 40 voler] uoler(ne) *del. S*
 46 la ora] lo(ra) *interl. C*
 46 que lo] in mg. *C*
 48 treball] trebayl(s) *del. C*
 55 molta] mo(lt)a *post corr. C*

XIII

8 maldients] mal(s)dients *del. C*
 10 ne bé] *interl. S*
 13 diferenciats] diffe(n)renciats
corr. S
 19 elles] elles (au) *del. S*
 23 deu] *interl. S*
 30 no] no (crech) *del. C*
 45 de] *interl. S*
 54 falria] (f>c)alria *post corr. S*
 55 singulars] (sino) singulars *del. S*
 66 per] (pla mor) per *del. S*
 69 viuen] (?) viuen *del. S*
 72 sostenir-nos] sos (ten) tenjr
 nos *del. S*
 74 mal] (dan>mal) *corr. interl. S*
 79 apartat] (a)partat *post corr. S*

XIV

2 trobe] tro(p>b)e *corr. C*
 3 assò] (aiso) asso *del. S*
 3 yamés] (y>a)mes *corr. mà*
 posterior *S*
 4 necessitat] (volunt) nessecitat
del. C
 5 pus] pu(s) *post corr. S*
 8 desigosa] desi(g>j)osa *corr. mà*
 posterior *S*
 20 en mi] *interl. S*
 24 que] *interl. S*
 24 li] *interl. S*
 29 que inporta] que (s sim>in)
 porta *corr. interl. S*
 38 en] *interl. S*

XV

3 de] (que te) de *del. S*
 7 fallir] fall(ir) *post corr. S*
 9 merex] merex(er) *del. S*
 10 moguts] (p) moguts *del. C*
 26 me digau] *interl. S*
 27 bona] (i) bona *del. S*
 33 ne] (e)ne *del. C*

XVI

2 veure] (f) vaureu *del. C*
 6 vos] uos (l) *del. S*
 9 mi] mj (vehent) *del. S*
 12 obligat] obligat(s) *del. S*
 19 occasions] (rahons) occasions
del. S

19 aporten] (son > aporten) *del. et*
corr. interl. S
 19 les] (laugeres > parenceres) *del.*
et corr. interl. C
 34 no] (i) no *del. S*
 35 culpables] (al) culpables *del. S*
 36 del] del(l) *del. S*
 38 condició] (jntencio) condicio
del. S
 46 molt] (no) molt *del. S*
 48 jamés] *in mg. S*
 59 com] (con) com *del. S*
 60 meu] (ia) meu *del. S*
 60 causat] (tenja) causat *del. S*

XVII

2 lretres] *interl. S*
 5 rapertir] (escriure) saber *del. S*
 10 virtut] (per) dir *del. C*
 11 en] e(s)ta *post corr. C*
 11 ab] (a) electio *del. S*
 12 vinguen] *post corr. C*
 20 dareu] (?) dareu *del. S*
 24 demana] demana (veu) *del. S*
 26 ver] ve(r) *del. C*
 32 treballs] treballs (nostres) *del.*
S
 34 veritat] (voluntat) veritat *del. S*
 49 ha] (ha) ha *del. S*
 50 quines] (qui) qujnes *del. S*
 51 voleu] (volen) voleu *del. S*

XVIII

5 ésser] *interl. S*
 10 rahonable] rahonab(l)e *del. S*
 11 ver] (vo)ver *del. C*
 14 pus] *post corr. C*
 16 injustament] (de) iniustament
del. S
 17 prengau] (q) prengua *del. S*
 24 ésser] (d)esser *del. S*
 27 cose] cosa(r) *del. C*
 32 no] (nol n) no *del. S*
 46 ben] (de) ben *del. S*
 49 la] (l) la *del. S*
 51 lo] (no) lo *del. S*
 51 la] la (nostre) *del. S*
 59 tingua] (m) tingua *del. S*
 60 entendre] (end) entendre *del.*
C
 61 quant] (com) quant *del. S*

66 informació] (im) jnformacio
del. S

XIX

2 molt] *interl. S*
 3 als] als(s) *del. S*
 5 vingués] vingues (?) *del. S*
 5 coneguda] coneguda (del>juy)
del. et corr. S
 5 al] *interl. S*
 5 vostre] vostre (entendre) *del. S*
 9 esforsar] mate(x)es *post corr. C*
 18 aquells] aquells(mj) *del. S*
 22 Moltes] *S*moltes (s) *del. S*
 32 si] (assi) si *del. S*
 33 mals] (b) mals *del. S*
 47 vol] (i) vol *del. S*
 57 favorida] (aj) fauorida *del. S*
 58 ofendre] (de>o)ffendre *corr. S*

XXII

9 ne] (me) ne *del. et interl. S*
 16 quiscú] (qus) quiscu *del. S*
 21 sia] (es sino>sia) *del. et interl. S*
 23 fan] (fal) fan *del. S*
 25 nos] (e) nos *del. S*
 26 dieu] (de) dieu *del. S*
 31 de ben] (de be n>de ben) *del. et*
interl. S
 31 farem] (age hom aquest senyal)
 farem *del. S*
 33 basta ni] basta (tal amor
 demostrada per grat no
 dona obligacio al amat de
 complaure) ni *del. S*
 36 mal] *interl. S*
 37 com] *in mg. S*
 37 Amor] *S*post *corr. S*
 42 ab] *in mg. S*
 45 de] (q) de *del. S*
 52 yo] *interl. S*
 56 del] (d) del *del. S*

XXIII

3 desijós] (desigos) desijos *del. S*
 4 tal] *post corr. S*
 7 repòs] (uos) repos *del. S*
 13 esguart] (s) sguart *del. C*
 14 sabia] (fahia dir) sabia *del. ? S*
 18 viure] (viure) viure *del. S*
 20 que] (com) que *del. S*
 21 execute] (exce) execute *del. S*

24 l'ús] (que) lus *del. S*
 25 forma] f(e>orma) *corr. C*
 29 mas] (per) mes *C*
 35 no] no(m) *del. S*
 36 cercau] (carcar car) cercau
del. S
 41 metre] (m) metre *del. S*
 50 pus] (p)us *post corr. C*
 50 algú] (neo) algu *del. S*
 52 dreçar-se] dreçar (se) *interl. S*

XXIV

2 merevellat] (forau) merauellat
del. C
 4 Car] (e) car *del. S*
 8 lo] lo (per?) *del. C*
 9 escusats] (excus) escusats *del.*
C.S
 12 e] *interl. S*
 14 poch] poch (pos) *del. C*
 19 com] *in mg. S*
 19 bé] (l) be *del. S*
 23 E veus] (eueus) eueus *del. S*

XXV

4 contra] *post corr. C*
 4 fals] falç (amor) *del. C*
 10 só] (f) so *del. C*
 19 e ha] (e fa>e ha) *del. et in mg. S*
 21 culpan] (la) culpa *del. S*

XXVI

8 vehen] (v) vehen *del. S*
 13 que] (de) que *del. S*
 20 que] (car>clar>que) *del. et*
interl. S
 22 ma] (la>ma) *del. et interl. S*

XXVII

1 CIVALLER] (ciuller) ciualler *del. S*
 2 SENS QUE] (per quant>sens que)
del. et interl. S
 5 desexir-vos] desexir (co) uos
del. S
 6 flach] (fl)ach *post corr. S*
 7 vull] vull (uos) *del. S*
 9 poch] (?) poch *del. S*
 11 dar-vos] dar (uos) *interl. S*
 11 rahó] ra(h)o *post corr. S*
 18 mi] (mj)mj *del. S*
 24 val] (i) ual *del. S*
 26 no] *interl. S*

26 enemiga] ene(r)mjga *del. S*
 33 obtenir] (obtenjr) obtenjr *del.*
S
 36 estimar] (esmo?) estimar *del. S*
 38 considerant] (g) considerant
del. S
 38 fletxes] (flex) fletxes *del. S*
 39 compostes] *interl. S*
 39 invisible] jnuisible(s) *del. S*
 43 viure] (i) viure *del. S*
 45 aconseguiríeu] acon(q segujr)
 segujreu *del. S*

XXVIII

3 Jachme] (germa) jachme *del. S*
 5 discret] discret(s) *del. S*
 7 entendre] (en)tendre *interl. S*
 8 espert] esp(e)rt *post corr. S*
 10 aje] (age) aje *del. S*
 12 la] (i) la *del. S*
 13 ne] *interl. S*
 13 servit] (sert) seruit *del. S*
 15 e] *interl. C*
 17 calant] (cla) calant *del. S*
 (tancat>callant) *del. in mg. C*
 20 ço] Per (ço) *interl. C*
 30 lo] (ço que) lo *del. C*
 37 dons] don(s)s *del. S*
 39 ha] (s) ha *del. S*
 40 tant] tant(s) *del. S*
 41 errar] erra(r)t *del. S*
 42 doneu] (i) doneu *del. S*
 47 saber:] (manera) saber *del. S*
 54 creurà-s] creu(s)ras *del. C*
 58 cuberts] (des)cuberts *del. C*
 60 de ço] *post corr. S*

XXIX

3 segur] (em) en *del. S*
 4 Pou] (fer) pou *del. S*
 4 desexit] dese(g)xit *del. S*
 5 favor] fauo(r) *post corr. C*
 20 valrà] valra (e ab lesforç que
 dels) *del. S*
 21 posseyam]
 (aconsegujrant>posseyam) *del.*
 et *interl. S*